פֶערְלַאג „פָאלְקְסבִּילְדוּנְג".

ציוֹנִיסְטִישֶׁע בִּיבְּלִיאָטְהֶעק.

אַלְט-נַייְלַאנְד

פון ד"ר ט. הָערְצְל.

אִיבָּערְגֶעגֶעבָּען און בְּעאַרְבֵּייטֶעט

דורך מ. קְלַיינְמַאנְן.

פְּרַייז 20 קָאפּ'

קְרַאקוֹי. תרס"ד.

...צאת „תושיה“:

ביבליותיקה עברית: מאתים ספרים בכל מקצעות הספרות. **יצאו עד היום מאה ושבעים** וחמשה ספרים. מחיר כל ספר 40 ק. פאָר׳ 4 ק׳ נמצאים להמכר גם מכורכים בשלשים וחמשה כרכים (חמשה ספרים בכל כרך לפי סדר הוצאתם). מחיר כל כרך 2 25 רובל. פאָר׳ 20 ק. הקונה כל הביבליותיקה ישלם רק 40 רובל עם המשלות. — אחרי תֹּם **הוצאת** כל ספרי הביבליותיקה (במאתים הספרים) יהיה מחיר הביבליותיקה **ששים** רובל.

ביבליותיקה לבני הנעורים: I. לילדים: 171 חוברות. מחיר כל חוברת 4 ק׳, מכ׳ **5 ק׳.** פאָרטאָ לכל חוברת או לשלש ביחד 2 ק׳. כל 5 **חוברות** בכרך אחד מכורך בבד אדום 25 ק׳, ע״פ 30 ק׳. כל 10 חוברות בכרך אחד מכ׳ הדר 50 ק׳, ע״פ 56 ק׳. כל 15 חוברות בכרך אחד מכ׳ בבד הדר 75 ק׳, ע״פ 85 ק. II. **לנערים:** 91 חוברות. מחיר כל חוברת 6 ק׳, פאָרטא לח״א או לשתים ביחד 2 ק׳. כל 5 חוברות בכרך אחד מכורך הדר **40 ק׳,** ע״פ 46 ק׳. כל 10 חוברות בכרך אחד מכורך הדר 80 ק׳, ע״פ 90 קאָפ׳.

ספרי עם: 73 נומרים [י״ט ספרים]: מחיר כל נומר 10 ק׳. פארטא לכל נומר או לשנים **ביחד** **2** ק׳. נמצאים להמכר גם בכריכות יפות. מחיר כל כריכה 10 ק׳. הקונה כל **הקבוצה** בכריכה לא ישלם בעד המשלות.

ספרים שונים: 1] פרץ סמולנסקין (תולדות חייו)—ר. ברייניז. מחירו 1 ר׳, ע״פ **1.12 ר.** 2] תולדות היהודים—י. פרנקל. חלקי א׳ ב׳ ג׳ 50 ק׳, ע״פ 56 ק׳ **כ״א;** חלקי ד׳ ה׳ 75 ק׳, ע״פ 85 ק׳ כ״א. 3] בין תקוה ויאוש (ע״ד הציוניות)—א. סגל. 8 ק׳ ע״פ **10 ק.** 4] כנסת הגדולה (הקונגרס הציוני השני)—נ. סלושץ. 40 ק׳, ע״פ 46 ק׳. 5] מפת השמים (ספר עם מפה)—מ. ובר. 30 ק׳, ע״פ 32 ק׳. 6] הקונגרס הציוני הרביעי (ב׳ מחברות) — **נ. סלושץ.** כל מחברת 20 ק׳, ע״פ 24 ק׳. [7 **Ново-Еврейская Литература** XIX-го вѣка. I. Клаузнера.
Цѣна 50 коп., съ перес. 56 коп.

ספרי למוד ומקרא: אלפא ביתות מצוירות בצבעים (ע״פ השטה הטבעית)—ערוכות בטבלאות, במחברות, בתבות ניר ובקוביות, ספרי למוד לראשית הקריאה והכתיבה העברית, מתדות, כריסטומתיות, ספרי משלים, קובצי אגדות, קובצי שירים, ספרי דקדוק, אנתולוגיות, תולדות ישראל — במחירים שונים.

מלון של-כים מעברית לרוסית ואשכנזית—י. **גרזובסקי וד״ר י. קלוזנר.** מחירו **2.85** רובל, **ע״פ** 2.55 רובל.

Издат. „ТУШІЯ“, Варшава. — Verlag „TUSCHIJAH“, Warschau.

בע״פ: נובוליפקי 7, מעון 9.

פֶערלַאג „פָאלְקְסבִּילְדוּנְג״.

צִיוֹנִיסְטִישֶׁע בִּיבְּלִיאָטְהֶעק.

אַלְט־נַייְלַאנְד

פוּן ד״ר ט. הֶערְצְל.

אִיבֶּערְגֶעגֶעבֶּען אוּנ בֶּעאַרְבַּייטֶעט

דוּרְך מ. קְלַיינְמַאנְן.

Warsaw Hebrew Pub.
916 S. 5th St. Philadelphia
S. Malerman

קְרָאקוֹי. תרס״ד.

דְרוּק פוּן שׁ. ל. דַייטְשֶׁער, אִין פָּאדְגוּרְזֶע.

ZIONISTISCHE BIBLIOTHEK. — ALT-NEULAND.

Verlag »Volksbildung« in Warschau.

Druck von S. L. Deutscher, Krakau—Podgórze. — 1903.

אִיךְ מֵיין, אַז אִיהר אַלֶע, מַיינֶע לֶעזֶער, הָאט שׁוֹין גֶעהָערְט פוּנ'ם „אַלְטְנַייֹלַאנְד", ס'הֵייסְט פוּנְ'ם בִּיכְל מִיט דֶעם נָאמֶען, וָואס אִיז נִיט לַאנְג עֶרְשִׁיעֶנֶען, אַ רָאמַאן פוּנְ'ם צִיוֹנִיסְטִישֶׁען פִירֶער ד"ר הָערְצְל.

גֶעהָערְט הָאט אִיהר גֶעוִויס, וַוייל אַ גַאנְץ הִיבְּשֶׁע צַייט הָאבֶּען דָערִיבֶּער גֶעפּוֹיקְט אַלֶע יוּדִישֶׁע צַייטוּנְגֶען אוּנ פַייֶערִיגֶע רֶעדֶעס זֶענֶען אָבְּגֶעהַאלְטֶען גֶעוָוארֶען אִין צִיוֹנִיסְטִישֶׁע פֶערְזַאמְלוּנְגֶען. — קֶענֶען אָבֶּער אַלֶע דָאס וֶוערְק, וֶועגֶען וֶועלְכֶען עָס רֶעדְט זִיךְ מִיט אַזָא הִיץ?

אִיךְ וִויל אַייךְ דֶערְמִיט בֶּעקֶענֶען אוּנ גְלוֹיבְּט מִיר, אַז אִיךְ הָאבּ דֶערְבַּיי קֵיין שׁוּם כַּוָונָה זָרָה נִיט. אִיךְ וִויל נִיט שַׁאפֶען קֵיין שְׁטִימוּנְג אִין דֶער אָדֶער אִין יֶענֶער זַייט. אִיךְ וִויל נָאר, אַז אִיהר זָאלְט פְרִיהֶער דִי זַאךְ קֶענֶען אוּנ נָאכְדֶעם עֶרְשְׁט אַייֶער מֵיינוּנְג זָאגֶען.

I.

דָאס בִּיכְל „אַלְטְנַייְלַאנְד" הֵייבְּט ד"ר הֶערְצְל אָן מִיט אַזַא מַעֲשֶׂה: אֵיינֶער אַ יוּדִישֶׁער יוּנְגֶערְמַאן אִין וִויעְן, ד"ר פְרִידְרִיךְ לֶעוֶוענְבֶּערְג, אַ גֶעקָאנְטְשֶׁעטֶער יוּרִיסְט, נָאר אָהן פְּרַאקְטִיקֶע, הָאט זִיךְ פַארְלִיבְּט, וִוי מֶע זָאגְט, אִיבֶּער דִי אוֹיעֶרֶען אִין אַ יוּדִישׁ-גְבִיר'ישׁ מֵיידְל פוּן דִי הוֹיכֶע פֶּענְסְטֶער, אִיךְ מֵיין פוּן דֶעם יוּדִישֶׁען פָּאהְן, פוּן דֶער רַייכְסְטֶער קְלַאס אִין וִויעְן.

דִי יוּדִישֶׁע רַייכֶע קְלַאס אִין וִויעְן, וִוי אַלֶעמֶען בֶּעקַאנְט, אִיז אַסִימִילַאטָארִישׁ גֶעזִינְט, מֶע זוּכְט מִיט אַלֶע מִיטְלֶען גֶעפֶעלֶען דֶער קְרִיסְטְלִיכֶער גֶעזֶעלְשַׁאפְט, אוּנ וֶועגֶען יוּדִישֶׁע נַאצִיאָנַאל, יוּדִישֶׁע אִינְטֶערֶעסֶען וִויל מֶען גָאר נִיט טְרַאכְטֶען. ד"ר הֶערְצְל מָאלְט אָב דִי דָאזִיגֶע יוּדִישֶׁע קְלַאס אִין פָּאלְגֶענְדֶער סְצֶענֶע, וֶועלְכֶע קוּמְט פָּאר בַּיי דֶער פַאמִילְיֶע לֶעפְלֶער בַּיי דֶער סְעוּדָה פוּן עֶרְנֶעסְטִינֶעס תְּנָאִים (עֶרְנֶעסְטִינֶע אִיז דִי גֶעלִיבְּטֶע פוּן ד"ר לֶעוֶוענְבֶּערְג). סֶע וֶוערְד אַ רֶעדֶע וֶועגֶען יוּדִישֶׁער לַאגֶע. ד"ר וַויס, דֶער רַאבִּינֶער, זָאגְט:

„בַּיי אוּנְז אִין מֶעהְרֶען וֶוערְד אוֹיךְ דִי לַאגֶע שְׁלֶעכְט. אוּנְזֶערֶע יוּדֶען זֶענֶען, אִין דִי קְלֵיינֶע שְׁטֶעדְטְלֶעךְ אִיבֶּערְהוֹיפְּט, אִין גֶעפַאהְר. זֶענֶען דִי דַייטְשֶׁען שְׁלֶעכְט אוֹיפְגֶעלֵייגְט, שְׁלָאגֶען זֵיי אוֹיס דִי פֶּענְסְטֶער בַּיי יוּדֶען, זֶענֶען וִוידֶער דִי טְשֶׁעכֶען אוֹיפְגֶערֶעגְט, בֶּעפַאלֶען זֵיי דִי יוּדֶען. אַזוֹי אָדֶער אַזוֹי אִיז דִי יוּדֶען שְׁלֶעכְט, אוּנ דִי אָרִימֶע לַייט הוֹיבֶּען אָן צוּ אַנְטְלוֹיפֶען. זֵיי וַוייסֶען אָבֶּער נֶעבִּיךְ נִיט וואוּהִין".

„מָארִיטְץ!" רוּפְט דִי פְרוֹי לַאשְׁער אִין דִיעָזֶען אוֹיגֶענְבְּלִיק, „אִיךְ וִויל אִיבֶּערְמָארְגֶען אִין בּוּרְגְטֶעאַטֶער".

„לָאז צוּרוּה!" עֶנְטְפֶערְט דֶער בֶּערְזֶעגְמַאן. „ד"ר וַויים דֶערְצֵייהלְט אוּנְז ווִי אַזוֹי סֶע זֶעהט אוּים בַּיי זַיי אִין מֶעהרֶען. בֶּאֱמֶת נִיט שֵׁיין".

סַאמוּעֶל וַויינְבֶּערְגֶער, דֶעם חָתָנְ'ס פָאטֶער מִישְׁט זִיךְ אַרַיין: „הֶער דָאקְטָאר, אִיהר אַלְס רַאבִּינֶער קוּקְט שׁוֹין דַארוּיף צוּ שְׁוַוארְץ".

„וַויים קוּקְט תָּמִיד שְׁוַוארְץ!" זָאגְט אֵיינֶער פוּן דִי צְוַויי לֵצִים, נָאר דָאס וֶוערְטְל פְלִיהט דוּרְךְ נִיט בֶּעמֶערְקְט.

סַאמוּעֶל וַויינְבֶּערְגֶער זָאגְט וַוייטֶער:

„אִיךְ פִיהל מִיךְ אִין מַיין פַאבְּרִיק גַאנְץ זִיכֶער. אַז מֶע וִויל בַּיי מִיר עֶפִּים מַאכֶען קוּנְצֶען רוּף אִיךְ דִי פָּאלִיצַיי אָדֶער גֵעה צוּם קָאמַאנְדִיר. אַז דִי בָּאסִיאַקֶעס דֶערְזֶעהֶען נָאר דִי פִּיקֶע בֶּעקוּמֶען זַיי דֶרֶךְ־אֶרֶץ".

„אַזַא צוּשְׁטַאנְד אִיז דָאךְ אָבֶּער זֶעהר טְרוֹירִיג", בֶּעמֶערְקְט רַאבִּינֶער וַויים לִיבְּלִיךְ.

אַדְוָאקַאט ד"ר וַואלְטֶער, וָואס זַיין פַאמִילְיֶען־נָאמֶען אִיז לְכַתְּחִלָּה גֶעוֶוען פַייגֶעלְשְׁטָאק, בֶּעמֶערְקְט: „אִיךְ וַויים נִיט וֶוער ס'הָאט גֶעזָאגְט, מִיט פִּיקֶעס קָאן מֶען אַלֶעס מַאכֶען; נָאר דַארוּיף פַארְלָאזֶען זִיךְ קָאן מֶען זִיךְ נִיט".

„אִיךְ זֶעה שׁוֹין", שְׁרַייט אוּים לַאשְׁנֶער, „מִיר וֶועלֶען אַלֶע ווִידֶער מוּזֶען טְרָאגֶען דֶעם גֶעלֶען פְלֶעק אוֹיף דִי קְלֵיידֶער".

„אָדֶער אַרוֹיסְפָאהרֶען", זָאגְט דֶער רַאבִּינֶער.

„זײט זשע מוחל, וואוהין ?" פרעגט װאלטער, „איז דען ערגעץ אנדערש בעסער ? אפילו אינ'ם פרייען פראנקרייך זענען די אנטיסע מיטען פון אויבען".

ד"ר װײס אבער, דער ארימער ראבינער פון א מעהרישען קליינעם שטעדטל, װעלכער האט קיין בעגריף ניט געהאט אין װאסער א חברה ער געפינט זיך, װארפט תמ'ואטע אריין א תשובה:

„זייט איינינע יאהרען איז ענטשטאנדען א בעװעגונג, װעלכע מע רופט ציוניזם. דיעזע בעװעגונג װיל די יודישע פראגע פארענפע־רען דורך א גרויסארטיגער קאלאניזאציע אין אונזער אלטער היים אין ארץ ישראל. װער סע קאן שוין מעהר דא ניט אויסהאלטען זאל אהין געהן".

ער האט גערעדט גאנץ רוהיג און גאר ניט בעמערקט װי די פנימ'ער האבען זיך ביסלעכװייז פארצויגען מיט א שמייכעל און איז דעריבער שטארק פארשעמט געװארען בעת ער האט דערהערט דאס געלעכטער, װאס האט אויסגעבראכען, אלס ער האט דערמאנט דאס װארט ארץ־ישראל. דאס איז געװען א לאכען פון פארשידענע קולות. די דאמען האבען געהאכעט, די הערען — געברילט און צעשמאלצען געװארען. נאר פרידריך לעװענבערג האט דאס געלעכטער געפונען פאר עם־הארצ'יש און גראב אקעגען דעם אלטען מאן.

א גאנצע רייהע פון װיצען, קלוגע און נארישע, װעגען די יודישע מיניסטארען און װער װעט זיין דער יודישער מלכות א. ד. ג. חכמות, װאס יעדער פון אונז האט זיי שוין געהערט אמאל

טוּיזֶענְט אוּנ אֵיינְס, סַיי אִין הוֹיךְ־שְׁטֶעקִינֶע עֶלֶעקְטְרִישׁ בֶּעלַייכְטֶעטֶע סַאלָאנְס אוּנ סַיי אִין דִי אָרִימֶע בָּתֵּי מִדְרָשִׁים בַּיי דֶער הְרוּבֶּע אוּנ פַּאר אַ גְרָאשְׁאוֶוע חֲלֶב־לִיכְטְל, פָּאלְגְט אִין דִיעזֶער גֶעזֶעלְשַׁאפְט אוֹיךְ. מֶע פַּארְטֵיילְט צְווִישֶׁען זִיךְ דִי פָּאסְטֶען אוּנ עֶפֶענְטְלִיכֶע שְׁטֶעלֶען. אֵיינֶער וִויל וִויצִינֶער זַיין אַלְס דֶער אַנְדֶערֶער. נָאר אֵיין רַאבִּינֶער וַויים בֶּעהַאלְט נָאךְ דֶערְבַּיי קְלָארֶען גֶעדַאנְק אוּנ פְרֶעגְט:

„פוּן וָועמֶען לַאכְט אִיהר, רַבּוֹתַי? פוּן זִיךְ אַליין?"

„נַיין עֶרֶענְסְט וָועלֶען מִיר עֶס נֶעמֶען!" זָאגְט בְּלוֹי (אֵיינֶער פוּן דִי 2 לֵצִים).

„אִיךְ בִּין שְׁטָאלְץ וָואס אִיךְ בִּין אַ יוּד", עֶרְקְלֶערְט לַאשְׁנֶער, וָוארוּם וָוען אִיךְ זָאל נִיט שְׁטָאלְץ זַיין וָואלְט אִיךְ דָאךְ סַיי וִוי אַ יוּד גֶעוֶוען. אַלְזָא אִיז שׁוֹין גְלַייכֶער, אַז אִיךְ בִּין שְׁטָאלְץ".

אִין דִיעזֶען אוֹיגֶענְבְּלִיק זֶענֶען דִי צְוַויי שְׁטוּב־מֶעדְל אַרוֹיסְגֶעגַאנְגֶען, כְּדֵי עֶפִּים אַרַיינְצוּבְּרֶענְגֶען. דִי בַּעַל־הַבָּיִתְ'טֶע נוּצְט אוֹים דִי מִינוּט צוּ בֶּעמֶערְקֶען:

„פַאר דִי דִיענְסְטֶען אִין דִי אוֹיגֶען וָואלְט גְלַייכֶער גֶעוֶוען נִיט צוּ רֶעדֶען פוּן יוּדִישֶׁע עִנְיָנִים".

בְּלוֹי עֶנְטְפֶערְט דְרוֹיף תֵּיכֶף: „הָאט קֵיין פַּארְאִיבֶּעל נִיט, מַאדַאם, אִיךְ הָאבּ נִיט גֶעוואוּסְט, אַז אַייעֶרֶע דִיענְסְטֶען וַוייסֶען נִיט, אַז אִיהר זֶענְט יוּדֶען".

אָט דָאס אִיז דִי סְפֶערֶע, וואוּ סֶע דְרֵעהט זִיךְ אוּנְזֶער פְרִידְרִיךְ לֶעוֶוענְבֶּערְג, דֶער דָאקְטָאר אָהן פְּרַאקְטִיקֶע, אוּנ פוּן וַואנֶען סֶע שְׁטַאמְט

זײַן גֶעלִיבְּטֶע, דִי טָאכְטֶער פוּנ'ם רײַכֶען װִיעֶנֶער פַאבְּרִיקַאנְט, לֶעפְּלֶער, עֶרְנֶעסְטִינֶע.

II.

װָוענֶען לֶעװֶענְבֶּערְגֶען אַלײן גֶעפִינֶען מִיר אוֹיךְ שוֹין אִין אָנְהוֹיב אַ פָּאר בְּלֶעטְלֶעךְ, װֶעלְכֶע חַאראַקְטֶערִיזִירֶען אִיהם אַלְס אַ קִינְד פוּן זײַן צײט, אַ פַארְבְּלָאנְזֶעטֶען יוּדִישֶׁען אִינְטֶעלִיגֶענְט, װֶעלְכֶען סֶע טוּט װֵעה דִי לַאגֶע פוּן זײַן פָאלְק, װֶעלְכֶער פַארְטַראַכְט זִיךְ אִיבֶּער דִיעָזֶער לַאגֶע, װֶעלְכֶער אִיז אָבֶּער אַזױ װײט פַארְפִיהרְט אוּנ אָבְּגֶע־רִיסֶען פוּן יוּדִישְׁקֵייט אוּנ יוּדִישֶׁען גֶעדַאנְקֶען־גַאנְג, אַז עֶר קוּמְט נִיט גְלַײךְ אוֹיף דָאס אײנְצִיגֶע אוּנ רִיכְטִיגְסְטֶע מִיטֶעל דִי יוּדֶען־פְרַאגֶע צוּ לֶעזֶען. צוּ דִיעָזֶען מִיטֶעל מוּז עֶר עֶרְשְׁט קוּמֶען נָאךְ גַאנְץ לַאנְגֶען װַאנְדֶערֶען אוּנ פִיעלֶעס אִיבֶּערְלֶעבֶּען.

פְרִידְרִיךְ לֶעװֶענְבֶּערְגֶען שְׁטֶעלְט אוּנְז דֶער מְחַבֵּר פוּנ'ם אַלְטְ־נײַלַאנְד צוּם עֶרְשְׁטֶען פָּאר, אַלְס עֶר זִיצְט אִין אַ קַאפֶע־הוֹיז אוּנ חָלוֹמ'ט װֶענֶען זײַן גֶעלִיבְּטֶער עֶרְנֶעסְטִינֶע אוּנ װֶענֶען זײַנֶע צְװײ חֲבֵרִים, מִיט װֶעלְכֶע עֶר הָאט אַמָאל אַזױ גוּט צוּגֶעבְּרַאכְט אִין דֶעם זֶעלְבֶּען קַאפֶע, „בִּירְקֶענְרַײס״ אוּנ פוּן װֶעלְכֶע דֶער עֶרְשְׁטֶער, הַײנְרִיךְ, הָאט זִיךְ גֶעשָׁאסֶען אוּנ דֶער אַנְדֶערֶער, אָסְװַאלְד, אִיז אַװֶעק קַײן בְּרַאזִילִיעֶ, אוּם דָארְט צוּ אַרְבֵּייטֶען פַאר דֶער קָאלָאנִיזִירוּנְג פוּן יוּדִישֶׁע פְּרָאלֶעטַארִיעֶר, עֶר אִיז דָארְט אָבֶּער נִיט לַאנְג פוּנ'ם גֶעלֶען פִיעבֶּער אַװֶעקְגֶעשְׁטָארְבֶּען.

אִין דֶעם קַאפֶע פַארְקֶעהרֶען נָאךְ אַ גַאנְצֶע מֶענְגֶע פוּן אַנְדֶערֶע

איהם גְלַייכֶע יוּנְגֶע לַייט, נָאר־וָואס גֶעעֶנְדִיגְטֶע דָאקְטוֹירִים, נַייגֶע־בַּאקֶענֶע יוּרִיסְטֶען, זַאפַּאסְנֶע טֶעכְנִיקֶער א. ד. ג. נָאר דִיעזֶע אַלֶע הָאבֶּען זִיךְ נָאךְ פוּנ׳ם לֶעבֶּען נִיט אַזוֹי עֶרְבִּיטֶערְט. זֵיי הָאבֶּען דֶערִיבֶּער נָאךְ גֶעקָאנְט אוּנְטֶערְהוּלִיעֶן, שְׁפִּיעלֶען אִין בִּילִיאַרְד, זָאגֶען גְלַייכֶע װערְטְלֶעךְ אוּנ פְרֵידְרִיךְ הָאט זֵיי מְקַנֵא גֶעוֶוען.

דִיעזֶע אַלֶע יוּנְגֶע לַייט, װעלְכֶע הָאבֶּען גֶעעֶנְדִיגְט אַ הָאכְשׁוּלֶע, נָאר צוּ טוּן אִיז נִיטָא וָואס, זֶענֶען צוּמֵייסְטֶען גֶעוֶוען יוּדֶען אוּנ יֶוען זֵיי הָאבֶּען נִיט גֶעשְׁפִּיעלְט ־קַיין קָארְטֶען אָדֶער בִּילִיאַרְד, פְלֶעגֶען זֵיי קְלָאגֶען אוֹיף דֶער „שְׁוֶוערֶע צַייט", וִוי סְ׳אִיז כִּמְעַט אוּנְמֶעגְלִיךְ זִיךְ דוּרְכְצוּשְׁלָאגֶען. לֶעװענְבֶּערְג הָאט זֵיי בֶּעדוֹיעֶרְט אוּנ מְקַנֵא גֶעוֶוען אִין דֶער־זֶעלְבֶּען צַייט. אַייגֶענְטְ־לִיךְ זֶענֶען זֵיי נָאר בֶּעסֶערֶע פְּרָאלֶעטַארִיעֶר, קָרְבָּנוֹת פוּן אַ דֵעָה, וָואס הָאט פַאר צְוָאנְצִיג־דְרַייסִיג יָאהר גֶעהֶערְשְׁט אִין דִי מִיטְלֶע קְלַאסֶען פוּן דֶער יוּדֶענְשַׁאפְט: אַװעק פוּנ׳ם הַאנְדֶעל, פוּן דִי גֶעשֶׁעפְטֶען. דֶער זוּהן זָאל זַיין עֶפִּיס אַנְדֶערְשׁ, נִיט וִוי דֶער פָאטֶער אִיז גֶעוֶועזֶען. דָא הָאט זִיךְ אָנְגֶעהוֹיבֶּען אַ מַאסֶען־בֶּעוֶועגוּנְג פוּן דֶעם אוּנְטֶערְוַואכְּסֶענְדֶען דוֹר צוּ דֶער „בִּילְדוּנְג" אוּנ דֶער רֶעזוּלְטַאט דֶערְפוּן — אַ יָאמֶערְלִיכֶער צוּשְׁטַאנְד פוּן מֶענְגֶען גֶעבִּילְדֶעטֶע אָהן בֶּעשֶׁעפְטִיגוּנְג. אַ מֶענְגֶע פוּן יוּנְגֶע לַייט, וָואס צוּם גֶעוֶועהְנְלִיכֶען יוּדִישֶׁען גֶעשֶׁעפְטְס־לֶעבֶּען הָאבֶּען זֵיי שׁוֹין נִיט מֶעהר גֶעטוֹיגְט, דִי עֶפֶענְטְלִיכֶע שְׁטֶעלֶען בֶּעטְרֶעטֶען אַזוֹי וִוי זֵייעֶרֶע קְרִיסְטְלִיכֶע קָאלֶעגֶען הָאט מֶען זֵיי נִיט גֶעלָאזֶען אוּנ וָואס צוּ טוּן אִיז נִיטָא. זֵיי זֶענֶען קָאן מֶען זָאגֶען, גֶעבְּלִיבֶּען לִיגֶען אוֹיפְ׳ן מַארְק. דֶערְבַּיי הָאבֶּען זֵיי אַיין

עֶהרֶענְגֶעפִיהל לוֹיט פוּן הֶעכֶערֶען שְׁטַאנְד, אַ לֶעבֶּען פִיהרֶען מוּז מֶען לוֹיט וִוי פוּן הֶעכֶע־ֶען שְׁטַאנְד, מִיטֶעל אָבֶּער ־קֵיינֶע. דִי וָואס הָאבֶּען גֶעהַאט אַ שְׁטִיקְל יְרוּשָׁה הָאבֶּען גֶעקָאנְט אֵיינְצִיגְוַוייז אוֹיפְּעֶסֶען, אָדֶער שְׁלֶעפֶּען גֶעלְט בַּיי דִי עֶלְטֶערֶען. אַנְדֶערֶע שְׁנָארֶען נָאךְ אַ ״גוּטֶען שִׁדוּךְ.״ דִי דְרִיטֶע וַוארְפֶען זִיךְ צוּ אַלֶע־לַיי מִינִים גֶעשֶׁעפְטְלֶעךְ, וָועלְכֶע פַּאסֶען גָאר נִיט פַאר דֶעם סָארְט מֶענְשֶׁען, אַזוֹי אַז סֶע קוּמְט אוֹיס אַ וואוּנְדֶערְלִיכֶע אוּנ טְרוֹיערִיגֶע קָאמֶעדִיֶע: דִי וָועלְכֶע הָאבֶּען נִיט גֶעוָואלְט זַיין סוֹחֲרִים, גֶעשֶׁעפְט־מַאכֶערְס, מַאכֶען דָאךְ גֶעשֶׁעפְטֶען אַלְס ״אַקאדֶעמִיקֶער״, גֶעשֶׁעפְטֶען מִיט גֶעהֵיימֶע קְרַאנְקְהֵייטֶען אוּנ נִיט עֶרְלוֹיבְטֶע פְּרָאצֶעדֶען. אַ טֵייל וֶוערֶען פוּן נוֹיט צֵייטוּנְג־שְׁרַייבֶּער אוּנ הַאנְדְלֶען מִיט דֶער עֶפֶּנְטְלִיכֶע מֵיינוּנְג, נָאךְ אַנְדֶערֶע רוּקֶען זִיךְ אַרַיין אִין פָּאלִיטִישֶׁע גֶעזֶעלְשַׁאפְטֶען, פֶּעדְלֶערֶען מִיט פוּסְטֶע שְׁלַאג־וָוערְטֶער אוּנ פְרַאזֶען, כְּדֵי אַזוֹי אַרוּם צוּ קְרִיגֶען אַ קְוֶועלֶע פוּן פַארְדִיעֶנְסְטְלֶעךְ.

לֶעוֶוענְבֶּערְג הָאט נִיט גֶעוָואלְט גֵעהן אִין דִיעֶזֶע וֶועגֶען. ״דוּ טוֹיגְסְט נִיט צוּם לֶעבֶּען״, הָאט אִיהם אֵיינְמָאל פַארְ׳ן אָבְּרֵייזֶען זַיין פְרַיינְד אָסְוַואלְד גֶעזָאגְט, ״ווַייל דוּ מִאוּס׳ט זִיךְ צוּפִיעל. מֶע מוּז קֶענֶען עֶפִּים אַרָאבְּשְׁלִינְגֶען, וִוי לְמָשָׁל יֶענֶער אוּנ דֶער, דֶערְפוּן וֶוערְד מֶען דִיק אוּנ קְרֶעפְטִיג אוּנ מֶע קוּמְט צוּ׳ן עֶפִּים... אַז דוּ בִּיזְט אַיין אַנְ׳שְׁטֶענְדִיגֶער מֶענְשׁ, וֶועסְט דִיר ־קֵיינֶער נִיט גְלוֹיבֶּען, וַוייל דוּ בִּיזְט אַ יוּד... אַלְזָא וָואס ? דוּ וֶועסְט מִיט דַיינֶע פָּאר גְרָאשֶׁען יְרוּשָׁה פְרִיהֶער פַארְטִיג וֶוערֶען אַלְס מִיט דַיין אַדְוָואקַאטוּר־פְּרַאקְטִיקֶע. דֶעמָאלְט וֶועסְטוּ דָאךְ מ וּ ז ֶ ע ן עֶפִּים אָנְהוֹיבֶּען מוּן אַזוֹינְס, פוּן וֶועלְכֶען דוּ

מְאוּס׳ט זִיךְ אַצוּנְד — אָדֶער זִיךְ אוֹיפְהֶעֶנְגֶען. אִיךְ בֶּעט דִיךְ קוֹיף דִיר אַ שְׁטְרִיק כָּל זְמַן דוּ הָאסְט גָאךְ אַ גוּלְדֶען, אוֹיף מִיר קָאנְסְטוּ נִיט רֶעכֶענֶען. עֶרְשְׁטֶענְס וָועל אִיךְ שׁוֹין דָא נִיט זַיין, צְוֵוייטֶענְס בִּין אִיךְ דַיין פְרַיינְד״.

אָסְוַואלְד הָאט אִיהם גֶעוָואלְט מִיטְשְׁלֶעפֶּען קֵיין בְּרַאזִילִיעֶ. לֶעוֶוענְבֶּערְג קָאן זִיךְ אָבֶּער נִיט עֶנְטְשְׁלִיסֶען, וַוייל עֶר הָאט גֶעחָלוֹמְ׳ט פוּן עֶרְנֶעסְטִינֶען. אִיהם הָאט זִיךְ גֶעדַאכְט, אַז עֶרְנֶעסְטִינֶע פִיהלְט צוּ אִיהם דָאס זֶעלְבֶּע וָואס עֶר צוּ אִיהר. עֶר וֶועט זִיךְ אִיהר עֶנְטְדֶעקֶען. זִי וֶועט אִיהם פַארְשְׁטֵעהְן אוּנ וֶועט וַוארְטֶען בִּיז עֶר וֶועט זִיךְ אוֹיסַארְבֵּייטֶען אַ לֶעבֶּען. דֶעמָאלְט וֶועט אוֹיךְ אִיהר פָּאטֶער, דֶער רַייכֶער פַאבְּרִיקַאנְט, צוּפְרִידֶען זַיין מִיטְ׳ן שִׁידוּךְ מִיט אַ וואהל פְּרַאקְטִיצִירֶענְדֶען אַדְוָואקַאטֶע. נָאר סְ׳אִיז אִיהם בֶּעשֶׁערְט גֶעוֶוען נָאךְ אִין דִיעזֶען אָבֶּענְד צוּ זֶעהְן אַלֶע חֲלוֹמוֹת זַיינֶע פַארְזוּנְקֶען אִין יַם. נָאךְ דִיעזֶען אָבֶּענְד. בַּיי דֶער סְעוּדָה, וֶועלְכֶע אִיז שׁוֹין אוֹיבֶּען בֶּעשְׁרִיבֶּען, הָאט הֶער לֶעפְּלֶער. עֶרְנֶעסְטִינֶעס פָּאטֶער, מוֹדִיעַ גֶעוֶוען, אַז זַיין טָאכְטֶער אִיז אַ כַּלָה פַאר דֶעם יוּנְגֶען וַויינְבֶּערְגֶער, ״דֶעם מִיטְשֶׁעף דֶער פִירְמַא סַאמוּעֶל וַויינְבֶּערְגֶער עֶט זֶעהְנֶע״, מִיט וֶועלְכֶען עֶרְנֶעסְטִינֶע אִיז זַייט צְוַויי וָואכֶען בֶּעקַאנְט גֶעוָוארֶען.

סְ׳אִיז נִיט נֵייטִיג צוּ בֶּעשְׁרַייבֶּען פְרִיעדְרִיכְ׳ס הַארְץ בַּיי דִיעזֶער גֶעשִׁיכְטֶע. דָאס אִיז דָאס שְׁוֶוערֶע הַארְץ פוּן אַלֶע אָבְּגֶענַארְטֶע, פוּן אַלֶע פַארְשְׁמִיסֶענֶע אֵייְדֶעל-לַייט אַקֶענֶען דֶער גַאֲוָה פוּן דִי רַייכֶע טוֹיגֶענִיכְטְסֶען! הַכְּלַל לֶעוֶוענְבֶּערְגֶען אִיז דָאס לֶעבֶּען נִמְאָס גֶעוָוארֶען

אונ עֶר הָאט זִיךְ בֶּענוּצְט מִיט א מוֹדָעה פוּן אַ רַייכֶען אַמֶערִיקַאנֶער, וָועלְכֶער הָאט גֶעזוּכְט אַ גֶעבִּילְדֶעטֶען יוּנְגֶען מַאן, וָואס דָאס לֶעבֶּען צְווִישֶׁען מֶענְשֶׁען אִיז אִיהם גֶעוָוארֶען אִיבֶּערְדְרִיסִיג אונ וִויל אַנְטְלוֹיפֶען פוּן דֶער וֶועלְט.

דֶער אַמֶערִיקַאנֶער קִינְגְסְקָארְט, אַ גֶעוֶועזֶענֶער דַייטְשֶׁער אָפִיצִיעֶר, וָואס אִיז אִין אַמֶערִיקַא גֶעוָוארֶען אַ מִילִיאָנֶער אונ אִיז אוֹיךְ פוּן מֶענְשֶׁען אָפְּגֶעגַארְט גֶעוָוארֶען, הָאט אִין לֶעווֶענְבֶּערְגֶען גֶעפוּנֶען גְרַאדֶע דֶעם חַבֵר, וָואס עֶר הָאט גֶעזוּכְט אונ הָאט קוּרְץ מִיט אִיהם גֶעשְׁלָאסֶען בְּרוּדֶערְשַׁאפְט אוֹיף צוּזַאמֶען צוּ פַארְלָאזֶען דִי „פוֹילֶע“ אֵייראָפֵּייאִישֶׁע גֶעזֶעלְשַׁאפְט אונ זִיךְ פַארְקְלוֹיבֶּען עֶרְגִיץ הָעט וַוייט אוֹיף אַ פַאר־וָוארְפֶענֶע אִינְזֶעל.

דֶער אַמֶערִיקַאנֶער הָאט לֶעווֶענְבֶּערְגֶען פָארְגֶעלֶיגְט גֶעלְט אוֹיף צוּ אָרְדְנֶען זַיינֶע גֶעשֶׁעפְטֶען פַאר זַיין אָבְּרַייזֶע, נָאר לֶעווֶענְבֶּערְג הָאט פַאר זִיךְ קַיין גֶעלְט נִיט בֶּעדַארְפְט. עֶר הָאט זִיךְ אָבֶּער דֶערְמַאנְט אִין אַ מַעֲשֶׂה, וָואס אִיז אִיהם פָארְגֶעקוּמֶען צוּ זֶעהן, וֶועלְכֶע מִיר וֶועלֶען שְׁפֶּעטֶער דֶערְצֵעהלֶען אונ הָאט בַּיי אִיהם גֶענוּמֶען פִינְף טוֹיזֶענְט גוּלְדֶען פַאר יֶענֶער אָרִימֶער פַאמִילִיעֶ.

אֵיידֶער דָאקְטָאר הֶערְצְל גֵעהט אִיבֶּער צוּ דֶער בֶּעשְׁרַייבּוּנְג פוּנ׳ם „אַלְטְנֵיילַאנְד“ הָאט עֶר אוּנְז גֶעוָואלְט פָארְשְׁטֶעלֶען אַ בִּילְד פוּן דִי הַיינְטִיגֶע יוּדִישֶׁע פַארְהֶעלְטְנִיסֶע. פוּן וֶועלְכֶע סֶע גֵעהט לָאגִישׁ הֶערְפָאר דִי נַייטִיגְקֵייט פוּן אַ נַייעֶר יוּדִישֶׁער גֶעזֶעלְשַׁאפְט.

דִי מַאטֶערִיעֶלֶע לַאגֶע אונ דֶעם גֵייסְט פוּן דֶער יוּדִישֶׁער אִינְ־

טֶעלִיגֶענְץ הָאבֶּען מִיר גֶעזֶעהן אִין לֶעוֶוענְבֶּערְגֶען אוּנ אִין זַייגֶע חֲבֵרִים; דֶער צוּשְׁטַאנְד פוּן דֶער יוּדִישֶׁער בּוּרְזְשוּאַזִיע — אִין דֶער פַאמִילִיֶע לֶעפְּלֶער אוּנ זַייעֶר אוּמְגֶעבּוּנְג; דִי פֶערְהֶעלְטְנִיסֶע בַּיי דֶעם יוּדִישֶׁען פְּרָאלֶעטַאריאַט וֶועלֶען מִיר בַּאלְד זֶעהֶען אִין דֶער פַאמִילִיֶע לִיטְוַויאַק, וֶועגֶען וֶועלְכֶער דָא וֶועט בַּאלְד זַיין דִי רֶעדֶע.

III

אִין יֶענֶעם אָבֶענְד, וֶוען פְרִידְרִיךְ אִיז אַרוֹיסְגֶעגַאנְגֶען פוּנ׳ם קַאפֶּע־הוֹיז אוּנ הָאט זִיךְ גֶעלָאזְט גֵעהן צוּ דִי לֶעפְּלֶערְס, הָאט עֶר בֶּעמֶערְקְט וִוי אִין דֶער טִיר בַּיים אַרוֹיסְגַאנְג אִיז גֶעשְׁטַאנֶען אַ צֶעהן יֶעהרִיגֶער יוּנְגֶעל. דֶער יוּנְגֶעל הָאט זִיךְ גֶעטוּלֶעט אִין זַיין דִינֶעם רֶעקְל, מִיט דִי הֶענְטְלֶעךְ זִיךְ אַלֵיין אַרוּם גֶענוּמֶען, כְּדֵי זִיךְ צוּ דֶערְוַוארֶעמֶען אוּנ מִיט דִי פִיסְלֶעךְ הָאט עֶר אַרוֹיסְגֶעקֶערְט דָאס בִּיסְל שְׁנֵיי, וָואס הָאט אַרַיין גֶעוֵוייעֶט אִין דֶעם פַארְבָּארְגֶענֶעם וִוינְקֶעל. וואוּ עֶר אִיז גֶעשְׁטַאנֶען. דָאס טֶענְצְלֶען פוּנ׳ם יוּנְגֶעל הָאט כִּמְעַט אוֹיסְגֶעזֶעהֶען וִוי אוּמִיסְטֶען, פְרִידְרִיךְ אָבֶּער הָאט בַּאלְד דֶערְזֶעהֶען, אַז ס׳אִיז נִיט קֵיין קוּנְצֶען־מַאכֶער. דָאס אָרֶעמֶע קִינְד מִיט דִי צֶערִיסֶענֶע שְׁטִיוֶועלֶעךְ הָאט נֶעבִּיךְ בִּיטֶערְלִיךְ גֶעפְרוֹירֶען. עֶר הָאט זִיךְ גֶעחַאפְּט צוּ דֶער קֶעשֶׁענֶע, בַּיים שַׁיין פוּן לַאמְטֶערֶען הָאט עֶר אוֹיסְגֶעזוּכְט עֶטְלִיכֶע קוּפֶּערְנֶע מַטְבֵּעוֹת אוּנ זֵיי אַוֶועקְגֶעגֶעבֶּען דֶעם יוּנְגֶעל. דֶער קְלֵיינֶער הָאט זֵיי שְׁטִיל צוּגֶענוּמֶען, מִיט אַ פִּיטֶערִיג קוֹל גֶעזָאגְט: „אַ דַאנְק!“ אוּנ אִיז גִיךְ אַוֶועקְגֶעלָאפֶען.

חַאַרַאקְטֶערִיסְטִישׁ דֶערְבַּיי אִיז דֶער שְׁמוּעֶס צְווִישֶׁען פְרִידְרִיךְ

און הערן שיפּמאַן, אַ יודישער יונגערמאַן, דיענט אין אַ באַנק, אויך אין אַיינגעהער ביי די לעפּלערס אין שטוב, און, ווי סע ווייזט אויס, האט ער אויך אַיין אויג אויף ערנעסטינען, נאר ער וואגט עס ניט אַרויסצוזאָגען, ווייל ער פיהלט זיך אַ קענגעז לעפּלערן ווי אַ משרת אַ קעגען אַ סוחר. — הער שיפּמאַן איז מיט פרידריכ׳ן אין איינעם אַרויסגעגאַנגען פונ׳ם קאפּע אום צו געהן צו לעפּלער׳ן אויפ׳ן באַל און האט צוגעזעהן די סצענע מיט׳ן יונגל.

„וואס? איהר שטיצט דאס בעטלען אויף די גאסען?“ זאגט שיפּמאַן אונצופרידען.

„איך גלויב ניט, אַז דער דאזיגער קליינער זאל זיך צום פּאַר־גניגען אַרום דרעהען אין אַזא קאלטער ווינטער־נאכט... מיר דאכט זיך, ס׳איז אַ יודישער יונגל“.

„נו, טא לאז ער זיך ווענדען צו די גבאים אָדער צו דער חברה כל־ישראל־חברים, אָבער ניט קריכען אין די קאפּע־הייזער!“

„זייט ניט אַזוי אויפגעבראכט, הער שיפּמאַן, איהר האט דאך איהם נאר ניט געגעבען“, ענטפערט איהם פרידריך מיט אַ שטאך.

„ליבער דאקטאר, זאגט שיפּמאַן מיט שטאלץ, איך בין אַיינ־געקויפט אין דער חברה אַקעגען פאַראַרעמטע ווערען און נדבות־בעטען. איך צאהל יעהרליך אַ ריינ׳ש“.

אין דעם דאזיגען קורצען שמועס שפּילט זיך אָב אַ גרויסאַרטיג בילד פון אונזערע כלומר׳שט וועלטליכע יודישע יונגע לייט. די אַלע מינים שיפּמאַנ׳ס זענען זיך גאנץ צופרידען מיט זיך אַליין,

אַבּי זַיי זענען אײַנגעקױפֿט אין אַ צדקה־חבֿרה, צאָהלען זייער רײַניש, אָדער זייער רובל אַ יאָהר. מען מעג יודישע אומגליק אַרײַנצוקוקען זענען זיי ניט איינשטאַנד.

IV

נאָכדעם ווי פֿרידריך איז דערשלאָגען אַרוים פֿון לעפֿלערס שטוב, וואו ער איז געוואָהר געוואָרען, אַז זיין ערגעסטינע איז אַזוי לײַכטזיניג אַ כּלה געוואָרען פֿאַר דעם מיטשעף דער פֿירמאַ וויינבער־גער עט זעהנע, וועלכען זי האָט זייט צוויי וואָכען דערקענט, איז איהם אױף'ן האַרצען נאַטירליך געווען אַזוי שווער, אין מוח האָט אַזוי שטאַרק געדריקט, אַז ער האָט ניט געקאָנט גלײַך געהן אַ היים שלאָפען. ער האָט דעריבער בעשלאָסען צוריק צו געהן אין קאַפע, אום דאָרט בײַ זיין קליינעם קײַלעכיגען טישל נאָך אַביסל צו פֿאַרבּרענגען און זיך בערוהיגען.

בײַ דער טיר פֿונ'ם קאַפע־הויז האָט ער זיך פֿאַרטשעפּעט אין אַ קליינעם נפֿשל און איז כּמעט איבער איהם אַריבערגעפֿאַלען; אין הייזל פֿונ'ם קאַפע איז געשטאַנען דאַס זעלבע אָרימע יונגל, וואָס ער האָט איהם ערשט פֿאַר אַ פּאָר שעה געשענקט אַ נדבה.

פֿרידריך האָט זיך אויף איהם צעשריגען: „וואָס? דו בעטעלסט שוין דאָ ווידער?"

דאָס יונגל ענטפֿערט מיט אַ ציטעריגען קול: „איך וואַרט אויף מײַן טאַטען". דערבײַ כאַפּט זיך דער יונגל אויף, ניט ווידער אַ

טְענְצֶל אוּנ קְלַאפְּט זִיךְ מִיט דִי הֶענְטְלֶעךְ אַרוּם זִיךְ, כְּדֵי זִיךְ צוּ דֶערְוַוארֶעמֶען. פְרִידְרִיךְ אִיז אַלֵיין גֶעוֶועֶן אַזוֹי טִיעף אוּמְגְלִיקְלִיךְ, אַז עֶר הָאט קֵיין רַחְמָנוּת נִיט גֶעקָאנְט פִיהלֶען אוֹיף דֶעם פַארְפְרוֹירֶענֶעם קִינְד.

עֶר אִיז אַרַיין אִין זַאל אוּנ הָאט זִיךְ גֶעזֶעצְט אוֹיף זַיין גֶעוֶועהנְלִיכֶען פְּלַאץ בַּיים לֶעזֶע-טִישׁ. דָאס הוֹיז אִיז אִין דֶער צַייט גֶעוֶועֶן כִּמְעַט לֵיידִיג. נָאר אִין דִי ווִינְקְלֶען זֶענֶען נָאךְ גֶעזֶעסֶען פַארְשְׁפֶּעטִיגְטֶע שְׁפִּילֶער, וָואס עֶס הָאט זֵיי אַ פָּנִים בַּאנְג גֶעטָאן זִיךְ שׁוֹין צֶעשֵׁיידֶען.

V

לֶעזֶענְדִיג דִי צַייטוּנְג, הָאט זִיךְ אִיהם אַ וָוארְף גֶעטָאן אִין דִי אוֹיגֶען דִי מוֹדָעָה, אוֹיף וֶועלְכֶע שִׁיפְּמַאן הָאט אִיהם שׁוֹין פְרִיהֶער אָנְגֶעטַייט. אִין דֶער מוֹדָעָה אִיז גֶעשְׁטַאנֶען:

„עֶס וֶוערְד גֶעזוּכְט אַ גֶעבִּילְדֶעטֶער אוּנ פַארְצְוֵוייפֶעלְטֶער יוּנְגֶער מַאן, וֶועלְכֶער ווִיל מִיט זַיין לֶעבֶּען נָאךְ אַ לֶעצְטֶע פְּרָאבֶּע מַאכֶען. וֶוער עֶס ווִיל, זָאל זִיךְ מֶעלְדֶען אוּנְטֶער דֶער סִיגְנֶע נ. אָ. בָּאדִי בַּיי דֶער עֶקְסְפֶּעדִיצִיֶע פוּנ'ם בְּלַאט".

אַצִינְד פַּאסְט עֶס גְרַאדֶע פַאר אִיהם. אֵיידֶער עֶר וֶועט, ווִי זַיין פְרַיינְד הַיינְרִיךְ, אִין גַאנְצֶען מִיטְ'ן לֶעבֶּען אָבְּשְׁנַיידֶען מֶעג עֶר דָאךְ עֶפִּים פְּרוּבִּירֶען!

נִיט לַאנְג גֶעטְרַאכְט הֵייסְט עֶר זִיךְ בְּרֶענְגֶען אַ קַארְטְל אוּנ שְׁרַייבְּט דֶערוֹיף דִי אַדְרֶעסֶע פוּן נ. אָ. בָּאדִי אוּנ דֶערִינֶען פָאלְגֶענְדֶע וֶוערְטֶער:

IX „איך בּין אַייער מענש. דאָקטאר פְרידְריך לעוועֶנבּערג באהנשטראַסע 67".

אין דער צייט ווען ער האט דאס קאַרטל פאַרטיג געמאַכט, איז עמיצער אונטער געקומען פון דער זייט נעבען איהם און רוימט איהם איין:

„צאהנבּערשטעלעך, שלייקעס, זאַפּינקיס, זייט־זשע מוחל, אפשר דאַרפט איהר?"

פרידריך, וואס אויפ'ן האַרצען איז איהם געווען מסתּמא גענוג אַנגעזאָלעט, צעבּייזערט זיך אויפ'ן אָרימען פּעדלער און שמיסט איהם אָב פון זיך. דער אָרימער פּעדלער רוקט זיך אָב מיט אַ זיפץ און מיט מורא וואַרפט ער אויגען אויפ'ן קעלנער, וועלכער וועט איהם נאך אפשר אין גאַנצען וועלען אַרויסשטיפּען. דאָ האָט שוין פרידריכ'ן אַנגענומען בּיים האַרצען. ער האָט שוין חרטה געקריגען, וואס ער האָט דעם אָרימען מענשען אַזוי מבייש געווען. ער רופט איהם צוריק און וואַרפט איהם אַריין אַ צוואַנציגער אין קעסטל. דער פּעדלער אָבער טראָגט איהם אונטער דאס קאַרטל.

„איך בּין ניט קיין בּעטלער... איהר מוזט עפּיס קויפען, אלא ניט קאן איך דאס געלד ניט נעמען".

כּדי פון איהם פּטור צו ווערען נעמט פרידריך בּיי איהם אַ זאַפּינקעלע. דאָ ערשט בּעדאַנקט איהם דער פּעדלער און גייט אַוועק. פרידריך קוקט איהם נאך און זעהט ווי ער טראָגט צו די מטבּע צום

קֶעלְנֶער אוּנ קְרִינְט פַאר אִיהר אַ שְׁטִיק אַלְטְנֶעבַּאָקְען בְּרוֹיט, וֶועלְכֶעס דֶער אָרִימַאן שְׁטֶעקְט מִיט הִימְפֶּעט אַרַיין אִין רָאק־קֶעשִׁינֶע.

VI.

פְרִידְרִיךְ הֵייבְּט זִיךְ אוֹיף אַרוֹיסְצוּגֶעהְן אוּנ בַּיי דֶער טִיר טְרֶעפְט עֶר ווִידֶער דֶעם גֶעפְּרוּוִירֶעגֶעם יוּנְגְל שְׁטֵעהְן. דָאס מָאל שְׁטֵעהט עֶר מִיטְ׳ן פֶעדְלֶער אִינְאֵיינֶעם אוּנ יֶענֶער גִיט אִיהם אִיבֶּער דָאס הַארְטֶע בְּרוֹיט. דָאס אִיז אַלְזָא דֶער פָּאטֶער פוּנְ׳ם יוּנְגֶעל גֶעווֶען.

„וָואס טוּט אִיהר דָא?״ פְרֶעגְט זַיי פְרִידְרִיךְ.

„אִיךְ גִיבּ אִידם אָבּ דָאס מַאכֶערְכְץ, גְנֶעדִיגֶער הֶער״, עֶנְטְפֶערְט דֶער פֶּעדְלֶער, — „עֶר זָאל זַיי אַ הֵיים טְרָאגֶען צוּ מַיין וַוייבּ. דָאס אִיז מַיין עֶרְשְׁטֶע לֵייזוּנְג הַיינְטִיגֶען טָאג״.

„אִיז עֶס אֱמֶת?״ פָארְיִ״ט אִיהם פְרִידְרִיךְ אוֹיס.

„הַלְוַאי וָואלְט עֶס אַזוֹי גֶעוֶוען נִיט אֱמֶת ווִי סֶע אִיז אֱמֶת״, עֶנְטְפֶערְט דֶער יוּד מִיט אַ קְרֶעכְץ. „אוּמֶעטוּם שְׁטוּפֶּען זַיי מִיךְ אַרוֹיס וֶוען אִיךְ ווִיל הַאנְדְלֶען. אַז מֶע אִיז אַ יוּד זָאל מֶען זִיךְ בֶּעסֶער גְלַייךְ אִין דָאנוֹי אַרַיין וַוארְפֶען״.

פְרִידְרִיכְ׳ן הָאט פְּלוּצִים אָנְגֶעהַאפְּט אַרָצוֹן דֶעם מֶענְשֶׁען אַ טוֹבָה צוּ טוּן. עֶר הָאט זַיין קַארְטְל אַרַיינְגֶעוָוארְפֶען אִין דֶעם עֶרְשְׁטֶען פָּאסְט־קֶעסְטְל אוּנ הָאט זִיךְ גֶעלָאזְט גֵעהְן מִיט דִי בֵּיידֶע קַבְּצָנִים ווַייטֶער. דֶער פֶּעדְלֶער הָאט אִיהם דֶערְוַוייל אוֹיסְדֶערְצֵייהלְט זַיין גַאנְצֶע בִּיאָגְרַאפִיע.

פון גאַליציע שטאַמט ער אַרוים. אין קראָקאָ האָט ער געוואוינט אין איין צימער מיט נאָך דריי פאַמיליעס. געלעבט האָט ער פון דער לופט. האָט ער זיך געטראַכט, שלעכטער קאָן דאָך שוין ניט זיין אונ איז מיט ווייב אונ קינדער אַרוים קיין וויען. דאָ איז ווירקליך ניט ערגער, אָבער אויך ניט בעסער.

„וויפיעל קינדער האָט איהר?“ פרעגט פרידריך.

דער אָרימער יוד הייבט אָן זיך שטיקען פון טרערען: „פינף האָב איך געהאַט, דריי האָב איך שוין דאָ אין וויען באַגראָבען. איצט האָב איך נאָך דעם יונגעל, וואָס איהר זעהט אונ אַ קליין מיידעלע ביי דער ברוסט... דוד, לויף ניט אַזוי גיך“.

דאָס יונגעל קוקט זיך אום אונ ענטפערט: „די מאַמע איז געווען אַזוי הונגעריג בעת איך האָב איהר געבראַכט די דריי גרייצער פון דיעזען הערן“.

„אַזוי? דאָס זענט איהר עס געווען דער גוטער הער?“ שרייט אוים דער אָרימער יוד אונ זוכט פרידריכ׳ס האַנט אום זי צו קישען.

פרידריך נאַטירליך לאָזט איהם ניט אונ ער פרעגט זיך צום יונגעל וועגדערגדיג: „זאָג נאָר, קליינער וואָס האָט דיין מאַמע געמאַכט מיט די פּאָר גראָשען?“

„מילך האָט זי געקויפט פאַר מרימ׳ן“, איז געווען דוד׳ס תשובה.

„מרים איז אונזער צווייטעס קינד“ בעמערקט דער פעדלער.

„אונ די מאַמע איז ווייטער געבליבען הונגעריג?“ דערפרעגט זיך ווייטער פרידריך.

"יָא, הָער!"

פְרִידְרִיךְ הָאט נָאךְ בַּיי זִיךְ גֶעהַאט עֶטְלִיכֶע רַייכִישׁ. פַאר אִיהם אִיז שׁוֹין גֶעוֶוען גְלַייכְגִילְטִיג, צִי עֶר הָאט גֶעלְד, צִי נִיט, עֶר הָאט זִיךְ מִיטְ'ן לֶעבֶּען שׁוֹין אָבְּגֶעזֶעגֶענְט. פַאר דִיזֶע אָרֶעמֶע לַייט אָבֶּער קָאן דָאס גֶעלְד בֶּעטְרָעפֶען אַ גַאנְצֶען אוֹצָר. עֶר הָאט בַּיי זִיךְ בֶּעשְׁלָאסֶען זַיי עֶס אָבְּצוּגֶעבֶּען, נָאר פְרִיהֶער הָאט עֶר גֶעוָואלְט זִיךְ אִיבֶּערְצַייגֶען, צִי הָאט עֶר נִיט צוּ טוּן מִיט שְׁווִינְדְלֶערְם, אוּנ עֶר אִיז מִיט זַיי מִיטְ־גֶענַאנְגֶען צוּ זֵייעֶר הַיים.

גֶעהֶענְדִיג אַזוֹי אוֹיפְ'ן וֶועג פְרֶעגְט דָוִד בַּיים פָאטֶער: "אִיךְ מֶעג עֶסֶען אַ שְׁטִיקֶל בְּרוֹיט?"

"עֶס עֶס, מַיין קִינְד! אִיךְ וֶועל אוֹיךְ עֶסֶען אַ שְׁטִיקְל. פַאר דֶער מַאמֶען וֶועט נָאךְ בְּלַייבֶּען גֶענוּג".

דֶער טַאטֶע מִיטְ'ן זוּהן הָאבֶּען זִיךְ גֶענוּמֶען חְרוּשְׁטְשֶׁען דָאס הַארְטֶע בְּרוֹיט.

VII

פַאר אַ הוֹיךְ נַיי אוֹיפְגֶעבּוֹיֶעטֶעס הוֹיז זֶענֶען זַיי גֶעבְּלִיבֶּען שְׁטֵעהְן. דֶער פֶעדְלֶער הָאט אַ צִיה גֶעטָאן דֶעם גְלָאק. קַיינֶער הָאט זִיךְ נִיט אָנְגֶערוּפֶען. אָבְּגֶעוַוארְט אַבִּיסְל, הָאט עֶר ווִידֶער אָנְגֶעקְלוּנְגֶען אוּנ דֶערְבַּיי גֶעזָאגְט:

"דֶער סְטְרוּזְשׁ וַוייסְט שׁוֹין וֶוער דָא אִיז. עֶר הָאט זִיךְ צַייט. אָפְּט שְׁטֵעה אִיךְ דָא אָב גַאנְצֶע שָׁעָה'ן, עֶר אִיז אַ גְרָאבֶּער מֶענְשׁ.

אָפְּטְמָאל צִיטֶער אִיךְ נָאר אַ הַיים צוּ גֵעהן, אַז אִיךְ הָאבּ נִיט קֵיין פִּינְף גְרַייצֶער אִיהם צוּ גֶעבֶּען אִין דֶער יַד אַרַיין".

„וָואס זְשֶׁע טוּט אִיהר דַאמָאלְס?" פְרָעגְט פְרִידְרִיךְ.

„דַאמַאלְס גֵעה אִיךְ אַרוּם בִּיז אִין דֶער פְרִיה, בִּיז מֶע עֶפֶענְט דֶעם טוֹיעֶר".

פְרִידְרִיךְ הָאט שׁוֹין אַלַיין אָנְגֶענוּמֶען דֶעם גְלָאק אוּנ אַ פָּאר מָאל אָנְגֶעקְלוּנְגֶען מִיט הִימְפֶּעט. אִינְטֶער דֶער טִיר הָאט זִיךְ אָנְגֶע־הוֹיבֶּען הֶערֶען טְרִיט. דֶער סְטְרוּזְשׁ הָאט גֶעעֶפֶענְט דֶעם טוֹיעֶר מִיט אַ לַאמְטָערֶען אִין הַאנְט אוּנ הָאט מִיט בְּרוֹגֶז גֶעפְרֶעגְט:

„וֶוער רַייסְט עָס אַזוֹי דֶעם גְלָאק? וָואס? דִי זְשִׁידָעם?"

דֶער פֶּעדְלֶער פַארְעֶנְפֶערְט זִיךְ מִיט פַּחַד:

„נִיט אִיךְ — דֶער הָער דָא!"

דֶער סְטְרוּזְשׁ זִידֶעלְט זִיךְ: „אַזַא עַזוּת!..."

„שְׁטִיל זָאל וֶוערֶען, שַׁייגֶעץ!" פַאלְט אוֹיף אִיהם אָן פְרִידְרִיךְ אוּנ גִיט אִיהם דֶערְבַּיי אַ שְׁמִיץ פַאר דִי פִיס אַ זִילְבֶּערְנֶע מַטְבֵּעַ. דֶער קְלַאנְג פוּן דֶער מַטְבֵּעַ הָאט דֶעם סְטְרוּזְשׁ פַארְכִּשׁוּפְ'ט. עֶר אִיז גֶע־וָוארֶען שְׁטִיל אוּנ הָאט אָנְגֶעהוֹיבֶּען זִיךְ פַארְעֶנְפֶערֶען מִיט הַכְנָעָה:

„נִיט אַייךְ הָאבּ אִיךְ גֶעמֵיינְט, גְנֶעדִיגֶער הֶער, דִי יוּדָען הָאבּ אִיךְ גֶעמֵיינְט!"

נוּ, נוּ, שְׁטִיל זָאלְסְטוּ נָאר זַיין אוּנ דִי טְרֶעפּ בֶּעלַייכְט מִיר מִיט דַיין לַאמְטָערְן.

דֶער סְטְרוּזְשׁ חַאפְּט אַ קוּק אוֹיף דֶער מַטְבֵּעַ. סְ'אִיז אַ גַאנְצֶע

קְרַאנֶע. סֶע מוז זַיין אַ לַייטִישֶׁער מֶענְשׁ, טְרַאכְט עֶר זִיךְ, אוּנ לַייכְט זַיי אוּנְטֶער בַּיים אַרוֹיפְגֶעהן אוֹיף דִי טְרֶעפּ.

זַיי זֶענֶען אַרוֹיפְגֶעגַאנְגֶען בִּיזְ׳ן פִינְפְטֶען שְׁטָאק. אַ שְׁרֶעקְלִיךְ בִּילְד פוּן אָרֶעמְקַייט הָאט זִיךְ פַאר פְרִידְרִיכְ׳ן גֶעעֶפֶענְט בַּיי דִי לִיטְ־וַואקְס אִין דֶער וואהנוּנְג (לִיטְוַואק אִיז גֶעוֶועזֶען דֶער פַאמִילְיֶען־נָאמֶען פוּן דֶעם אָרֶעמֶען פֶעדְלֶער).

טוּנְקֶעל, קוֹים אַ שַׁיין צוּ זֶעהן, אָהן אַ שְׁטִיקְל מֶעבֶּעל, נִיט קֵיין בֶּענְקְל, נִיט קֵיין טִישׁ, נִיט קֵיין שַׁאפֶע, נָאר אַ הוֹיפֶען שְׁטְרוֹי אוֹיפְ׳ן פָּאל אוּנ אוֹיף דִי פֶענְסְטֶער עֶטְלִיכֶע פְלֶעשְׁלֶעךְ מִיט אַפָּאר צֶעבְּרָאכֶענֶע טֶעפּ, — מִיט אַיין וָוארְט: גִיכֶער אַ שְׁטַאל אַלְס אַ מֶענְשֶׁען־וואהנוּנְג.

אוֹיף דֶעם שְׁטְרוֹי לִינְט פַארְשְׁמַאכְט דִי קְרַאנְקֶע פְרוֹי לִיטְוַואק אוּנ בַּיי דֶער זַייט הַאלְט זִי דָאס קְלֵיינֶע זוֹיג־קִינְד. בַּיים אָנְבְּלִיק פוּנ׳ם פְרֶעמְדֶען בְּלַייבְּט זִי אַ וַוויילֶע זֵעהר דֶערְשְׁרָאקֶען אוּנ פְרֶעגְט מִיט אַנְגְסְט: „וֶוער אִיז עֶס, חַיִּים?" דֶער מַאן בֶּערוּהִיגְט זִי, אַז עֶס אִיז אַ גוּטֶער דֶער.

„דָא וואהנֶען מִיר", זָאגְט חַיִּים לִיטְוַואק צוּ פְרִידְרִיכְ׳ן מִיט אַ בִּיטֶערֶען שְׁמֵייכֶעל, „נָאר אִיךְ וֵויים נָאךְ נִיט אוֹיבּ מִיר וֶועלֶען דָאס אוֹיךְ אִיבֶּערְמָארְגֶען הָאבֶּען, דֶען מֶע הָאט מִיר שׁוֹין אַ הַתְרָאָה גֶעגֶעבֶּען."

אוּנ חַיִּים עֶרְקְלֶערְט אוֹיף פְרִידְרִיכְ׳ס פְרַאגֶע, אַז עֶר דַארְף הָאבֶּען 3 רַיינִישׁ אוּם צוּ בְּלַייבֶּען זִיצֶען אִין דֶער דִירָה, נָאר אַזַא אוֹצָר זֶעהט עֶר נָאר נִיט אַיין, עֶר זָאל קָאנֶען בֶּעקוּמֶען.

פְרִידְרִיךְ הָאט דֶערְלַאנְגְט פוּן דֶער ‏‏ֶקעשֶׁענֶע זַיינֶע לֶעצְטֶע אַכְט רַיינִישׁ אוּנ זַיי אָפְּגֶעגֶעבֶּען דֶעם פֶּעדְלֶער.

ס׳אִיז לַייכְט זִיךְ פָארְצוּשְׁטֶעלֶען דִי שִׂמְחָה פוּן דֶער פַאמִילִיֶע דֶערְזֶעהֶענְדִיג אַזַא יְשׁוּעָה. פְרִיהֶער הָאבֶּען זַיי זִיךְ קוים גֶעגְלוֹיבְּט, נָאכְדֶעם גֶעהט אַ סֶדְרָה פוּן פַאלֶען צוּ דִי פִּיס, קִישֶׁען דִי הֶענְט אוּנ דֶעסְגְלַייכֶען, פוּן וֶועלְכֶען נַאטִירְלִיךְ פְרִידְרִיךְ וֶועהְרְט זִיךְ עֶנֶערְגִישׁ אָפּ.

VIII

פְרִידְרִיךְ גֶעזֶעגֶענְט זִיךְ עֶנְדְלִיךְ. דֶער קְלֵיינֶער דָוִד בֶּעגְלֵייט אִיהם מִיט אַ לִיכְט פוּן דִי טְרֶעפּ אַרָאבּ. אִין מִיטֶען נַאנְג שְׁטֶעלְט זִיךְ דָאס יוּנְגְל אָפּ אוּנ זָאגְט: „גָאט וֶועט פוּן מִיר מַאכֶען אַ שְׁטַארְקֶען מֶענְשֶׁען, דֶעמָאלְט וֶועל אִיךְ אַייךְ בֶּעצָאהלֶען״.

פוּן דֶעם טָאג אוּנ דִי וֶוערְטֶער אִיז פְרִידְרִיךְ אִיבֶּערְרַאשְׁט גֶע-וָוארֶען. עֶס אִיז עֶפִּיס אוֹיסְגֶעקוּטֶען שְׁטָאלְץ, עֶנֶערְגִישׁ אוּנ מִיט זֶעלְבְּסְט-בֶּעוואוּסְט זַיין, וִוי אַ גְרוֹיסֶער.

„וִויפִיעל בִּיסְטוּ אַלְט?״ פְרֶעגְט עֶר בַּיי אִיהם.

„דַאכְט זִיךְ צֶעהן יָאהר״.

„וָואס ווִילְסְטוּ וֶוערֶען?״

„לֶערְנֶען ווִיל אִיךְ, פִיעל לֶערְנֶען!״

פְרִידְרִיךְ גִיט נִיט ווִילֶענְדִיג אַ זִיפְץ: „אוּנ דוּ מֵיינְסְט אַז דָאס אִיז שׁוֹין גֶענוּג?״

„יָא!״ עֶנְפֶערְט אִיהם דָוִד, „אִיךְ הָאבּ גֶעהֶערְט, אַז מֶע אִיז

גֶעלֶערְנְט. אִיז מֶען שְׁטַארְק אוּנ פְרַיי. גָאט וֶועט מִיר הֶעלְפֶען, אִיךְ וֶועל קָאנֶען לֶערְנֶען, דֶעמָאלְט וֶועל אִיךְ מִיט מַיינֶע עֶלְטֶערְן אוּנ מִיט מִרְיָמ'ן גֶעהן קַיין אֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל".

„קַיין פַּאלֶעסְטִינַא?" פְרֶעגְט פְרִידְרִיךְ עֶרְשְׁטוֹינְט, „וָואס וֶועסְטוּ דָארְט טוּן?"

„דָאס אִיז אוּנְזֶער לַאנְד, דָארְט קָאנֶען מִיר גְלִיקְלִיךְ וֶוערֶען".

דָאס אָרִימֶע יוּדִישֶׁע יוּנְגְל הָאט אִין צְוַויי וָוערְטֶער עֶרְקְלֶערְט זַיין צוּקוּנְפְט אוּנ אַזוֹי פְּרָאסְט, אַז מֶע הָאט דֶערְפוּן גָאר נִיט גֶעהַאט וָואס צוּ לַאכֶען. פְרִידְרִיךְ הָאט נִיט ווִילֶענְדִיג זִיךְ דֶערְמָאנְט אִין דִי גֶעשְׁפֶּעטֶערַייעֶן בַּיי דִי לֶעפְלֶערְס, וָועלְכֶע עֶר הָאט עֶרְשְׁט פַאר עֶטְלִיכֶע שָׁעָה גֶעהֶערְט. דָאס יוּנְגְל הָאט דֶערְווַייל ווַייטֶער גֶעזָאגְט: „אוּנ אַז אִיךְ וֶועל דֶעמָאלְט עֶפִּיס הָאבֶען וָועל אִיךְ אַייךְ בֶּעצָאהלֶען".

„אִיךְ הָאבּ דָאךְ נִיט דִיר גֶעגֶעבֶּען", זָאגְט פְרִידְרִיךְ מִיט אַ שְׁמַייכֶעל.

„וָואס מֶע גִיט מַיין טַאטֶען אִיז גְלַייךְ וִוי מִיר", עֶנְטְפֶערְט דָוִד „אִיךְ וֶועל עָס בֶּעצָאהלֶען מִיט פְּרָאצֶענְט — גוּטְס אוּנ שְׁלֶעכְטְס".

דָוִד הָאט דִי לֶעצְטֶע וֶוערְטֶער כִּמְעַט אוֹיסְגֶעשְׁרִיגֶען אוּנ דֶערְבַּיי דָאס קְלַיינֶע הֶענְטְל פַארְקְלֶעמֶערְט אִין אַ קוּלַאק אוּנ אוֹיפְגֶעהוֹיבֶּען אַקֶעגֶען דֶעם סְטְרוּזְשׁ.

פְרִידְרִיךְ לֵיעגְט זַיין הַאנְט אוֹיף דֶעם יוּנְגֶעלְס קֶעפְּל אוּנ בֶּענְשְׁט אִיהם מִיט הַארְץ: „דֶער גָאט פוּן אוּנְזֶערֶע אָבוֹת זָאל דִיר בַּיישְׁטֶעהן!"

און פְרִידְרִיךְ אִיז אַלֵיין גֶעבְּלִיבֶּען פַארְוואוּנְדֶערְט אִיבֶּער זַיינֶע לֶעצְטֶע וֶוערְטֶער. „דֶער גָאט פוּן אוּנְזֶערֶע אָבוֹת" — וִוי לַאנְג הָאט עֶר שׁוֹין אַזֶעלְכֶע וֶוערְטֶער נִיט אַרוֹיסְגֶערֶעדְט און אַפִּילוּ נִיט גֶע־טְרַאכְט! נָאר אַזַא בַּאגֶעגֶענִישׁ הָאט אִין אִיהם גֶעקָאנְט אַרוֹיסְרוּפֶען זִכְרוֹנוֹת פוּן לַאנְג פַארְגָעסֶענֶע צַייטֶען, זִכְרוֹנוֹת פוּן זַיינֶע קִינְדֶער־יָאהְרֶען.

IX

פוּן דֶעם בִּיז אַהֶער עֶרְקְלֶערְטֶען, זֶעהט מֶען, אַז דֶער מְחַבֵּר הָאט אוּמִיסְטֶען אוּנְז אָבְּגֶעמָאלְט אֵיינִיגֶע בִּילְדֶער פוּנ'ם הַיינְטִיגֶען יוּדִישֶׁען לֶעבֶּען, וואו פוּן אֵיין זַייט, אִינ'ם הֲמוֹן־עָם, הֶערְשְׁט שְׁרֶעקְלִיכֶע נוֹיט און דַחְקוּת, פוּן דֶער אַנְדֶערֶער זַייט, אִין דִי הֶעכֶערֶע קְלַאסֶען, אִין דֶער רַייכֶער און אִינְטֶעלִיגֶענְטֶער,—נִידְרִיגֶע גְלַייכְגִילְטִיגְקֵייט צוּ אַלֶעם יוּדִישֶׁען, נִמְאָס'ע קְנֶעכְטְשַׁאפְט און בִּיטֶערֶע פֶערְצְוֵוייפְלוּנְג. דֶערְמִיט וִויל דֶער מְחַבֵּר אוּנְז זָאגֶען: זֶעהט, וָואס פַאר אַ פָּנִים סֶע הָאט דִי יוּדִישֶׁע גֶעזֶעלְשַׁאפְט, און פַארְשְׁטֵעהט, אַז מֶע מוּז זוּכֶען אַ וֶועג וִוי אַרוּם פוּן דֶער לַאגֶע זִיךְ אַרוֹיסְצוּרַאטֶעוֶוען.

מֶע קָאן נִיט זָאגֶען, אַז דִי בִּילְדֶער זֶענֶען גֶענוּג קוּנְסְטְלִיךְ אָבְּגֶעמָאלְט, אַדְרַבָּא דִי פַארְבֶּען קוּמֶען אוֹיס אַבִּיסֶל בְּלַאסְלִיךְ און דֶער וָואס שְׁטוֹיסְט זִיךְ נִיט אָן, וָואס דֶער מְחַבֵּר וִויל דֶערְמִיט זָאגֶען, דָאס הֵייסְט וֶוער סֶע אִיז אַלֵיין קֵיין צִיוֹנִיסְט נִיט, דֶער וֶועט קוּים דָאס אַרוֹיסְלֵייעֶנֶען פוּן דִי פָארְגֶעשְׁטֶעלְטֶע סְצֶענֶען. סֶע קָאן זַיין, אַז דְרִינֶען אִיז שׁוּלְדִיג דָאס וָואס הֶערְצְל אַלֵיין אִיז שׁוֹין צוּפִיעל צִיוֹנִיסְט, אִיךְ

מַיין: וָואס בַּיי איהם זָענָען אויךְ שׁוֹין דִיזֶע אַלֶע זַאכֶען אַ לַאנְג גֶע־לֶעזַטֶע שַׁאֲלָה אוּנ עֶר מַיינְט דֶערִיבֶּער, אַז סָע אִיז גֶענוּג נָאר אַ קְלַיי־נֶער רֶמֶז, אוּם בַּיים לֶעזֶער אַרוֹיסְצוּרוּפֶען דִי זֶעלְבֶּע פָארְשְׁטֶעלוּנְגֶען וִוי בַּיים מְחַבֵּר.

דַאגֶעגֶען אָבֶּער פִיהלְט זִיךְ אַיין אַנְדֶער חָסְרוֹן, וָואס שְׁטַאמְט שׁוֹין גֶעווִיס פוּן הֶערְצְלְ'ס נִיט־בֶּעקַאנְטְשַׁאפְט מִיט דֶער יוּדִישֶׁער נְשָׁמָה. אִין דֶער בֶּעגְרִינְדוּנְג פוּן זַיין צִיוֹנִיזְם פֶעהלְט דָאס בִּילְד פוּן אַיין אוּנְזֶערִיגֶען יוּדֶען, בַּיי וֶועלְכֶען עֶס פַארְקְלֶעמְט דָאס הַארְץ, צִיפְּט בַּיי דֶער נְשָׁמָה, וֶוען עֶר זֶעהט, אַז דָאס טַייעֶרְסְטֶע פוּן יוּדִישֶׁע מִדוֹת, פוּן יוּדִישׁ גֶעפִיהל, גֶעהט טָאג־טֶעגְלִיךְ לְאִבּוּד, אַז יוּדִישֶׁע קִינְדֶער וֶוערֶען טָאג־טֶעגְלִיךְ אָבְּגֶעריסֶען פוּן דֶער יוּדִישֶׁער אוּמָה, אַז אִינְ'ם יוּדֶענְטוּם בִּילְדֶעט זִיךְ אַ תְּהוֹם צְווִישֶׁען פַארְשִׁידֶענֶע קְלַאסֶען, וָואס וֶוערְד פוּן טָאג צוּ טָאג טִיעפֶער אוּנ שְׁרֶעקְלִיכֶער, אַזוֹי אַז אָט בַּאלְד וֶועלֶען מִיר אוֹיפְהֶערֶען קֶענֶען פַארְשְׁטֵעהן אַיינֶער דֶעם אַנְדֶערֶען. וֶוען הֶערְצְל זָאל גֶעוֶועזֶען אִין זַיינֶע בִּילְדֶער נָאךְ אַרַיין פִיהרֶען אָט דֶעם יוּדִישֶׁען טִיפּ, וֶועלְכֶער אִיז צוּם גְלִיק נָאךְ אַ גַאנְץ אָפְטֶער צְווִישֶׁען יוּדֶען, וֶועלְכֶער קוּקְט אוֹיף דֶעם גֶעשִׁיכְטֶען־גַאנְג פוּן אוּנְזֶער פָאלְק, מִיט אַזַא פַארְצוּקְט גֶעמִיט, אַזוֹי ווִי אַ קַאפִּיטַאן בְּעֵת עֶר זֶעהט זַיין שִׁיף זִינְקֶען אִין דִי טִיעפֶע אָבְּגְרוּנְדֶען פוּנְ'ם יַם — דַאמָאלְס עֶרְשְׁט וָואלְט דָאס בִּילְד פוּן הַיינְטִיגֶער יוּדִישֶׁער לַאגֶע גֶעוֶועזֶען בִּשְׁלֵימוּת, אוּנ מִיר וָואלְטֶען קְלָאר פַארְשְׁטַאנֶען פוּן וַואנֶען סָע הָאט זִיךְ גֶענוּמֶען דִי צִיוֹנִיסְטִישֶׁע בֶּעוֶועגוּנְג!

הָערְצְל הָאט אָבֶּער אַ פָּנִים דִי שַׁאֲלָה גָאר נִיט אִין זִינֶען גֶע־
הַאט צוּ פַארְעֶנְפֶערֶען. עֶר הָאט גֶעוָואלְט דֶער עִיקָר'שְׁט צוּטְרַייבֶּען
זַיין גֶעשִׁיכְטֶע בִּיז דֶעם פּוּנְקְט, וִוי אַזוֹי וֶועט אוֹיסְזֶעהֶען דִי יוּדִישֶׁע
מְדִינָה אוּנ מִיט וָואסֶערֶע מִיטֶעל קָאן מֶען זִי גְרִינְדֶען.

צוּלִיבּ דֶעם צְוֶועק בְּרֶענְגְט עֶר זַיין פְרִידְרִיכְ'ן מִיט דֶעם אַמֶערִי־
קַאנֶער פְּרִיהֶער קַיין אֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל אַצִינְד בְּעֵת אַלֶעס אִיז חָרוּב וְנֶחְרָב,
אוּנ גָאכְדֶעם אִין צְוָואנְצִיג יָאהר ארוּם, בְּעֵת אֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל שְׁטֶעלְט
פוּן זִיךְ פָאר אַיין אוֹיפְגֶעבְּלִיהט לַאנְד, בֶּעזֶעצְט פוּן דִי יוּדִישֶׁע
עֶמִיגְרַאנְטֶען. נָאר לָאמִיר אַייךְ דֶערְצֵעהלֶען דִי מַעֲשֶׂה כְּסֵדֶר.

X.

אִיהר גֶעדֶענְקְט דָאךְ מִסְתָּמָא דָאס קַארְטְל, וָואס פְרִידְרִיךְ הָאט
גֶעשְׁרִיבֶּען צוּ יֶענֶעם נ. אֶ. בָּאדִי לוֹיט דֶער מוֹדָעָה פוּן דִי צַייטוּנְגֶען?
קוּרְץ דֶערוֹיף בֶּעקוּמְט פְרִידְרִיךְ אַ תְּשׁוּבָה, אִין וֶועלְכֶער מֶע לָאדְט אִיהם
אַיין צוּ קוּמֶען אִין אַ גְרוֹיסֶען הָאטֶעל אִין אַ גֶעווִיסֶער צַייט. קוּמֶענְדִיג
אַהִין צוּ דֶער צַייט הָאט עֶר גֶעטְרָאפֶען אַיין אַלְטֶען אַמֶערִיקַאנֶער פוּן
אַ יָאהר פִינְפְצִיג. נָאךְ אַ קוּרְצֶען שְׁמוּעֶס עֶרְקְלֶערְט אִיהם דֶער אַמֶערִי־
קַאנֶער, אַז עֶר אִיז אַייגֶענְטְלִיךְ אַ דַייטְשֶׁער עֶדֶעלְמַאן, אִין דֶער יוּגֶענְד
גֶעוֶועזֶען אַיין אָפִיצִיעֶר, נָאר נִיט קֶענֶענְדִיג אוֹיף זִיךְ פַארְטְרָאגֶען דִי
אִיבֶּערְהֶערְשַׁאפְט פוּן וֶועמֶען סֶע נִיט אִיז, הָאט עֶר זַיין שְׁטֶעלֶע
אַוֶועקְגֶעוָוארְפֶען אוּנ זִיךְ אִיבֶּערְגֶעשִׁיפְט קַיין אַמֶערִיקָא. דָארְט הָאט
עֶר אִיבֶּערְגֶעמַאכְט זַיין דַייטְשֶׁען נָאמֶען קֶעניגְסְהָאף אוֹיף קִינִיגְסְקָארְט
אוּנ אִיז גֶעוָוארֶען אַ מִילִיאָנֶער.

דערבּיי ערקלערט דער אַלטער פרידריכ'ן, אַז „ענערגיע איז אַלעס. וואס מע וויל שטאַרק, דאס דערלאַנגט מען אָהן שום ספק. ערשט אין אַמעריקא האט ער אַרויסגעזעהען, וואס פאר פוילע שמאַ־טעס מיר אייראָפּעער זענען".

בּעקומענדיג די מיליאָנען, האט ער אָנגעהויבּען פיהלען, אַז ער איז עלענד ווי אַ שטיין, אונ האט זיך ענטשלאָסען מאַכען אַ לעבּען. ער האט געגלויבּט, אַז ער טוט די גרעסטע חכמה בּעת ער האט חתונה געהאַט מיט איין אָרים מיידל, די טאָכטער פון זיינעם איין אַנגעשטעלטען. נאר די צייט האט איהם בּאַוויזען, אַז קיין חכמים איז ניט פאַרהאַנען. אין אָנהויב האט דאס יונגע ווייבּל איהם פאַרגעטערט אונ געטריי געווען פאַר זיין גוטהאַרץ אונ פאַר דעם גליק, וואס ער האט איהר געשענקט. בּיסלעכוויז אָבּער איז זי צו איהר גליקליכער לאַגע צוגעוואוינט געוואָרען אונ די יונגע יאָהרען האָבּען אָנגעהויבּען מאָהנען זייערס. אַ יונגער מאַן האט זיך מסתּמא אויך בּאַלד געפונען אונ אין אַ שיינעם פריהמאָרגען איז דער דייטשער עדעלמאַן געוואָהר געוואָרען, אַז סע שטעקען בּיי איהם אַ פּאָר אומגעלומפּערטע הערנער...

פון אַזאַ מיאוס'ער מעשה שטאַרק אויפגערייצט, האט נאַטירליך דאס ערשטע אָפּיציער־געפיהל אויסגעשטרעקט די האַנט צום רעוואָל־ווער. דאס צווייטע אָבּער, אַמעריקאַנישע, האט איין אַנדער געדאַנק אַרויסגערופען: לאָזעי די פאַרבּרעכערין איהר וועג לויפען אונ אַליין אַוועקוואַרפען די פאַלשע מענשליכע געזעלשאַפט, אַלעס איז ליגע ד, קיין וואהר וואָרט ניט פאַרהאַנען. אַזוי איז קינינגסקאָרט

גֶעוואָרֶען אַ מֶענְשֶׁען־פַיינְד און הָאט זִיךְ בֶּעשְׁלָאסֶען צוּ פַארְקְלֵייבֶּען זִיךְ אוֹיף אַיין אִינְזֶעל הֶעט וַוייט, אָבְּגֶעזוּנְדֶערְט פוּן אַלֶעם לֶעבֶּעדִיגֶען.

נָאר אוּם נִיט צוּ פַארְגֶעסֶען דָאס מֶענְשְׁלִיכֶע לָשׁוֹן הָאט עֶר גֶעזוּכְט אַ קָאמְפַּאנִיאָן, אוֹיךְ אַזַא מֶענְשֶׁען־פַיינְד, וָואס דָאס לֶעבֶּען הָאט אִיהם אָבְּגֶענַארְט, און וָואס וִויל אוֹיךְ דֶערְפוּן אַנְטְלוֹיפֶען. נִיט לַאנְג גֶעטְרַאכְט הָאט פְרִידְרִיךְ זִיךְ עֶרְקְלֶערְט פַאר דִיזֶען קָאמְפַּאנִיאָן און קִינִיגְסְקָארְט הָאט אִיהם מִיט שִׂמְחָה אוֹיפְגֶענוּמֶען.

קִינִיגְסְקָארְט לֵעגְט אִיהם פָאר גֶעלְד אוֹיף צוּ אָרְדְנֶען זַיינֶע גֶעשֶׁעפְטֶען, נָאר פְרִידְרִיךְ זָאגְט זִיךְ דֶערְפוּן אָב, וַוייל עֶר הָאט גָאר נִיט נֵייטִיג. בַּאלְד אָבֶּער דֶערְמָאנְט עֶר זִיךְ אִין דֶער אָרֶעמֶער פַאמִילִיֶע לִיטְוַואק און בֶּעט בַּיי קִינִיגְסְקָארְטֶען פַאר זֵיי. דֶער אַמֶערִיקַאנֶער אִיז זֶעלְבְּסְטְפֶערְשְׁטֶענְדְלִיךְ אַ וַתְּרָן און גִיט אִיהם גַאנְצֶע פִינְף טוֹיזֶענְט רַיינִישׁ, נָאר לַאכְט אִיהם אוֹיס, וָואס עֶר אִיז נָאךְ אַזוֹי נַארִישׁ און וִויל הֶעלְפֶען פְרֶעמְדֶע מֶענְשֶׁען. דֶער אַלְטֶער מֶענְשֶׁען־פַיינְד דַאגֶעגֶען עֶרְקְלֶערְט עֶנְטְשִׁידֶען, אַז דִי מֶענְשֶׁען זֶענֶען נִיט וֶוערְט, מֶע זָאל אוֹיף זֵיי רַחֲמָנוּת הָאבֶּען, אַז פַאר גוּטֶס צָאהלֶען זֵיי אָב מִיט שְׁטֵיינֶער און אַזוֹי וַוייטֶער.

נָאכְדֶעם ווי פְרִידְרִיךְ הָאט דֶער אָרֶעמֶער פַאמִילִיֶע לִיטְוַואק „אָבְּגֶעשְׁטֶעלְט" דָאס גֶעלְד און דֶערְבַּיי שְׁטַארְק הֲנָאָה גֶעהַאט, וָואס אִיהם אִיז גֶערָאטֶען זִיךְ אָבְּצוּטְרָאגֶען, אֵיידֶער דִי אָרֶעמֶע מֶענְשֶׁען הָאבֶּען זִיךְ אַרוּם גֶעזֶעהֶען, וָואס פַאר הַצְלָחָה עֶר הָאט זֵיי גֶעבְּרַאכְט,— הָאט עֶר זִיךְ שׁוֹין אִין גַאנְצֶען בֶּערוּהִיגְט און גֶערֶעכֶענְט זַיינֶע חֶשְׁבּוֹנוֹת

מיט׳ן לעבּען, אונ מיט דער מענשהייט אין גאנצען געענדיגט אונ איז מיט זיין אמעריקאנער אבגעפאהרען אויף זיין שיף צו דער אינזעל.

XI

פאהרענדיג אזוי אויפ׳ן ים, זענען זיי פארביי געפאהרען די אינזעל קרעטא, ניט וויים פון פאלעסטינא, רופט זיך קיניגסקארט אב צו פרידריכ׳ן:

„אפשר האט איהר חשק, דאקטאר, זעהען אייער פאטער־לאנד איידער מיר וועלען זיך געזעגענען מיט דער וועלט?״

„מיין פאטער־לאנד?״ פארוואונדערט זיך פרידריך. „איהר ווילט זיך אומקעהרען קיין טריעסט?״

„חס ושלום!״ שרייט קיניגסקארט. „אייער פאטער־לאנד ליגט דאך דא ניט וויים, פאלעסטינא!״

„אזוי דאס מיינט איהר? איהר האט א טעות. מיט פאלעסטינא האב איך קיין שום מגע ומשא ניט. איך בין דארט נאך קיינמאל ניט געוועזען אונ סע אינטערעסירט מיך גאר ניט. מיינע עלטערן זענען שוין אכטצעהנהונדערט יאהר פון דארט. וואס זשע האב איך דארט צו זוכען? נאר די אנטיסעמיטען קענען זאגען, אז פאלעסטינא איז אונזער פאטער־לאנד...״

ביי דיזע ווערטער דערמאנט זיך פרידריך אינ׳ם קליינעם דוד ליטוואק אונ איז מוסיף: „אויסער די אנטיסעמיטען האב איך עס נאך געהערט פון א קליין יודיש יונגעל, אז פאלעסטינא איז אונזער פאטער־לאנד. אפשר ווילט איהר מיך רייצען, הער קיניגסקארט?״

„זָאל מִיךְ דֶער רוּחַ צוּטְרֶעטֶען אוּיבּ אִיךְ מֵיין אַייךְ צוּ רֵייצֶען. אַדְרַבָּא אִיךְ הָאבּ עֶס גַאנְץ עֶרְנְסְט גֶעמֵיינְט. בֶּאֱמֶת פַארְשְׁטֵעה אִיךְ אַייךְ יוּדֶען גָאר נִיט. וֶוען אִיךְ זָאל זַיין אַ יוּד וָואלְט אִיךְ מִיט אַזַא זַאךְ גָאר שְׁטָאלְצִירְט אוּנ אִיהר שֶׁעמְט זִיךְ גָאר דֶערְמִיט. אִיז דֶען אַ חִדוּשׁ; וָואס מֶע הָאט אַייךְ אוּמֶעדוּם פַּיינְט — גִיט אַייךְ גֶעוֶועהנְלִיךְ מֵיין אִיךְ".

אִין דֶעם דָאזִיגֶען אִינְטֶערֶעסַאנְטֶען שְׁמוּעֶס הָאט פְּרִידְרִיךְ גֶע־לֶעגֶענְהֵייט גֶעהַאט גֶעוָואהר צוּ וֶוערֶען, וִוי אַזוֹי מֶע קוּקֶען אוֹיף אוּנְ־זֶער אַסִימִילִירְטֶען פַּאטְרִיאָטִיזְם אַפִּילוּ דִי אֵיידְלֶע קְרִיסְטֶען, וָואס מַאכֶען קֵיין אוּנְטֶערְשִׁיד נִיט צְווִישֶׁען יוּדֶען, קְרִיסְטֶען, מַאחְמֶעדַאנֶער אוּנ פֵייעֶר־בֶּעטֶער. קִינִיגְסְקָארְט דֶערְצֵעהלְט אִיהם דֶערְבַּיי אַ מַעֲשֶׂה פוּן זַיין אָפִּיצִיעֶר־צַייט: אַ יוּדִישֶׁער סָאלְדַאט הָאט תַּרְעוּמוֹת גֶעהַאט אוֹיף אִיהם, וַוייל עֶר הָאט פוּן אִיהם חוֹזֶק גֶעמַאכְט, אַז עֶר קָאן בֶּעסֶער מִיט וֶועכְסְלֶען הַאנְדְלֶען אַלְס אוֹיף פֶערְד רַייטֶען. דֶער יוּד הָאט גֶע־וָואלְט אִיהם וַוייזֶען, אַז עֶר אִיז נִיט קֵיין בַּעַל־פַּחַד אוּנ הָאט גֶעגֶעבֶּען אַ שַׁארְפֶען שְׁפָּארֶען. עֶס אִיז אִיהם אָבֶּער נִיט גֶערָאטֶען אוּנ עֶר הָאט גֶעבְּרָאכֶען הַאלְז אוּנ נַאקֶען.

„אִיהר מֵיינְט אַז אַ יוּד הָאט נִיט קֵיין עֶהרֶענְגֶעפִיהל?" בֶּעמֶערְקְט פְּרִידְרִיךְ.

„נֵיין, נִיט דָאס הָאבּ אִיךְ גֶעוָואלְט זָאגֶען... אִיבְּרִיגֶענְס וֶוען דִי יוּדֶען זָאלֶען הָאבֶּען וִוירְקְלִיךְ אַיין עֶהרֶענְגֶעפִיהל וָואלְטֶען זֵיי זִיךְ נִיט גֶעלָאזְט צוּפְרִידֶען מִיט אַלֶע יֶענֶע בִּזְיוֹנוֹת, וָואס זֵיי שְׁטֵעהֶען אוֹיס".

„וואס זשע זאלען די יודען טון, הער קיניגסקארט?"

„וואס דאס וועס איך ניט. גאר עפּיס, אזוי ווי מיין יודישער סאלדאט. איך האב דאך פאר איהם מעהר דרך־ארץ בעקומען".

„דרך־ארץ פאר דער צעבראכענער האנט?"

„ניין, ווייל ער האט מיר געוויזען, אז ער האט א רצון... איך זאל זיין אויף אייער אָרט וואלט איך עפּיס אנגעהויבען עפּיס מוטיגעס עפּיס גרויסעס, אז אפילו די שונאים זאל עס אויפ־רייסען די מיילער פאר שטוינען... וואס מעהר איך טראכט דערפון קום איך צום געדאנק, אז סע מוז הייגטיגע צייטען שטארק אינטערעסאנט זיין צו זיין א יוד, טאקי דערפאר, ווייל ער האט געגען זיך די גאנצע וועלט".

זיי האבען ענדליך בעשלאסען אריין פאהרען קיין פּאלעסטינא.

XII.

זיי האבען פארבראכט עטליכע טעג אינ'ם אלטען יודישען לאנד.

דער איינדרוק אין יפו איז געווען זעהר ניט אנגענעהם. די דאזיגע שטאדט ליגט אפילו זעהר אויף א שען אָרט, ביים בלויען ים, זי איז אָבער אזוי פארנאכלעסיגט און חרוב, אז סע פארחאפּט ביים הארצען דאס צו זעהן. שמוץ, אומריינקייט, אָרעמקייט און דחקות האבען זיך דארט איינגעווארצעלט טיעף. דאס פוילקייט האט זיך דארט א שטענדיגע נעסט געמאכט.

„אויב דאס איז אונזער לאנד איז עס פונקט אזוי אראבגעקומען

אַזוֹי ווִי אוּנזֶער פָאלק׳. האָט זיך פְרִידְרִיך נִיט אַיינגְעהַאלְטָען אוֹיס־צוּזָאגֶען. אַ מֶעלַאנכָאלִישֶעס גֶעפִיהל האָט אִיהם בֶּעהֶערְשְט.

קִינִיגְסְקָארְט אִיז נַאטִירְלִיך אוֹיךְ שְטַארק בַּייז אוֹיף דָעם אָב־גֶעלָאזְטֶקַייט אִין דֶעם לַאנְד פוּן דִי אַלְטֶע קְדוֹשִים. נָאר זַיין גֶעזוּנְדֶער מֶענְשֶען־פַארְשְטַאנְד זֶעהט בַּאלְד אַיין, אַז סֶע לָאזְט זִיךְ דָא פִיעל מַאכֶען, דָאס לַאנְד קָאן נָאךְ ווִידָער אוֹיפְבְּלִיהֶען. „וַואסֶער אוּנ שָאטֶענְס (פוּן בּוֹימֶער) מוּז אַהֶער גֶעבְּרַאכְט ווֶערֶען, דַאן האָט דָאס לַאנְד נָאךְ אַיין עָתִיד, ווֶער ווַייסְט ווִי גְרוֹיס!״

„ווֶער אָבֶער זָאל אַהֶער בְּרֶענְגֶען וַואסֶער אוּנ שָאטֶענְס?״

„דִי יוּדֶען!״ עֶנְטְפֶערְט קוּרְץ אוּנ עֶנְטְשְלָאסֶען דֶער אַלְטֶער אַמֶערִיקַאנֶער.

קַיין יְרוּשָׁלַיִם זֶענֶען זֵיי אָנְגֶעקוּמֶען בַּיי נַאכְט. ס׳אִיז גֶעווֶען אַ וואוּנְדֶערְשֵׁענֶע לְבָנָה; וָואס נָאר אִין אֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל קָאן אַזֶעלְכֶע זַיין. אִינְטֶער דֶער שְטָאדְט זֶענֶען זֵיי אָבְּגֶעשְטִיגֶען פוּן דֶעם וָואגֶען אוּנ זֶענֶען גֶעגַאנְגֶען אַבִּיסְל צוּ פִיס. עֶפִּיס אַ מְשׁוּנֶה גֶעפִיהל האָט זִיךְ בַּיי זֵיי דֶערְוֶועקְט אִין דִי הֶערְצֶער. דֶער אַלְטֶער קְרִיסְט בְּרוּמְט: „דָא אִיז אוּנְזֶער הֶער אַרוּמְגֶעגַאנְגֶען״. „אַךְ ווִי שֵׁען אוּנ פְּרֶעכְטִיג דָא אִיז!„ „אָבֶער אַייךְ, הֶער דָאקְטָאר, מוּז דָאךְ דָאס אַלֶעס אוֹיךְ עֶפִּיס זָאגֶען? דִי אַלְטֶע מוֹיֶערֶען, דָאס טָאל״...

„יְרוּשָׁלַיִם!״ מוּרְמֶעלְט פְרִידְרִיךְ כִּמְעַט צוּ זִיךְ אַלֵיין. עֶר קָאן זִיךְ גָאר אַלֵיין נִיט עֶרְקְלֶערֶען פַאר וָואס דֶער אָנְבְּלִיק פוּן דִיזֶער אוּנְבֶּע־קַאנְטֶער שְטָאדְט האָט אִיהם אַזוֹי פַארְחַאפְּט בַּיים הַארְצֶען. אֶפְשַׁר

זִכְרוֹנוֹת פוּן דִי .קִינְדֶער־יָאהְרֶען ? אֶפְשַׁר פְּסוּקִים פוּנְ׳ם פָּאטֶערְ׳ס דַאוְונֶען אוּנ לֶערְנֶען ? עֶר דֶערְמַאנְט זִיךְ דִי שְׁטִילֶע קְדוּשָׁה פוּן דִי פֶּסַח־נֶעכְט בַּיים טַאטֶענְ׳ס סֵדֶר אוּנ אַזוֹי ווִי פוּנְ׳ם שְׁלָאף קְלִינְגֶען אִיהם אִין דִי אוֹיעֶרֶען דִי עֶטְלִיכֶע לְשׁוֹן־קוֹדֶשׁ־ווֶערְטֶער : לְשָׁנָה הַבָּאָה בִּירוּשָׁלַיִם !... אוּנ עֶר זֶעהט זִיךְ פְּלוּצִים אַלְס אַ .קְלֵיין .קִינְד גֶעהֶענְדִיג מִיטְ׳ן פָּאטֶער אִין שׁוּהל אַרַיין. אַךְ, דִי אֱמוּנָה אִיז גֶעשְׁטָארְבֶּען אִינַאיינֶעם מִיט דֶער יוּגֶענְד, אִינְאֵיינֶעם מִיט דֶעם לִיבֶּען פָּאטֶער — אוּנ פַאר אִיהם שְׁטֵעהֶען דִי מוֹיעֶרֶען פוּן יְרוּשָׁלַיִם ווִי אִין אַ פַּארְצַייטִיגֶע מַעֲשֶׂה בֶּעלוֹיכְטֶען פוּנְ׳ם גְלַאנְץ פוּן דֶער שֵׁענֶער לְבָנָה. אִין דִי אוֹיגֶען יַאווֶעט זִיךְ אַ וַוארֶעמֶע טְרֶער. דָאס גֶעפִיהל אִיז אִיהם גוֹבֵר אוּנ טְרֶערֶען גִיסֶען זִיךְ אִיבֶּער דִי צֶעבְרֶענְטֶע בַּאקֶען. .קִינִיגְסְקָארְט חַאפְּט אִיהם אוּנְטֶער דִי אָרֶעם אוּנ דֶער .קְרִיסְט מִיטְ׳ן יוּדֶען גֶעהֶען אִין דֶער שֵׁענֶער לְבָנָה־נַאכְט אִיבֶּער דִי גַאסֶען פוּן דֶער אַמָאלִיגֶער יוּדִישֶׁער רֶעזִידֶענְץ...

XIII,

אַסַךְ ווֶענִיגֶער הָאט זֵיי יְרוּשָׁלַיִם גֶעפֶעלֶען בַּיי טָאג. דָאס אוּמְ־רֵיינִקַייט אוּנ דֶער גֶעפִּילְדֶער אִין דִי עֶנְגֶע דוּשְׁנֶע גַאסֶען מַאכְט אוֹיף זֵיי אַ שְׁמֶערְצְלִיכֶען אֵיינְדְרוּק. דִי מֶענְשֶׁען, כִּמְעַט דוּרְכאוֹיס שְׁמוּצִיג, בֶּעטְלֶער, הוּנְגֶערִיגֶער אוּנ קְרַאנְקֶע — מִיעֶסֶער הָאט שׁוֹין דִי אַמָאלִיגֶע קֶענִיגְסְשְׁטָאדְט נִיט גֶעקָאנְט .זִינְקֶען.

זֵיי הָאבֶּען בַּאטְרַאכְט דִי מֶערְקְווִירְדִיגְקֵי טֶען פוּן דֶער שְׁטָאדְט. זֵיי קוּמֶען אוֹיךְ אִינְ׳ם טְרוֹיעֶרִיגֶען גֶעסְל פוּנְ׳ם כּוֹתֶל מַעֲרָבִי. דֶער אָנְבְּלִיק פוּן דִי פַּרְנָסָה־קַבְּצָנִים מַאכְט אוֹיף זֵיי אַ שְׁווֶערֶען אֵיינְדְרוּק.

„אִיהר זָעהט, הֶער קִינִיגְסְקָארְט, מִיר זָענֶען וִוירְקְלִיך אוֹיף טוֹיט גֶעשְׁטָארְבֶּען. פוּן דֶער יוּדִישֶׁער מְלוּכָה אִיז נִיט מֶעהר גֶעבְּלִיבֶּען וִוי אַ שְׁטִיקְל וַואנְט פוּן בֵּית־הַמִקְדָשׁ. אוּנ וִויפִּיעל אִיךְ זָאל מִיךְ נִיט אָנְ־שְׁטְרֶענְגֶען — פַאר דֶעם בִּיסְל נַאצִיאָנַאל־שְׁטֵיינֶער פִּיהל אִיךְ גָאר נִיט".

דִי דָאזִיגֶע וֶוערְטֶער הָאט עֶר אַזוֹי הוֹיךְ גֶעזָאגְט, אַז סֶע הָאט זֵיי דֶערְהֶערְט אַ הֶער אִין אֵייְרָאפֵּייאִישֶׁער קְלֵיידוּנְג. וָועלְכֶער הָאט זִיךְ גֶעוֶוענְדֶעט צוּ פְרִידְרִיכְ'ן:

„פוּן אַייעֶרֶע רֵעד זֶעה אִיךְ, אַז אִיהר זֶענְט אַ יוּד. לָאזְט זְשֶׁע מִיךְ אַייךְ אוֹיפְקְלֶערֶען אַייעֶר טָעוּת. פוּן דֶעם יוּדִישֶׁען פָאלְק אִיז מֶעהר גֶעבְּלִיבֶּען וִוי דָאס בִּיסְל שְׁטֵיינֶער. אִיהר דַארְפְט דָאס פָאלְק נִיט בֶּע־טְרַאכְטֶען נָאר לוֹיט דִי בֶּעטְלֶער אָדֶער לוֹיט זַיינֶע רַייכֶע".

דֶער הֶער עֶרְקְלֶערְט אִיהם וַוייטֶער, אַז אִין רוּסְלַאנְד גֶעפִינֶען זִיךְ נָאךְ יוּדֶען, וָואס הָאבֶּען אַ לֶעבֶּעדִיג יוּדִישׁ גֶעפִיהל, אַ לִיבֶּע צוּם עָבַר אוּנ אַ הָאפְנוּנְג אוֹיפְ'ן עָתִיד. אַז דָארְט זֶענֶען נָאךְ דִי בֶּעסְטֶע אוּנ גֶעבִּילְדֶעטְסְטֶע יוּדֶען גֶעטְרַיי גֶעבְּלִיבֶּען דֶעם יוּדֶענְטְהוּם אוּנ הָאפֶען נָאךְ דָאס וִוידֶער אוֹיפְלֶעבֶּען פוּן אוּנְזֶער אוּמָה צוּ דֶערְגְרֵייכֶען.

דֶער רוּסִישֶׁער יוּד הָאט גֶערֶעדְט מִיט הִיץ. אוּנ אַלְס זֵיי זֶענֶען זִיךְ וִוידֶער צוּנוֹיף־גֶעקוּמֶען בַּיינַאכְט אִינְ'ם הָאטֶעל, הָאט עֶר זֵיי דֶערְ־צֵייהלְט פוּן דִי נֵייע יוּדִישֶׁע קָאלָאנִיֶען אוּנ פוּן דִי נֵייֶע יוּדִישֶׁע הָאפְ־נוּנְגֶען. עֶר הָאט זִיךְ זֵיי פָארְגֶעשְׁטֶעלְט מִיט זַיין נָאמֶען: דָאקְטָאר אֵייכֶענְשְׁטַאם, אַיין אוֹיגֶען־דָאקְטָאר פוּן רוּסְלַאנְד מִיט זַיין טָאכְטֶער דָאקְטָאר סַאשַׁא.

אייבענשטאם האט זיי צוגערעדט צו מאבען י נסיעה איבער די יודישע קאלאניען, וועלבע זענען אונזערע רייזענדע שטארק געפעלען. ס׳איז זיי געפעלען די ארבייטספעהיגקייט פון די יודישע קאלאניסטען און נאכמעהר דער פרייער מוט פון׳ם יונגען דור. קיניגס־קארט האט פאר ענטציקען אזש אויסגעשריגען: „די יונגען רייטען דאך ווי די שדים!"

פרידריך אבער איז געבליבען ניט בעריהרט פון דעם נייעם גע־זונטען לעבען און איז כמעט צופרידען געוועזען שוין צוריקצוקומען אויף זייער שיף וועלכעס דארף זיי פיהרען אויף די ווייטע אינזעל.

אויפ׳ן שיף, זענען זיי געקומען צוריק דעם 31 דעצעמבר 1902. אין מיטען דער נאכט רופט קיניגסקארט פרידריכען אויף דער שיכס־דעקע, צו בעגעגענען דאס נייע יאהר. פרידריך איז אפילו ניט אויפ־געלעגט, נאר ער וויל זיין פריינד צוליב טון און פארברענגט מיט איהם צוזאמען ביים טיש און ווייי.

אינ׳ם שיף ווערט צעהיצט זיך קיניגסקארט און זירעלט די היינ־טיגע אייראפייאישע געזעלשאפט, אזוי ווי זיין מנהג, ער מאכט צונישט די גאנצע קולטור מיט די טעלעגראפען און טעלעפאנען כל זמן די חברה לעבט ניט אזוי ווי זי דארף לעבען. וואלטען נאר די מענשען געוואלט, וואלטען זיי גאנץ גיך געקאנט זיך פארשאפען א נייע פארם פון לעבען, פון גליק און ברכה. מיט היינטיגע קענטניסען און אידעען פונ׳ם יאהר 1902 קאן מען עס מאכען אין עטליכע יאהר.

„און ווייסט איהר, מענש, ווער סע קאן זיין דער וועג־ווייזער צום

נַייֶען לֶעבֶּען?" עֶנְדִיגְט דֶער פַארְבְּרֶענְטֶער מֶענְשֶׁען־פַיינְד מִיט הִתְלַהֲבוּת, „אִיהר! אִיהר יוּדֶען! גֶערַאדֶע וַוייל סֶע גֶעהט אַייךְ שְׁלֶעכְט. אִיהר הָאט שׁוֹין נִיט וָואס אָנְצוּוֶוערֶען, קֶענְט אִיהר מַאכֶען דָאס פְּרָאבֶּע־לַאנְד פַאר דֶער גַאנְצֶער מֶענְשֶׁענְהֵייט. דָארְט אַקֶעגֶען, וואוּ מִיר זֶענֶען עֶרְשְׁט גֶעוֶועען קֶענְט אִיהר אוֹיף דֶער אַלְטֶער עֶרְד פוּן אַייעֶרֶע אָבוֹת בֶּעשַׁאפֶען אַ נַיי לַאנְד מִיט נַייעֶם לֶעבֶּען. אַלְטְנַיילַאנְד!"

פְרִידְרִיךְ אָבֶער אִיז שׁוֹין גֶעוֶוען פַארְמִישְׁט פוּנְ'ם וַויין אוּנ דִי לֶעצְטֶע וֶוערְטֶער הָאט עֶר שׁוֹין גֶעהֶערְט כִּמְעַט וִוי דוּרְכְ'ן שְׁלָאף.

XV.

אִין צְוָואנְצִיג יָאהר אַרוּם פַארְגְלִיסְט זִיךְ אוּנְזֶערֶע גְזִירִים פוּן דֶער אִינְזֶעל זִיךְ אַ בִּיסְל דוּרְךְ־כָאהרֶען צוּרִיק קֵיין אֵייְרָאפַּא אוּנ „חַאפֶּען" אַ קוּק אוֹיף דֶער אוּמְגְלִיקְלִיכֶער מֶענְשְׁהֵייט, וָואס אוּנ וִוי אַזוֹי זִי מַאכְט.

דָא קוּמְט עֶרְשְׁט דֶער מְחַבֵּר צוּ דֶעם עִיקָר תַּכְלִית פוּן זַיין חִבּוּר, דָא עֶרְשְׁט אִיז דֶער רֶעכְטֶער מְכוּוָן פוּן דֶעם סֵפֶר, אִיבֶּער וָועלְכֶען מִיר רֶעדֶען.

אוּנְזֶערֶע לַייט מוּזֶען צוּרִיק־פָאהרֶענְדִיג אַזוֹי וִוי אַהִין־פָאהרֶענְדִיג פַארְבַּייגֶעהן פַּאלֶעסְטִינַא, נָאר דָא שְׁטֶעלְט זִיךְ זֵייעֶרֶע אוֹיגֶ'ן פָאר אַ גַאנְץ נַיי בִּילְד פוּן לֶעבֶּען אוּנ רִיהְרִיוְודִיגְקֵייט אוֹיפְ'ן אָרְט פוּן דֶעם פְרִיהֶערֶען פוֹילֶען, פַארְשְׁלָאפֶענֶעם. זֵיי וֶוערֶען גֶעוָואהר, אַז אִין דִי צְוָואנְצִיג יָאהר אִיז דִי מֶענְשְׁהֵייט נִיט גֶעבְּלִיבֶּען שְׁטֵעהן אוֹיף אֵיין אָרְט.

אונטערדערצייט איז אָפּגעטאָן געוואָרען אַזאַ זאַך, וואָס דעם גלייכען פון דעם געפינט מען ניט אין דער גאַנצער היסטאָריע: דאָס יודישע פאָלק האָט זיך אומגעקעהרט אין זיין אַ מאָליגער היים און דאָרט אַ נייע געזעלשאַפט מיט נייע פאָרמען, אַ נייע קולטור פון לאַנד און אונטערנעהמונג אויפגעבויעט — מיט איין וואָרט, זיין אַלטנייאַנד געשאַפען.

ווי אַזוי זעהט אויס אַלטנייאַנד אונטער די יודען? ווי אַזוי פיהרט מען זיך דאָרט אויף? מיט וועלכע מיטעל האָט מען דאָס אַלעס צו שטאַנדע געבראַכט? דאָס זענען אַלץ פראַגען, וואָס מוזען יעדען אינטערעסירען און דער ספור־המעשה גיט דערויף גאַנץ קלאָרע תשובות.

דאָס ערשטע וואָס ס'האָט זיך זיי געוואָרפען אין אויג איז געווען, וואָס אינ'ם רויטען ים (ים סוף) האָבען זיי די גאַנצע צייט נאָר בעגעגענט סחורה־שיפען און קיין איינציגע ניט פון פּאַסאַזשירען. צוריק מיט צוואַנציג יאָהר איז דאָ געווען אַ גרויסע בעוועגונג פון פּאַסאַזשיר־טראַנספּאָרט קיין אָסט־אינדיע און כינאַ (קיטאַ).

ערשט בעת זיי זענען אָבגעשטיגען אין פּאָרט־סאַיד זענען זיי געוואָהר געוואָרען, אַז די וועלט האָט זיך אין דער צייט אַ שטאַרקען רוק געטאָן; דורך דעם נייעם יודישען ישוב אין פּאַלעסטינאַ, האָט זיך געעפענט אַ נייער וועג צום ווייטען מזרח: איבער ארץ־ישראל.

אונזערע ווילדע אינזעל־וואָהנער האָבען אויפגעשטעלט מ׳יל און אויערען אויף דער איבעררעשענדער ידיעה. דאָס וויסטע פּאַלעסטינאַ,

וָואס זֵיי הָאבְּען גֶעזֶעהן פַאר צְוָואנְצִיג יָארֶען, אִיז לוֹיט דֶער מֶעל־דוּנְג, אַצִינְד אַ שֵׁיין אוֹיפְגֶעבְּלִיהט לַאנְד מִיט פָּארְטֶען אוּנ אַייזֶענְ־בַּאהְנֶען אוּנ פַארְנֶעמְט אִין דֶער הַאנְדֶעלְס־וָועלְט אַ זֶעהר וִוינָאדְנֶע פְּלַאץ אַלְץ פַארְמִיטְלֶערִין צְווִישֶׁען אֵייראָפַּא אוּנ אַזִיעָ. פְּרִידְרִיךְ מִיט קִינְדֶסְקִינְדֶער הָאבְּען בֶּעשְׁלָאסֶען אָבְּצוּטְרֶעטֶען אִין דֶעם עֶרְשְׁטֶן יוּדִישֶׁען פָּארְט, אוּם דָאס אַלְטֶע־נַייעֶ לַאנְד צוּ בֶּעטְרַאכְטֶען.

שׁוֹין פוּן דֶער וַוייטֶענְס צוּגֶעהֶענְדִיג צוּם פָּארְט חֵייפָה, הָאבְּען אוּנְזֶערֶע לַייט גֶעמוּזְט שְׁטוֹינֶען דֶערְזֶעהֶענְדִיג דִי פַארְעֶנְדֶערוּנְג׳ וָואס אִיז דָא זַייט יֶענֶער צַייט אַיינְגֶעטְרֶעטֶען.

„דָא אִיז עֶפִּים אַ נֵס גֶעשֶׁעהן" הָאט פְּרִידְרִיךְ אוֹיסְגֶעשְׁרִיגֶען בֶּעטְרַאכְטֶענְדִיג דוּרְךְ אַ שְׁפַּאקְטִיוו דֶעם יוּדִישֶׁען פָּארְט: אוֹיפְ׳ן רָעיִד צְווִישֶׁען עַכּוֹ אוּנ דֶעם כַּרְמֶל אַנְקֶערֶען רִיעזִינֶע שִׁיפֶען, אַזֶעלְכֶע ווִי מֶע פְלֶעגְט שׁוֹין בּוֹיעֶן אִינְ׳ם סוֹף פוּנְ׳ם נַיינְצֶעהנְטֶען יָאהר־הוּנְדֶערְט. אוֹיפְ׳ן בְּרֶעג אָבֶּער פוּנְ׳ם יַם אִיז גֶעוֶוען צוּ זֶעהן אַ פְּרַאכְטְכָאלֶע קַארְמִינֶע. טוֹיזֶענְטֶער שֵׁענֶע ווַייסֶע פַּאלַאצֶען לַייכְטֶען אַרוֹים פוּנְ׳ם גְרִינֶעם גְרָאז אַרוּם. פוּן עַכּוֹ בִּיז צוּם כַּרְמֶל שֵׁיינְט אַ גְרוֹיסֶער גָארְטֶען צוּ זַיין, אוּנ דֶער בַּארְג אַלַיין אִיז אוֹיךְ אַזוֹי ווִי גֶעקְרֵיינְט דוּרְךְ שֵׁענֶע פְלַאנְצוּנְגֶען.

וַוייל זֵיי זֶענֶען אָנְגֶעקוּמֶען פוּן דָרוֹם־זַייט, הָאט זֵיי דֶער בַּארְג פְרִיהֶער פַארְשְׁטֶעלְט דֶעם פָּארְט אוּנ דִי שְׁטָאדְט חֵייפָה. אַז זֵיי הָאבְּען אָבֶּער זִיךְ צוּגֶערִיקְט נֶעהְנְטֶער, הָאט זִיךְ אוֹיךְ דִי דָאזִינֶע פַאר זֵיי גֶעעֶפֶענְט אוּנ דָא אִיז קִינְדֶסְקִינְדֶער שׁוֹין אִין גַאנְצֶען אַרוֹים פוּן דִי כֵּלִים. אַ הֶערְ־לִיכֶע שְׁטָאדְט אִיז עֶס גֶעוֶוען לִיגֶענְדִיג בַּיים טִיעף־בְּלָאהֶען יַם. גְרוֹיסְ־

אַרְטִינֶע גֶעבֵּיידֶע און גוט אֵיינְגֶערִיכְטֶעטֶע שְׁטֵיינֶערְנֶע מָאלֶען, וָועלְכֶע הָאבֶּען בַּאלְד גֶענֶעבֶּען צוּ דֶערְקֶענֶען, אַז דָא לִיגְט אֵיינֶע פוּן דִי בֶּעסְ־טֶע און זִיכֶערְסְטֶע פָּארְטֶען אִינְ׳ם מִיטֶעל־לֶענְדִישֶׁען יַם. שִׁיפֶען פוּן אַלֶערְלֵיי גְרוֹיסֶען, פוּן אַלֶערְלֵיי סָארְטֶען, פוּן אַלֶערְלֵיי פֶעלְקֶער הַאלְטֶע זִיךְ אוֹיף אִין דָעם דָאזִיגֶען פַארְבָּארְגֶענֶעם און גֶעשִׁיצְטֶען אָרְט.

קִינְגְסְקָארְט און פְרִידְרִיךְ זֶענֶען גֶעוֶוען צֶעמִישְׁט. אוֹיף זַייעֶר לַאנְד־ און יַם־ קַארְטֶע פוּן פַאר צְוָאנְצִיג יָאהְרֶען הָאט זִיךְ פוּן דָעם אָלְעמֶען גָאר נִיט גֶעפוּנֶען.

XVI.

אַרוֹיפְגֶעהֶענְדִיג אוֹיף דִי שֵׁען־גֶעפְלַאסְטֶערְטֶע טְרֶעפּ פוּנְ׳ם בְּרֶעג צוּ דֶער שְׁטָאדְט, הָאבֶּען אוּנְזֶערֶע פְרֶעמְדֶע בֶּעמֶערְקְט וִוי אֵיינֶער אַ עֶלֶעגַאנְטֶער הֶער, וֶועלְכֶער אִיז זֵיי גֶעגַאנְגֶען דִי טְרֶעפּ אַרָאבּ אַקֶעגֶען, הָאט זִיךְ פְּלוּצִים אָבְּגֶעשְׁטֶעלְט און גֶענוּמֶען זִיךְ שְׁטַארְק אַיינְקוּקֶען אִין פְרִידְרִיכְ׳ס פָּנִים, קִינְגְסְקָארְט אִיז דֶערְפוּן שְׁטַארְק בֵּייז גֶעוָוארֶען און בְּרוּמְט אוּנְטֶער דֶער נָאז: „וָואס וִויל דֶער דָאזִיגֶער נֶפֶשׁ? עֶר הָאט נָאךְ קֵיינְמָאל נִיט גֶעזֶעהן קֵיין צִיוִוילִיזִירְטֶען מֶענְשֶׁען?"

פְרִידְרִיךְ עֶנְטְפֶערְט לַאכֶענְדִיג: „דָאס קָאן מֶען נִיט זָאגֶען. דִי לַייט זֶעהֶען דָא אוֹיס צִיוִוילִיזִירְטֶער פוּן אוּנְז. גִיכֶער קָאן זַיין, אַז מִיר זֶעהֶען בַּיי אִיהם צוּ פַארְעֶלְטֶערְט אוֹיס. קוּקְט נָאר אַרוֹיף! וָואסֶער אַ רִיהְרִיוְו־דִיגְקֵייט אִין דִי גַאסֶען, אַזוֹי וִוי אִין אַ גְרוֹיסֶער וֶועלְט־שְׁטָאדְט. דִי מַאסֶען שֵׁען גֶעקְלֵיידֶעטֶע מֶענְשֶׁען. אִיךְ מֵיין, אַז אוּנְזֶערֶע מַלְבּוּשִׁים זֶענֶען אַ בִּיסֶל אוֹיס מָאדֶע".

דער אונבּעקאַנטער דערוואַיל, האָט זיי פונ׳ם אויג ניט אַרויסגעלאָזט. ער איז זיי נאָכגעגאַנגען פּיסטעריט אונ זיך געפּלייסט אייגצוהערען אין וואָסער אַ לשון זיי רעדען. אָט איז ער שוין געבען זיי אונ מיט איינמאָל ניט ער זיך אַ דרעה אונ בּלייבּט שטעהן פאר די פּרעצי״ג.

„העער ז׳ בּיינער־ט זיך קינגסקאָרט, „וואָס ווילט איהר אייגענטליך פון אונז?״

דער העער ענטפערט קיין וואָרט. ער ווענדעט זיך צו פרידריכ׳ן אונ פרעגט איהם מיט אַ ציטערדיגער שטימע: „זענט איהר עס דאָקטאָר פרידריך לעווענבּערג?״

ניט קיין סך צו בּרומען — דאָס איז געוועזען דער העער דוד ליטוואַק דער אַמאָליגער אָרעמער יונגל פונ׳ם הויזירער, וועלכער האָט פרידריכ׳ן געבּעטען אַ נדבה אונ וועלכער איז דורך פּרידריכ׳ס צדקה געראַטעוועט געוואָרען פון הונגער אונ נויט. דוד האָט זיך אויסגעאַרבּייט פאר אַ גאַנץ טיכטיגען מענשען. ער מיט זיין פאַמיליע האָבען מיטגעאַרבּייט בּיים אויפלעבען פונ׳ם יודישען לאַנד אונ אויך אַצינד איז ער איינער פון די רעדעלפיהרער אין ארץ־ישראל.

סע איז פון זיך צו פאַרשטעהן, אַז דוד ליטוואַק איז מלא שמחה ווידער צו זעהן זיין מלאך פון די יונגע יאָהרען, וועלכען ער האָט גע־האַלטען שוין לאַנג טויט. ער האָט שוין זיין נסיעה אַוועק געשטעלט אָן אַ זייט אונ זיך אָבּגעגעבּען נאָר מיט זיינע טייערע געסט מיט פרידריכ׳ן

און ־קינגדערגארטען, וועלכען ער האט באלד פאר א פריינד אויפגענומען, ווייל ער איז פרידריך'ס פריינד געוועזען.

די צוויי פרעמדע האבען זיך נאך ניט אויסגעיעט אומקוקען, זענען זיי שוין געוועזען פון דוד ליטוואק געפיהרט אויף דער ברייטער גאס און ערשט דא האט זיך פאר זיי געעפענט א בילד פון א וואונדער שענער שטאדט און לעבעדיג־ראשענדיגער בעוועגונג.

פאר זיי ווייטערט זיך אויס א גרויסער פלאץ, וועלכער איז פאר־צעפעוועט מיט די אראקאדען פון שטאטליכע געביידען. אין דער מיט א שענער גארטען פון פאלמען. די פאלמען וועלכע זענען דא ווי עס שיינט א גאנץ געוועהנליכער בוים, שטעהען אויף פארפלאנצט פון ביי־דע זייטען גאס. מע זעהט באלד, אז די פאלמען האבען דא א דאפע־לען דיענסט: ביי טאג געבען זיי שאטען, און ביי נאכט ליכט, דען די עלעקטרישע לאמפען הענגען אויף די בוימער אזוי ווי גלעזערנע פרות. דאס איז געוועזען דאס ערשטע, אויף וועלכען קינדערגארט האט זיך אומגעקוקט. נאכדעם פרעגט ער אויף די פאלאצען, וואס שטעהען ארום דעם פלאץ און בעקומט א תשובה, אז דאס זענען די קאנטארען פון פארשידענע ים האנדעלס־געזעלשאפטען און קאלאניאל־באנקען. דער פלאץ הייסט דעריבער „פעלקער־פלאץ".

און ניט נאר צוליב די געביידע, נאר אויך לויט דער בע־וועגונג פון די מענשען, האט דער פלאץ פארדינט דעם נאמען „פעל־קער־פלאץ", דען עס שימערען אין אויג די פיעל פארביגע מענשען־

מֶענְגֶען, וָואס בֶּעוֶועגֶען זִיךְ אוֹיף דֶעם דָאזִיגֶען פְּלַאץ אִין דֶער פַאר־שִׁידֶענְאַרְטִיגְסְטֶער הַלְבָּשָׁה פוּן דֶער וֶועלְט.

הוֹיפְּטְזֶעכְלִיךְ אָבֶּער אִיז גֶעוֶוען צוּ זֶעהן אֵייְרָאפֶּייאִישֶׁע מֶענְשֶׁען אוּנ אֵייְרָאפֶּייאִישֶׁע הַלְבָּשָׁה, אַזוֹי אַז דִי שְׁטָאדְט הָאט אוֹיסְגֶעזֶעהן וִוי אֵיינֶע פוּן דִי גְרוֹיסֶע פָּארְטָאוֶוע שְׁטֶעדְט אִין אִיטַאלְיֶע. דֶער בְּלוֹיֶער הִימֶעל אוּנ דֶער בְּלוֹיֶער יַם מִיט דֶעם הֶעלְקֵייט פוּן דִי פַארְבֶּען הָאבֶּען בֶּאֱמֶת גֶעוֶועקְט דִי פָארְשְׁטֶעלוּנְג פוּן דֶער שֵׁיינֶער רִיוִויֶערָא. נִיט מֵיין דִי גֶעבֵּייְדֶע זֶענֶען גֶעוֶוען פִיעל נַייֶער אוּנ רֵיינֶער אוּנ דִי בֶּעוֶועגוּנְג אוֹיף דִי גַאסֶען הָאט בַּיים גַאנְצֶען לֶעבֶּעדִיגְקֵייט אָנְגֶעמַאכְט וֶוענִיגֶער גֶעטוּמֶעל. דָאס נֶעמְט זִיךְ אַבִּיסְל פוּן דֶעם סְטַאטֶעטְשְׁנִיקֵייט פוּן דִי מִזְרָח־מֶענְשֶׁען אוּנ נָאךְ מֶעהר פוּן דֶעם וָואס אוֹיף דִי גַאסֶען הָאט זִיךְ קֵיין אֵיינְצִיגֶע בְּהֵמָה נִיט גֶעפוּנֶען. מֶע הָאט נִיט גֶעהֶערְט דָאס קְלַא־פֶּערַיי פוּן פֶערְד־קָאפִּיטֶעס, קֵיין קְנַאקֶען פוּן דִי בַּייְטְשֶׁען אָדֶער טְרַאכְקֶען פוּן דִי רֶעדֶער. דֶער שָׁאסֵע אִיז אַזוֹי גְלַאט גֶעוֶוען וִוי דֶער טְרָאטוּאַר פַאר דִי פִּיס־גֵעהֶער אוּנ דִי אוֹיטָאמָאבִּילֶען הָאבֶּען אַרוּם גֶערַייזְט אוֹיף זַייעֶרֶע גוּמִינֶע רֶעדְלֶעךְ כִּמְעַט גָאר אָהן שׁוּם רוֹישֶׁען, נָאר פוּן צַייט צוּ צַייט אַ סְווִישְׁטְשׁ גֶעבֶּענְדִיג אַלְס וָוארְנוּנְגְס־סִיגְנַאל.

אִיבֶּער דִי קֶעפּ פוּן אוּנְזֶערֶע רֵייזֶענְדֶע הָאט זִיךְ גֶעהֶערְט אַ גֶערוֹישׁ אוּנ אַלְס זֵיי הָאבֶּען פַארְרִיסֶען דִי קֶעפּ הָאבֶּען זֵיי מִיט עֶרְשְׁטוֹינֶען דֶערְזֶעהֶען וִוי אַ וַואגָאן פוּן אַ טְרַאמְוַואי פְלִיהט פַארְבַּיי אִין דֶער לוּפְט. דִי רֶעדֶער זֶענֶען בַּיי אִיהם נִיט אוּנְטֶען, נָאר אוֹיבֶּען אוֹיפְ'ן דַאךְ אוּנ זֵיי הֶענְגֶען אוּנ דְרֵעהֶען זִיךְ אוֹיף אַ שְׁטַארְקֶער אַייזֶערְנֶער

קאַליִע פון אַ העננענדיגער בריק און פון די פענסטער פון וואָגאָן קוקען אַרויס מענשען.

„אַלדע רוחות, וואָס איז דאָס?" שרייט קינגסקאָרט ערשטוינט. דוד ליטוואַק אָבער לאַכט און ערקלערט זיי, אַז „דאָס איז די עלעקטרישע שוועבעבאהן. דאָס איז אין אֶמת'ן ניט קיין נייעס. שוין אין די נײַנציגסטע יאָהרען פון פריהריגען יאָהרהונדערט איז אַזאַ באהן געמאכט געוואָרען צווישען באַרמען און עלבערפעלד אין דייטשלאַנד. מיר האָבען דיזע באהן אין אונזערע שטאָדט שוין פון אָנהויב אָן געמאַכט, ווייל עס איז אויף דעם אופן גרינגער צו בעוועגען מאַסען מענשען און מיט ווענינער סכנת־נפשות. דאָס בויען האָט אויך געקאָסט ביליגער ווי די גאַסען־טראַמוואַיען.

געהענדיג אַזוי בעוואָרפען די פרעמדע דוד ליטוואַק מיט פראַגען אָהן אַ שיעור: וואָס איז דאָס? וואָס איז יענץ? האָט איהר אין פאַלעסטינא נאָך שטעדט? דוד אָבער זאָגט צו אַלעם שפּעטער צו פאַרענטפערען, אַצינד אָבער וויל ער, זיי זאָלען מיט איהם פאָהרען צו איהם אַהיים אין זיין פאַלאַץ פרידריכסהיים, וואָס ער האָט אויף פרידריכס נאָמען אָנגערופען צום אַנדענקען.

„נו און אונזער שיף?" פרעגט קינגסקאָרט. דרויף רופט ליטוואַק צו אַ נעגער פון זיינע בעדיענטע, וועלכען ער גיט אַ בעפעהל די יאַכט צו בעזאָרגען. אין ליטוואַקס בענעמען זיך האָט זיך געפיהלט אַ בעשטימטער ענערגישער טאָן, חאָטש ער האָט זיך געסטאַרעט גענוג ליבליך צו רעדען.

XVII

דורְכְּפָּאהרֶענְדִיג אִין דֶעם אוֹיטָאמָבִּיל אִיז דָוִד לִיטְוַואק פוּן אַלֶע זַייטֶען בֶּעגְרִיסְט גֶעוָוארֶען. עֶר שֵׁיינְט גַאנְץ פָּאפּוּלֶער אִינ׳ם לַאנְד צוּ זַיין. צְווִישֶׁען דִי בֶּעגְרִיסֶער הָאט פְרִידְרִיךְ בֶּעמֶערְקְט אוֹיךְ אַ זֶעהר בֶּעקַאנְט פָּנִים אוּנ אַלְס עֶר הָאט אוֹיף אִיהם גֶעפְרֶעגְט בַּיי לִיטְוַואקֶען, אִיז עֶר גֶעוָואהר גֶעוָוארֶען, אַז דָאס אִיז זַיין אַלְטֶער בֶּעקַאנְטֶער שִׁיפְ־מַאן. שְׁפֶּעטֶער אִיז פְרִידְרִיכְ׳ן פָּארְגֶעקוּמֶען צוּ בֶּעגֶעגֶענֶען אִין אַלְטְ־נַיילַאנְד נָאךְ פִיעל פוּן זַיינֶע אַלְטֶע ווִיעֶנֶער בֶּעקַאנְטֶע, אַפִילוּ זַיין אַמָאל גֶעלִיבְּטֶע עֶרְנֶעסְטִינֶע מִיט אִיהר טָאכְטֶער. עֶרְנֶעסְטִינֶע אִיז, פַארְשְׁטֵעהט זִיךְ, אוּנְטֶער דֶער צַייט אַרָאבּ פוּנ׳ם פָּנִים. פוּן אִיהר אַמָאלִיגֶער שֵׁענְקַייט אִיז קוֹים נָאךְ אַ זֵכֶר גֶעבְּלִיבֶּען. דַאגֶעגֶען הָאט זִי זִיךְ אַיינְגֶעוואהְנְט מִיט דִי מִנְהָגִים אוּנ גֶעדַאנְקֶען פוּן אִיהר קָאמְפַּאנִיע, אִיבֶּערְגֶענוּמֶען אַלֶע זַייעֶרֶע פִּיסְטֶעמֶקְעס, אַזוֹי אַז זִי אִיז פוּנְקְט גֶעוֶוען אָנְגֶעמָאסְטֶען פַאר מַאדַאם וַויינְבֶּערְגֶער, דִי פְרוֹי פוּנ׳ם „מִיטְשֶׁעף בַּיי דֶער פִירְמַא וַויינְבֶּערְגֶער עֶט זֶעהנֶע“.

פָּאהרֶענְדִיג מִיט לִיטְוַואקֶען וֶועלֶען אוּנְזֶערֶע פַארְווִילְדֶעטֶע עֶרְשְׁט גֶעוָואהר, אַז זֵיי גֶעפִינֶען זִיךְ אִין אַלְטְנַיילַאנְד אוּנ אַז פַאר זֵייעֶרֶע אוֹיגֶען אִיז דָאס צוּרִיקְגֶעקֶעהרְטֶע יוּדִישֶׁע פָאלְק אַרוֹים פוּנ׳ם גָלוּת.

קִינְגְסְקָארְט מֵיינְט, אַז מֶע הָאט דִי יוּדֶען פוּן אֵייְרָאפָּא אַרוֹיסְ־גֶעטְרִיבֶּען. לִיטְוַואק אָבֶּער עֶרְקְלֶערְט אִיהם, אַז עֶס אִיז נִיט אַזוֹי פָּארְ־גֶעקוּמֶען, ווִי עֶר שְׁטֶעלְט זִיךְ פָּאר. מֶע הָאט דִי יוּדֶען נִיט אַרוֹיסְ־

גֶעטְרִיבֶּען, אַזוֹי ווִי מֶע פְּלֶעגְט עֶס טוּן אִין דִי אַלְטֶע יָאהרֶען, נָאר מֶע הָאט זַיי אַזוֹי לַאנְג דֶערְפִּיקֶעט מִיט גְזֵירוֹת קָשׁוֹת, מֶע הָאט בַּיי זַיי צוּגֶענוּמֶען דֶעם לֶעצְטֶען בִּיסֶען פוּנ'ם מוֹיל בִּיז זַיי אִיז אוּנְמֶעגְלִיךְ גֶעווָארֶען נָאךְ לֶענְגֶער אִין אֵייְרָאפַּא צוּ בְּלַייבֶּען אוּנ זַיי הָאבֶּען גֶע־מוּזְט קוּמֶען אוֹיף דֶעם גֶעדַאנְק זִיךְ אוּמְצוּקֶערֶען צוּ זַייעֶר אַלְטֶער הַיים. אַזוֹי טַאקִי הָאבֶּען מִיר גֶעטָאן אוּנ אֶט זֶענֶען מִיר אַצִינְד אִין אַלְטְנַיילַאנְד. אוֹיף אוּנְזֶער אַלְטֶען טַייעֶרֶען לַאנְד הָאבֶּען מִיר זִיךְ גֶעמַאכְט אַ נַייעֶ גֶעזֶעלְשַׁאפְט. אִיהר ווֶעט זִיךְ מִיט אִיהר בֶּע־קֶענֶען, מַיינֶע הֶערְן.

קִינְגְסְקָארְט עֶ טֶעלְט אָב לִיטְוַואקֶען אוּנ עֶרְקְלֶערְט אִיהם, אַז עֶר זָאל קֵיין טָעוּת נִיט הָאבֶּען: עֶר אִיז קֵיין יוּד נִיט. לִיטְוַואק אָבֶּער בֶּערוּהִיגְט אִיהם, אַז חָאטְשׁ עֶס גֶעפִּינֶען זִיךְ אַ טֵייל יוּדֶען, ווָאס ווִילֶען נִיט לַיידֶען קֵיין פְרֶעמְדֶע אִין דֶער נַייעֶר גֶעזֶעלְשַׁאפְט, זֶענֶען זַיי דָאךְ זֶעהר ווֵענִיג אוּנ יֶעדֶענְפַאלְס ווֶערֶען אִיבֶּערְהוֹיפְּט דִי מֶענְשְׁ־לִיכֶע אִינְטֶערֶעסֶען גֶעשִׁיצְט. מֶע פְרֶעגְט אִין אַלְטְנַיילַאנְד קֵיינֶעם נִיט צוּ ווֶעלְכֶען גָאט עֶר דִינְט. אַבּ עֶר אִיז אַ מֶענְשׁ אִיז שׁוֹין גֶענוּג אִיהם אַלֶע רֶעכְטֶע צוּ פַארְשַׁאפֶען. אַלֶע רֶעלִיגִיאָנֶען ווֶערֶען אִין אַלְט־נַיילַאנְד גְלַייךְ בֶּעהַאנְדֶעלְט אוּנ נֶעבֶּען דִי יוּדִישֶׁע שׁוּהלֶען גֶעפִּינֶען זִיךְ קְרִיסְטְלִיכֶע קְלוֹיסְטֶערְס, מַאחְמֶעדַאנֶער מֶסְדְשֶׁעטֶען אוּנ אַפִּילוּ בּוּדִיסְטִישֶׁע אוּנ בְּרַאמַאנִישֶׁע תְּפִלּוֹת

דוּרְכְפָארֶענְדִיג אִין דִי גַאסֶען הָאבֶּען זִיךְ אוּנְזֶערֶע גֶעסְט גָאר נִיט גֶעקָאנְט זַאט אָנְקוּקֶען דִי שֵׁיינְקֵייט פוּן דִי גֶעבֵּיידֶע, דָאס גְלַייכְ־

ַקייט פון די גאַסען און שטאָדט־פּלאַן און דאס לעבעדיגקייט פון די בעוועגונג. ליטוואַק האט זיי אַלע מאָל אָנגעוויזען: אָט דאָס איז דער דעפּאַרטאַמענט פון ים, דאָס — פון מסחר; יענץ — פון אַרבייטס־פערמיטלונג, פון פּאָלקס־בילדונג, פון עלעקטריציטעט א. ז. וו. אַ גרויסער שענער פּאַלאַץ האט בעזונדערס זייערע אויגען פאַרכּשופ׳ט.

„דאָס איז דער דעפּאַרטאַמענט פון עפענטליכער אַרבייט. דאָ וואוינט אונזער ערשטער אַרכיטעקטאָר שטייגעק. ער האט עס געמאַכט דעם פּלאַן פון דער שטאָדט“. ערקלערט זיי ליטוואַק.

„דער מאַן האט אַ גרויסע זאַך צו מאַכען געהאַט“, זאָגט פרידריך

„גרויס, אַ וודאַי, אָבער אויך אַ פרייהליכע. ער האט געהאַט צו שאַפען, אַזוי ווי מיר אַלע, פונ׳ם גרייטען. ַקיינמאָל איז נאָך אין דער געשיכטע ניט פאָרגעקומען אַז שטעדט זאָלען אַזוי ראַשיג אויפגע־בויעט ווערען, ווי ביי אונז, ווייל מע האט נאָך ַקיינמאָל ניט געראַט אַזוי פיעל טעכנישע מיטעל צו דער האַנט ווי מיר האָבען היינט. די פעהיגקייטען פון דער קולטורנע מענשהייט זענען שוין איבריגענס אין סוף פון יענעם יאהרהונדערט געווען גרויס געווען. מיר האָבען נאָר געדאַרפט נעמען גרייטע זאַכען און זיי איבערפּלאַנצען ביי אונז אין אַלטנייַלאַנד. ווי אַזוי דאָס איז געמאַכט געוואָרען וועל איך אייך נאָך שפּעטער דערציילען“.

דעם לעצטען געדאַנק, אַז אין אַלטנייַלאַנד איז אייגענטליך ַקיין נייעס ניט געשאַפען געוואָרען, חזר׳ט זיך אינ׳ם ביכל גאַנץ אָפּט איבער. ניט אָהן כּוונה איז עס ד״ר הערצל מטעים אַזוי פיעל מאָל.

ער וויל דערמיט זאָגען, אַז זיין פּלאַן דורכצופיהרען איז גאָר ניט אַזוי שווער ווי מע שטעלט זיך פאָר. מע דאַרף גאָר ניט בעשאַפען קיין נייעס; מע דאַרף נאָר דאָס אַלטע, אָבער דאָס בעסטע פונ'ם אַלטען, פון דער גאַנצער וועלט צונויפצוזעמען און דאָס אַלעס אינ־איינעם צונויפשטעלען. דעמאָלט בעקומט מען שוין עפּיס נייעס און דאָך אַלטעס, — יעדענפאַלס אָבער דאָס בעסטע און פאָלקאָמענסטע פון דער גאַנצער וועלט.

XVIII

אונטער דער שטאָדט האָבען זיי דערזעהן צווישען די פאַר־שידענע ווילעס אויפ'ן כּרמל, הילצערנע הייזלעך אויפ'ן מאַוריטאַ־נישען אופן געבויעט און מיט הילצערנע גראַטעס אויף די פענסטער. ליטוואַק ערקלערט זיי: „דאָ וואוינען עמליכע לייטישע מאַהמעדאַנער אָט איז מיין פריינד רעשיד־ביי.

פאַר'ן טויער איז געשטאַנען אַ יונגער שיינער הער פון אַ יאָהר פינף־און־דרייסיג. ביי דער אייראָפּייאישער קליידונג האָט ער גע־טראָגען אַ רויטע פעסע אויפ'ן קאָפּ. ער האָט די דורכרייזענדע בע־גריסט אויף דער אַרט ווי מע גריסט אין די מזרח־לענדער. דויד האָט איהם עטליכע ווערטער אויף טערקיש געזאָגט, דרויף ענטפערט ער אויף דייטש: „איך ווינש אייך אַ רעכט אַנגענעהמע אונטערהאַלטונג ין קינגסקאָרט וואונדערט זיך אויף דעם דייטשען מאַהמעדאַנער. דויד אָבער ערקלערט איהם שמייכלענדיג: „ער האָט געשטודירט אין בערלין. זיין פאָטער איז געווען איינער פון די ערשטע וועלכע האָבען

בּאלד אײנגעזעהן די נוצען פון דעם יודישען ישוב אין ארץ־ישׂראל, ער האט מיט אונז אינאײנעם געארבײט און איז רײך געװארען. רעשׂיד איז אױך א מיטגליד פון אונזער נײער געזעלשאפט."

אַלע מאל פרײער עפענט זיך דער אױסקוק אױף דעם גע־שלענגעלטען װעג, אױף װעלכען דוד ליטװאק מיט זײנע געסט זענען געפאהרען. פון אײן זײט די שטאדט און דער פארט חײפה, די ברײטע בוכטע מיט׳ן גארטען־קראנץ און פון דער אנדערער זײט עכו מיט זײנע פארג און בארג אב. אט זענען זײ גאנץ אױבען אױפ׳ן צפון־שפּיץ פון׳ם כרמל. רעכטס און לינקס, קײן צפון און קײן דרום, ציהט זיך דאס שײנע לאנד פאלעסטינא און פאר זײ שימערט בלױ און גאלדיג דער גרױסער ים, אױף װעלכען עס פלאטערט די װײסע סיגע פון די חװאליעס.

דוד האט געהײסען אבשטעלען דעם אױטאמאביל און איז מיט זײנע געסט אױסגעשטיגען, כּדי זײ בעסער צו װײזען דאס גרױס־ארטיגע בילד. ער װענדט זיך צו פרידריכ׳ן און זאגט: „איהר זעהט, הער דאקטאר, דאס איז דאס לאנד פון אונזערע אבות!"

און פרידריך װײסט ניט פאר װאס די אױגען זענען איהם בײ דיזע װערטער װארם געװארען פון טרערען. נאר פון דעסטװעגען איז עס געװען אײן אנדער מין געפיהל, ניט דאס צװאנציג יאהר צוריק אין יענער נאכט פון ירושלים. דעמאלט האט ער פאר זיך געזעהן דעם טױט בעשײנט פון דער לבנה; אצינד אבער א פרײהליכע לעבען. ער באטראכט דוד׳ן. װאס איז געװארען פון׳ם קבצנ׳ישען

יונגעל ! אַ פְרַייעֶר, עֶרְנְסְטֶער, גֶעזוּנְטֶער אונ גֶעבִּילְדֶעטֶער מַאן, וֶועלְ־כֶער, ווִי עֶס וַוייזְט אוֹיס, שְׁטֵעהט פֶעסְט אוֹיף זַיינֶע פִּיס. דָוִד הָאט אִיהם נָאךְ אַפִּילוּ גָאר נִיט דֶערְצֵייהלְט פוּן זַיין אֵייגֶענֶער לַאגֶע, נָאר עֶר שְׁטוֹיסְט זִיךְ שׁוֹין אָן, אַז עֶס מוּז אִיהם גֶעהן גַאנְץ גוּט, וֶוען עֶר וואֹהנְט אִין אַזַא גֶעגֶענְד, וואוּ עֶס אִיז לוֹיטֶער ווִיזֶען אונ פַּאלַאצֶען. עֶר מוּז אָבֶער אוֹיךְ זַיין אַיין אַנְגֶעזֶעהֶענֶער בַּעַל־הַבַּיִת, דֶען זַיי הָאבֶּען בַּאמֶערְקְט ווִי אוּנְטֶערְוֶועגֶענְס הָאבֶּען אִיהם פִיעל מֶענְשֶׁען גֶעגְרִיסְט מִיט דֶרֶךְ־אֶרֶץ. אַפִּילוּ עֶלְטֶערֶע מֶענְשֶׁען הָאבֶּען זִיךְ מַקְדִים גֶעוֶוען אִיהם צוּ גְרִיסֶען. אַצִינְד שְׁטֵעהט עֶר מִיט אַ מִינֶע פוּל גְלִיק אוֹיף דֶעם שְׁפִּיץ פוּן כַּרְמֶל אונ קוּקְט אִיבֶּער לַאנְד אונ יַם אַרִיבֶּער. אונ עֶרְשְׁט אַצִינְד דֶערְקֶענְט פְרִידְרִיךְ אִין דֶעם פְרַייעֶן מַאן, דֶעם אַמָאלִיגֶען יוּנְגְל פוּן דֶער פֶּעדְלֶער־פַּמִילְיֶע, וֶועלְכֶער הָאט בֶּעשְׁטִימְט זַיין לֶעבֶּענְס אִידֶעאַל אוֹיסְגֶעדְרִיקְט: עֶר ווִיל צוּרִיק אִין לַאנְד פוּן זַיינֶע אָבוֹת!

XIX.

אִין פְרִידְרִיכְסְהֵיים זֶענֶען אוּנְזֶערֶע לַייט אָנְגֶעקוּמֶען נָאךְ בַּיי־צַייטֶען. ס׳אִיז גְרִינְג זִיךְ פָארְצוּשְׁטֶעלֶען מִיט וָואסֶער אַ פְרֵייד מֶע הָאט זַיי דָארְט אוֹיפְגֶענוּמֶען, אַלְס מֶען אִיז גֶעוָואהר גֶעוָוארֶען וֶוער זַיי זֶענֶען. דָוִד׳ס פְרוֹי שָׂרָה אונ זַיין שְׁוֶועסְטֶער מִרְיָם, וֶועלְכֶע פְרִידְרִיךְ הָאט גֶעזֶעהן נָאךְ אִין דִי ווִיקֶעלֶעךְ דַאמָאלְס וֶוען עֶר אִיז בַּיי זַיי גֶעוֶוען צוּ הוֹיז אִין ווִיען, הָאבֶּען אַלֶעס אַנְגֶעשְׁטְרֶענְגְט דִי גֶעסְט פַארְגֶענִיגֶען צוּ פַארְשַׁאפֶען. אַפִּילוּ דֶער קְלֵיינֶער פְּרִיץ, דָוִד אונ שָׂרָה׳ס קְלֵיינֶע קִינְד, הָאט אַ פָּנִים דֶערְפִּיהלְט, אַז דָאס זֶענֶען אֶמֶת׳ע

פְרַיינְד פוּן זַיינֶע עֶלְטֶערְן אִיז הָאט זִיך אַזוֹי שְׁטַארְק צוּ זַיי צוּגֶעלָאזְט, אַז דֶער אַלְטֶער קִינְגְסְקָארְט הָאט זִיך אִין אִיהם פָּשׁוּט פַארְלִיבְּט אוּנ דָאס הָאט אִיהם אוֹיף אַ לַאנְגֶער צַייט פַארְהַאלְטֶען אִין אַלְט-גֶיילַאנְד.

בַּיים מִיטָאג הָאט מֶען דִי גֶעסְט רַייך אוֹיפְגֶענוּמֶען אוּנ קִינְגְס-קָארְטֶען הָאבֶּען דִי וַויינֶען גָאר בֶּעזוּנְדֶערְס גֶעשְׁמֶעקְט. נָאך מֶעהר אִיז עֶר צוּפְרִידֶען גֶעוֶועזֶען בְּעֵת מֶע הָאט אִיהם דֶערְצֵייהלְט, אַז דִי אַלֶע וַויינֶען זֶענֶען יוּדִישֶׁע אוּנ טֵייִלְוַוייז גָאר פוּן דָוִד'ס אֵייגֶענֶע גֶערְטְנֶער.

מִיט דֶעם וַויין-פְּלַאנְצֶען הָאט זִיך דָאך דִי יוּדִישֶׁע קָאלָאנִיזַאצִיָע אָנְגֶעהוֹיבֶּען נָאך אִין דִי אַכְצִיגֶער יָאהרֶען.

מִרְיָם, דִי שְׁוֶועסְטֶער פוּן דָוִד לִיטְוַואק, הָאט זִיך אוֹיפְגֶעהוֹיבֶּען פוּנ'ם טִישׁ אֵיידֶער דֶער מִיטָאג הָאט זִיך גֶעעֶנְדִיגְט. פְרִידְרִיך הָאט זִיך דַארוֹיף גֶעווּאוּנְדֶערְט, נָאר דָוִד הָאט אִיהם עֶרְקְלֶערְט: אַז זִי אִיז אַ לֶעהרֶערִין אִין דֶעם מֶעדְכֶען-גִימְנַאזְיוּם אוֹיף עֶנְגְלִישׁ אוּנ פְרַאנְ-צוֹיזִישׁ. קִינְגְסְקָארְטֶען אִיז דִי תְּשׁוּבָה נִיט גֶעפֶעלֶען. „אַזוֹי ?" מַאכְט עֶר, „דָאס אָרִימֶע קִינְד מוּז שְׁטוּנְדֶען גֶעבֶּען, כְּדֵי דֶערְפוּן דִי חִיוּנָה צוּ צִיהֶען ?" אִין דֶער שַׁאֲלָה אִיז גֶעלֶעגֶען אַ שְׁטִילֶער פָארְוואוּרְף אוֹיף דָוִד'ס אַדְרֶעסֶע.

דָוִד עֶנְטְפֶערְט מִיט אַ שְׁמֵייכֶעל: זִי טוּט עֶס נִיט וַוייל זִי מוּז דֶערְפוּן לֶעבֶּען. אִיך בִּין נָאך, דַאנְקֶען גָאט, בְּכֹחַ מַיין שְׁוֶועסְטֶער אוֹיסְצוּהַאלְטֶען. נָאר זִי טוּט עֶס וַוייל זִי מוּז עֶפּ ע ס טוּן, אוּנ עֶפּעס מוּז זִי טוּן וַוייל זִי אִיז אַ מִיטְגְלִיד פוּן אוּנְזֶער נַייעֶ גֶעזֶעלְשַׁאפְט,

אין װעלכֶע זי האָט אַלֶע רֶעכְטֶע. אין אוּנְזֶער גֶעזֶעלְשַׁאפְט הָאבֶּען די פְרוֹיֶען גְלַייכֶע רֶעכְטֶע מִיט די מֶענֶער".

"זיי הָאבֶּען דָאס רֶעכְט צוּ װֶעהלֶען אוּנ אוֹיסְגֶעװֶעהלְט צוּ װערֶען. זיי הָאבֶּען גֶעאַרבֶּעט מִיט אוּנְז גֶעטְרַיי בַּיים אוֹיפְבּוֹיֶען אוּנְזֶערֶע אַיינְרִיכְטוּנְגֶען. זייער בֶּעגֵייסְטֶערוּנְג הָאט אוּנְז, די מֶענֶער, צוּגֶעגֶעבֶּען מוּט אוּנ עֶנֶערְגִיע. סֶע װָאלְט אַלְזָא גֶעװֶען די מִיאוּסְטֶע אוּנְדַאנְקְבַּארְקֵייט, װֶען מִיר זָאלֶען אַצִינְד אוּנְזֶערֶע פְרוֹיֶען אַװֶעקְשְׁטוּפֶּען אוּנ פַארְשְׁלִיסֶען זיי אִין שְׁטוּב בַּיי דֶעם אוֹיװֶען".

"נַאטִירְלִיךְ אִיז בַּיי אוּנְז קֵיינֶער נִיט גֶעצְװוּאוּנְגֶען דַוְקָא אַרַיינְצוּטְרֶעטֶען אִין דֶער נַייעֶר גֶעזֶעלְשַׁאפְט, װֶער סֶע אִיז אִין אִיהר שׁוֹין אַרַיינְגֶעטְרֶעטֶען אִיז װִידֶער נִיט גֶעצְװוּאוּנְגֶען זַיינֶע רֶעכְטֶע אוֹיסְצוּנוּצֶען. די פְרוֹי בַּיי אוּנְז אִיז אוֹיךְ פְרַיי. זי קָאן זִיךְ מִישֶׁען אִין פָּאלִיטִיק. זי מוּז עֶס אָבֶּער נִישְׁט. דֶער חוֹב פוּן אַ מוּטֶער לַיידְט בַּיי אוּנְז נִיט פוּן דֶער גְלַייכְבֶּערֶעכְטִיגוּנְג פוּן די פְרוֹיֶען. מַיין פְרוֹי צוּם בַּיישְׁפִּיל גֵעהט קֵיינְמָאל נִיט צוּ פַארְזַאמְלוּנְגֶען. דְרִינֶען אִיז אָבֶּער שׁוּלְדִיג דָער קְלֵיינֶער פְּרִיץ".

"זי הָאט דֶעם קְלֵיינֶעם אַלֵיין גֶעזוֹיגֶען אוּנ דֶערְבַּיי אַבִּיסְל פַארְגֶעסֶען אִיהרֶע רֶעכְטֶע. פְרִיהֶער אָבֶּער אִיז זי גֶעװֶען פוּן דֶער רַאדִיקַאלֶער אָפָּאזִיצִיעֶ. אִיךְ הָאבּ זי אַלְזָא דֶערְקֶענְט אַלְס גֶעגְנֶערִין. אַצִינְד מַאכְט זי מִיר אַיין אָפָּאזִיצִיע אִין דֶער הֵיים, נַאטִירְלִיךְ די אַנְגֶענֶעהמְסְטֶע" — אַזוֹי פְּרִיבַּאוֶועט דָוִד מִיט אַ װֶערְטְל.

דָוִד עֶרְקְלֶערְט װַייטֶער:

„די פָּאלִיטִיקֶע בַּיי אוּנְז אִיז אָבֶּער אִיבֶּערְהוֹיפְּט נִיט קֵיין גֶעשֶׁעפְט-זַאךְ. וֶוען אֵיינֶער וויל זִיךְ מִיט זַיינֶע אִידֶעֶן בֶּענוּצֶען אַלְס אַ פַּרְנָסָה דֶערְקֶענְט מֶען אִיהם בַּאלְד אוּנ עֶר וֶוערְד אִיבֶּערַאל מְבוּזֶה. אוּנְזֶערֶע גֶעשִׁיכְטֶע הָאבֶּען שׁוֹין אַ סַךְ מָאל עֶרְקְלֶערְט, אַז וֶוען מֶע זָאגְט אֵיינֶעם, עֶר אִיז אַ פָּאלִיטִיקֶער פוּן פְּרָאפֶעסִיֶע, אִיז עֶס אַ בֶּע-לֵיידִיגוּנְג. דֶערְפוּן קָאנְט אִיהר שׁוֹין אַיינְזֶעהן ווי אַזוֹי מִיר קוּקֶען אוֹיף דֶער פָּאלִיטִיקֶע".

„עֶפֶענְטְלִיכֶע שְׁטֶעלֶעס הָאבֶּען מִיר פַארְשִׁידֶענֶע: שְׁטֶעלֶעס פַאר גֶעלְד אוּנ שְׁטֶעלֶעס פַאר כָּבוֹד. דִי שְׁטֶעלֶעס אָבֶּער וָואס וֶוערֶען בֶּע-צָאהלְט מִיט גֶעלְד, גִיט מֶען בַּיי אוּנְז אָבֶּער נָאר דִי, וֶועלְכֶע פַארְ-דִיענֶען עֶס בֶּאֱמֶת דוּרְךְ זַייעֶרֶע פֶעהִיגְקַייטֶען אִין זַייעֶר פַאךְ. אַלֶערְלֵיי צְדָדִים בֶּעגֶעגֶענֶען שׁוֹין פוּן אָנְהוֹיב אָן אַ הִתְנַגְּדוּת פוּן יֶעדֶען. ווידֶער דַארְפֶען דִי בֶּעצָאהלְטֶע פְּקִידִים בְּשׁוּם אוֹפֶן נִיט מִישֶׁען זִיךְ בְּעֵת סֶע וֶוערְד עֶפֶענְטְלִיךְ גֶערֶעדְט וֶועגֶען דִי פְּרַאגֶען, אִין וֶועלְכֶע זֵיי זֶענֶען פַארְאִינְטֶערֶעסִירְט".

„אַנְדֶערְשׁ אָבֶּער אִיז עֶס מִיט דִי עֶהרֶענְשְׁטֶעלֶעס. דָא הָאבֶּען מִיר אַ פָּשׁוּט'ען כְּלָל. ווֶער סֶע שְׁטוּפְּט זִיךְ אַרוֹיס פוּן פָארֶענְט, דֶעם רִיקֶען מִיר שְׁטִילֶערְהֵייט אָב אִין אַ זַייט. מִיר בֶּעמִיהֶען זִיךְ דָאס אֱמֶת'ע פַארְדִיעֶנְסְט צוּ בֶּעלוֹינֶען, חָאטְשׁ סֶע לִיגְט עֶרְגֶעץ פַארְשְׁטֶעקְט אִין אַ ווִינְקֶעל. אוֹיף דֶעם אוֹפֶן זֶענֶען מִיר גַּאראַנְטִירְט, אַז אוּנְזֶער טַייעֶרֶע גֶעזֶעלְשַׁאפְט זָאל נִיט בֶּערוֹיבְּט וֶוערֶען פוּן פַארְשִׁידֶענֶע גֶעשֶׁעפְט-זוֹכֶערְס. אַזוֹי אִ'ז בַּיי אוּנְז הַיינְט פְּרֶעזִידֶענְט אַ רוּסִישֶׁער אוֹיגֶענְדָאקְטָאר,

װעלכֶער הָאט דִי שְׁטֶעלֶע זֶעהר נִיט־װילֶענְדִיג אָנְגֶענוּמֶען, װַייל עֶר הָאט גֶעמוּזְט אַװעקְלָאזֶען זַיין פְּרַאקְטִיקֶע״.

„װַייזְט אוֹיס, דִי פְּרַאקְטִיקֶע הָאט אִיהם פִיעל אַיינְגֶעטְרָאגֶען״ — זָאגְט קִינְגְסְקָארְט.

„נַיין נִיט אַזוֹי פִיעל״, עֶנְטְפֶערְט דָוִד, „װַייל דֶער עִקְר׳שְׁט אִיז עֶר גֶעװֶען בֶּעשֶׁעפְטִיגְט מִיט אָרִימֶע לַייט״.

דֶער שְׁמוּעֶס גֶעהט אִיבֶּער אוֹיף פַארְזָעסֶענֶע מֵיידְלֶעך אוּנ אוֹיף חֶבְרוֹת פוּן צְדָקָה. דָוִד זָאגְט:

„פַארְזֶעסֶענֶע יוּדִישֶׁע מֵיידְלֶעך אַמָאל הָאבֶּען נִיט גֶעהַאט װָאס צוּ טוּן. הַיינְט אָבֶּער הָאבֶּען זַיי אַ בְּרֵייט פֶעלְד צוּ אַרְבֵּייטֶען. דִי גַאנְצֶע צְדָקָה־זַאכֶען לִיגֶען בַּיי זַיי אִין דִי הֶענְט. אוֹיךְ דְרִינֶען הָאבֶּען מִיר קֵיין שׁוּם נַייעֶס נִיט אוֹיפְגֶעטָאן. מִיר הָאבֶּען נָאר דָאס גַאנְץ אַלְטֶע צוּנוֹיפְגֶענוּמֶען מִיט אַ סִיסְטֶעם אוּנ צֶענְטְרַאלִיזִירְט. אַלֶע װָאהלְטֶעטִיגֶע אַיינְרִיכְטוּנְגֶען, װֶעלְכֶע אִיהר גֶעדֶענְקְט פוּן אַייְרָאפַּא, גֶעפִינְט אִיהר בַּיי אוּנְז מִיט אַ סִיסְטֶעם בֶּעזָארְגְט. דוּרְךְ אַזַא אַרְט אָרְגַאנִיזַאצִיעֶ אִיז עֶס מֶעגְלִיךְ יֶעדֶען הִילְפְסְבֶּעדִירְפְטִיגֶען בַּאלְד הִילְף צוּ גֶעבֶּען, חָאטְשׁ אִיבֶּערְהוֹיפְּט קוּמְט מֶען בַּיי אוּנְז אָן צוּ צְדָקָה־הִילְף װֵענִיגֶער װִיא עֶרְגֶעץ אַנְדֶערְשׁ, װַייל בַּיי אוּנְז אִיז דִי עֶקאנָאמִישֶׁע לַאגֶע גֶעזוּנְטֶער״.

„דָאס אַלֶעס הָאבֶּען מִיר נִיט אוֹיסְגֶעטְרַאכְט, נָאר דָאס בֶּעקַאנְטֶע אוֹיסְגֶענוּצְט. אִיהר גֶעדֶענְקְט מִסְתָּמָא דִי אַרְבֵּייטְס־הִילְף אוּנ אַרְבֵּייטְס פֶערְמִיטְלוּנְג אִין דֶער אַלְטֶער צַייט. בַּיי אוּנְז הָאט יֶעדֶער

דָאס רֶעכְט אויף אַרְבֵּייט אונ דֶערְמִיט אַלְזָא אויף בְּרוֹיט. דַאגֶעגֶען אָבֶּער אִיז בַּיי אוּנְז יֶעדֶער מְחוּיָב צוּ אַרְבֵּייטֶען. קֵיין בֶּעטְלֶערְס לַיידֶען מִיר בְּשׁוּם אוֹפֶן נִיט. אַ גֶעזוּנְטֶער מֶענְשׁ, וֶועלְכֶער גֵעהט בֶּעטֶען נְדָבוֹת, וֶוערְד בַּיי אוּנְז פַארְ'מִשְׁפָּט צוּ דִי שְׁוֶוערְסְטֶע אַרְבֵּייטֶען. וֶוען אָבֶּער אֵיינֶער וֶוערְד קְרַאנְק אונ הָאט נִיט פַאר וָואס זִיךְ צוּ קוּרִירֶען, דַארְף עֶר גָאר זִיךְ עֶרְגֶעץ אִין אַ שְׁפִּיטָאל מֶעלְדֶען, וֶוערְד עֶר בַּאלְד צוּגֶענוּמֶען. קֵיינֶעם זָאגְט מֶען נִיט אָב. אַלֶע שְׁפִּיטָאלֶען פוּן דִי שְׁטָאדְט זֶענֶען דוּרְךְ טֶעלֶעפָאן פַארְבוּנְדֶען מִיטִ'ן צֶענְטְרַאלְנֶעם אונ אַזוֹי וֶוערְד באלד בעשׁטימט, וואו עס געפינט זיך א ליידיג פּלאץ דעם נייעם חוֹלֶה אויפְצוּנֶעמֶען".

XX.

דָוִד הָאט זַיינֶע גֶעסְט גֶעלָאזְט זִיךְ אַ בִּיסֶל אוֹיסְרוּהֶען אונ צְווִי־שֶׁען זִיךְ בֶּעוואוּנְדֶערֶען אַלֶעס וָואס זֵיי הָאבֶּען בִּיז אִיצְט גֶעהֶערְט אונ גֶעזֶעהן.

אויף דֶער נַאכְט אִיז עֶר ווִידֶער צוּ זֵיי גֶעקוּמֶען, אוּנ זֵיי פָארְגֶעלֵעגְט צוּ גֵעהן אִין טֶעאַטֶער. דֶערְבַּיי וֶוערֶען מִיר גֶעוָואהר אַז אִין אַלְטְנַיילַאנְד גֶעפִינְט מֶען אויסֶער דֶעם נַאצִיאָנַאל־טֶעאַטֶער, וֶועלְכֶעס שְׁפִּיעלְט, וַוייזְט אוֹיס, אִין הֶעבְּרֶעאִישֶׁען, אונ אוֹיסֶער דִי פָאלְקְס־טֶעאַטֶערֶען, אִין וֶועלְכֶע מֶע גִיט לַאכֶענְדִיגֶע זַאכֶען אויף פְּרָאסְט יוּדִישׁ — נָאךְ פַארְשִׁידֶענֶע טֶעאַטֶערֶען פוּן אַלֶע אוּמוֹת. הֶערְצְל ווִיל אַז זַיין אַלְטְנַיילַאנְד זָאל דוּרְכְאוֹיס זַיין אַ קוּלְטוּרְנֶע לַאנְד, אֵיינְ'ם זִין פוּן דִי אֵייראָפֵּייעֶר.

נאָר אַיידער מֶע גֶעהט אִין טֶעאַטֶער לֵיעגְט דָוִד פַאר זַייגֶע גֶעסְט אַ צַייטוּנְג, פוּן וֶועלְכֶער זַיי דארפֶען זִיךְ אַלֵיין אוֹיסְקְלוֹיבֶּען, אִין וֶועלְכֶען טֶעאַטֶער זַיי גְלִיסְט זִיךְ צוּ גֵעהן. דֶערְבַּיי אָבֶער פַארְקָאטְשֶׁעט זִיךְ אַ שְׁמוּעס וֶועגֶען צַייטוּנְגֶען, אוּנ דָוִד עֶרְקְלֶערְט צוּ קִינְגְסְקָארְטְס עֶרְ שְׁטוֹינֶען, אַז אוֹיךְ דִי צַייטוּנְגֶען אִין אַלְטְנַיילַאנְד זֶענֶען אַרְטֶעלְגֶע, הַיְינוּ יֶעדֶער אַבָּאנֶענְט אִיז אַ שׁוּתָּף אִין דֶער צַייטוּנְג מִיט דֶער סוּמֶע פוּן אַבְּצָאהלוּנְג אוּנ אַזוֹי וִוי דִי צַייטוּנְגֶען, וָואס' וֶוערֶען פִּיעל גֶעלֶעזֶען הָאבֶּען דָאךְ זֶעהר פִּיעל מוֹדָעוֹת, עַל־כֵּן קוּמְט אוֹיס, אַז דִי אַבָּאנֶענְ־טֶען בֶּעקוּמֶען אַמָאל נָאכְ'ן יָאהר צוּרִיק רֶוַח מֶעהר וִוי זַיי הָאבֶּען אָבְּ־גֶעצָאהלְט פַארְ'ן בְּלַאט.

דָאס פֶּערְזָאנַאל פוּן דֶער רֶעדַאקְצִיעֶ אִיז נִיט מֶעהר וִוי אַנְגֶע־שְׁטֶעלְטֶע בַּיים אַרְטֶעל, אוּנ דַארְף פַאר דֶעם אַרְטֶעל, דָאס הֵייסְט, פַארְ'ן לֶעזֶע־פּוּבְּלִיקוּם אָבְּגֶעבֶּען דִין וְחֶשְׁבּוֹן וִוי אַזוֹי אוּנ פַאר וָואס זַיי הָאבֶּען גֶעפִּיהרְט דָאס בְּלַאט. אַלֶע יָאהר וֶוערְד צוּנוֹיפְ־גֶערוּפֶען אַיין אֲסֵפָה כְּלָלִית פוּן אַלֶע לֶעזֶער פוּנְ'ם בְּלַאט. צוּ דֶער אֲסֵפָה שִׁיקֶען לְמָשָׁל טוֹיזֶענְט מִיטְגְלִידֶער אַיין דֶעלֶעגַאט, אוּנ דִי דֶע־לֶעגַאטֶען בֶּעקְלֶערֶען שׁוֹין אַלְסְדִינְג וָואס גֶעהֶער צוּ דִי אִינְטֶערֶעסֶען פוּנְ'ם בְּלַאט, בֶּעשְׁטִימְט זַיין גַאנְג אוֹיפְ'ן קִינְפְטִיגֶען יָאהר אוּנ קְלוֹיבְּט אוֹיס דִי רֶעדַאקְצִיעֶ אוֹיף אַ יָאהר פָארְאוֹיס.

דוּרְךְ אַזַא אַיינְרִיכְטוּנְג בֶּעקוּמְט דָאס צַייטוּנְגְס־וֶועזֶען אַזַא וַוייטֶע אוֹיסְבְּרֵייטֶערוּנְג, וֶועלְכֶע אִיז אִין דִי אַמָאלִיגֶע צַייטֶען גָאר נִיט מֶעגְלִיךְ גֶעוֶוען. דַאקְטָאר הֶערְצְל וִויל אָבֶער בְּשׁוּם אוֹפֶן נִיט, אַז אִין אַלְטְנַיי־

לאַנד זאָל זיין עפּיס אַזוינס, אין וועלכען מע קאָן מסופּק זיין צי ס'איז מעגליך דורכצופיהרען. ער פאַרהאַפט דעריבער תּיכּף אַנצומערקען, אַז די אידעע פון אַרטעלנע ציימונגען איז נאָר פון דרויסען נייע. איינ'ס שורש אָבער האָט זי שוין געהאַט איין התחלה ביי די אייראָפּייאישע ציימונגען, וועלכע האָבען דעם רוח געטיילט מיט זייערע אַבאָנענטען דורך דעם וואָס זיי האָבען אַלע יאָהר געגעבען הוספות און געמאַכט גרעסער און ביליגער דאָס בלאַט.

סע פאַרשטעהט זיך שוין פון זיך, אַז אין אַלטנייאַלאַנד זענען אויך איינגעריכטעט די טעלעפּאָן-ציימונגען. דאָס הייסט אַזוינע ציי־טונגען, וואָס דרוקען זיך ניט אויף פּאַפּיער, נאָר פאַרלעזען זיך אין אַ טעלעפאָן-אַפּאַראַט און דער לעזער דאַרף נאָר צולעגען צום אויער אַ רייהרל פונ'ם טעלעפאָן, הערט ער שוין אַלע נייעסען, הן פון פּאָליטיק, הן פון בערזען-ידיעות והן פון ליטעראַטור און קונסט. אפילו די מודעות פון סוחרים ווערען דאָרט פאַרלעזען און ס'איז זעלבסט־פאַרשטענדליך, אַז פאַר אַזוינע מודעות צאָהלען די סוחרים פיעל טייערער, ווייל די הערער פון דער ציימונג מוזען דאָך הערען די מודעות, וועלכע ווערען פאַרלעזען צווישען אַנדערע נייעסען.

אויף דעם אופן מאַכט דיזע ציימונג גלענצענדע געשעפטען, און איז מסתּמא אויך איין אַרטעלנע, פון אַלע אַבאָנענטען אויף די טעלעפאָן-רייהרען.

די טעלעפאָן-ציימונגען מוזען אָבער דאָך האָבען זייערע בע־זונדערע טעלעפאָן-דראָהט-ליניען איבער'ן שטאָדט. אין אַלטנייאַלאַנד

אָבֶער גַעהֶען אַלֶע דְרָאהטֶען פוּן טֶעלֶעפָאן, טֶעלֶעגְרַאף אוּנ עֶלֶעקְ־טְרִיטְשֶׁעסְטְוֶוע אוּנְטֶער דֶער עֶרְד. דִי אִינְזְשִׁינִירֶען וָואס הָאבֶּען גֶע־בּוֹיעֶט דִי שְׁטֶעדְט הָאבֶּען דָאס פְרִיהֶער אִין זִינֶען גֶעהַאט אוּנ צוּגֶעגְרֵייט אוּנְטֶער דֶער עֶרְד אַ גַאנְצֶע סִיסְטֶעמֶע פוּן רֵייהֶרֶען, דוּרְךְ וֶועלְכֶע מֶען זָאל דוּרְכְפִיהרֶען אַלֶערְלֵיי דְרָאהטֶען, כְּדֵי מֶע זָאל נִיט נֵייטִיג הָאבֶּען יֶעדֶעס מָאל אוֹיפְבְּרֶעכֶען דִי בְּרִיקֶען פוּן דִי גַאסֶען. הַיינְט אַז דִי טֶע־לֶעפָאן-צַייטוּנְג מוּז אָנְקוּמֶען צוּ דֶער שְׁטָאדְט, מֶען זָאל אִיהר לָאזֶען לֵיגֶען אִיהרֶע דְרָאהטֶען, בֶּעצָאהלְט זִי טַאקִי דֶער שְׁטָאדְט אַ שֵׁיינֶעם נַאלָאג, וֶועלְכֶער גֵעהט אוֹיף כְּלַל־זַאכֶען.

XXI.

סֶע אִיז עֶנְדְלִיךְ גֶעבְּלִיבֶּען מֶע זָאל גֵעהן אִין דֶער אָפֶּער וִוי מֶע נִיט הַיינְט דִי שְׁפִּיעל: „שַׁבְּתַי־צְבִי“.

דִי גֶעסְט זֶענֶען מְסוּפָּק צִי מֶע וֶועט נָאךְ הָאבֶּען בִּילֶעטֶען. נָאר דָוִד בֶּערוּהִיגְט זֵיי, אַז עֶר הָאט אַ שְׁטֶענְדִיגֶע לָאזְשֶׁע, וַוייל אוֹיךְ דָאס טֶעאַטֶער אִיז אִין אַלְטְנַיילַאנְד אַרְטֶעלְנֶע.

אִין טֶעאַטֶער פָּאהרֶענְדִיג, טְרֶעט דִי קָאמְפַּאנִיֶע אָב אִין אַ גְרוֹיס וַוארֶענְהוֹיז, כְּדֵי צוּ קוֹיפֶען פַאר דִי גֶעסְט וַוייסֶע הַאנְטְשׁוּהֶען, וִוי דִי מָאדֶע פָאדֶערְט. דֶערְבֵּיי פַארְוִויקֶעלְט זִיךְ אַ לַאנְגֶער שְׁמוּעֶס וֶועגֶען דֶעם גְרוֹיסְהַאנְדֶעל בִּכְלַל אוּנ דָוִד עֶרְקְלֶערְט, אַז אִין אַלְטְנַיילַאנְד הָאט מֶען פוּנְ׳ם אָנְהוֹיב אָן נִיט צוּגֶעלָאזֶען דִי עֶנְטְוִויקְלוּנְג פוּן קְלֵיין־הַאנְדֶעל. מֶע הָאט ח״ו קֵיינֶעם נִיט גֶעשְׁטֶערְט, נָאר מֶע הָאט פוּן לְכַתְּחִלָּה אָן בַּאלְד גֶעגְרִינְדֶעט דִי גְרוֹיסֶע וַוארֶען־הַייזֶער, וֶועלְכֶע קוֹיפֶען

אָפּ בַּיי דִי פַאבְּרִיקַאנְטֶען זַייעֶרֶע סְחוֹרוֹת אִינְ'ם גְרֶעסְטֶען מַאסְשְׁטַאבּ און פַארְשִׁיקֶען זַיי אַפִּילוּ אִין דִי וַוייטְסְטֶע שְׁטֶעדְטְלֶעךְ דוּרְךְ זַייעֶרֶע וְואיַאזְשָׁארֶען און אַגֶענְטֶען. דֶער קְלֵיינֶער עוֹלָם הָאט דֶערִיבֶּער בַּאלְד אַיינְגֶעזֶעהֶן, אז פַארְפִיהרֶען אַ קְלֵיין גֶעשֶׁעפְטְל הָאט נִיט קֵיין שׁוּם רֶעזָאן, אַז וואוּהִין דֶער קְלֵיינֶער סוֹחֵר וֶועט קוּמֶען, טְרֶעפְט עֶר שׁוֹין פְרִיהֶער אַ פְּרַייזְקַאראַנְט פוּן אַ גְרוֹיסֶען וַוארֶען־הויז מִיט מוּסְטֶערֶען, אַזוֹי אַז דִי פְּרַייזֶע זֶענֶען שׁוֹין גֶענוּג בִּילִיג אַוֶועקְגֶעשְׁטֶעלְט און אִיהם בְּלַייבְּט נִיט וָואס צוּ טוּן. דֶערְפַאר הָאט זִיךְ קֵיינֶער גָאר פוּן אָנְהוֹיבּ אָן נִיט גֶענוּמֶען צוּ דֶעם קְלֵיין־הַאנְדֶעל און מִיר הָאבֶּען פַארְהִיט, אַז מִיר זָאלֶען אִין אַלְטְנַיילַאנְד אוֹיךְ נִיט וֶוערֶען קֵיין קְרֶעמֶער־פָּאלְק, ווִי מִיר זֶענֶען גֶעוֶועזֶען אִין גָלוּת.

דָוִד פְרֶעגְט דִי פֶּערֶקֵייפֶּערִין: וָואס קָאסְט דִי 2 פָּאר הַאנְטְשׁוּהֶען? זֶעכְּס שֶׁקֶל, עֶנְטְפֶערְט זִי און דָוִד גִיט אַ גָאלְדֶענֶע מַטְבֵּעַ, פוּן וֶועלְכֶע עֶר בֶּעקוּמְט רֶעשְׁט עֶטְלִיכֶע זִילְבֶּערְנֶע.

וָואס אִיז עֶס פַאר גֶעלְט? פְרֶעגְט קִינְגְסְקָארְט.

דֶער יוּדִישֶׁער שֶׁקֶל, עֶנְטְפֶערְט עֶר אִיהם. אַזוֹי פִיעל ווִי אַ פְרַאנְק. מִיר הָאבֶּען אוּנְזֶערֶע אַלְטֶע מַטְבֵּעוֹת אַיינְגֶעפִיהרְט.

אִיהר הָאט אַלְזָא דָאס גֶעלְט נִיט אָפְּגֶעשַׁאפְט זָאגְט קִינְגְסְקָארְט מִיט אַ שְׁטֶעכְוֶוערְטֶעל, סֶע וָואלְט טַאקִי פוּן אַייךְ גֶעוֶועזֶען אַ חִדוּשׁ.

דָוִד אָבֶּער אִיז שׁוֹין גֶעוואוֹהנְט גֶעוָוארֶען מִיט קִינְגְסְקָארְטְס אוֹיסְדְרוּקֶען און הָאט זִיךְ נִיט בֶּעלֵיידִיגְט, נָאר מִיט דֶעם זֶעלְבֶּען טָאן גֶעעֶנְטְפֶערְט: נֵיין, הֶער קִינְגְסְקָארְט, פוּנְ'ם גֶעלְד הָאבֶּען מִיר אוּנְז נִיט

גֶעקָאנְט אָבְּשֵׁיידָען, עֶרְשְׁטֶענְס וַוייל מִיר זֶענֶען רוּחְ'יש גֵייצִינֶע יוּדָען אוּנ צְוֵוייטֶענְס וַוייל דָאס גֶעלְד אִיז וִוירְקְלִיךְ א מַייָערֶע זַאךְ, סָע זָאל נִיט זַיין וָואלְט מֶען עֶס גֶעמוּזְט אוֹיסְטְרַאכְטֶען.

יוּנְגֶערְמַאן! אִיהר רֶעדְט פוּן מַיין נְשָׁמָה אַרוֹיס, עֶנְפֶּערְט קִינְגְס־קָארְט עֶנְטְצִיקְט, דָאס הָאבּ אִיךְ תָּמִיד גֶעזָאגְט: דָאס גֶעלְד אִיז אַ גוּטֶע אוּנ אַ שֵׁיינֶע זַאךְ, נָאר דִי מֶענְשֶׁען הָאבֶּען עֶס פַארְדָארְבֶּען!

XXII.

אִין טֶעאַטֶער זֶענֶען זֵיי גֶעקוּמֶען שׁוֹין אִין מִיטֶען. פְרִידְרִיךְ הָאט דָארְט דֶערְזֶעהן בֶּעקַאנְטֶע פֶּנִימֶ'ער — דָאס אִיז גֶעוֶוען דִי אַלְטֶע וִויעַ־נֶער קָאמְפַּאנִיֶע: דִי לַאשְׁנֶערְס, שִׁיפְּמַאן אוּנ זַיין אַמָאלִיגֶע גֶעלִיבְּטֶע עֶרְנֶעסְטִינֶע לֶעפְלֶער, הַיינְט פְרוֹי ווַיינְבֶּערְגֶער אוּנ אִיהר טָאכְטֶער. עֶרְנֶעסְטִינֶע אִיז אִין דֶער צַייט גֶעוָוארֶען אַ גְרַאנְד־דַאמֶע מִיט אַלֶע פִּישְׁטְשֶׁעווְקֶעס אוּנ פְרִידְרִיךְ הָאט גֶעמוּזְט זִיךְ נָאר וואוּנְדֶערֶען, וָועמֶען הָאט עֶר דָא אַזוֹי לִיבּ גֶעהַאט, אַזְש צוּלִיבּ אִיהר זִיךְ אָבְּצוּזָאגֶען פוּנְ'ם לֶעבֶּען. וּבִפְרַט אַז עֶר הָאט זִי פַארְגְלַייכְט מִיט דֶער וִוירְקְלִיךְ לִיבֶּענְס־ווִירְדִיגֶער מִרְיָם, דָוִד לִיטְוַואקְס שְׁוֶועסְטֶער.

דֶער מְחַבֵּר וִויל אִין דִי אַסִימִילַאנְטֶען זִיךְ אִין גַאנְצֶען נוֹקֵם זַיין אוּנ עֶר דֶערְצֵייהלְט אוּנְז, אַז עֶרְנֶעסְטִינֶען גֶעהט דִי צַייט זֶעהר נִיט אַמְבֶּעסְטֶען אוּנ זִי מוּז צַייטֶענְווַייז זִיךְ בֶּענוּצֶען מִיט שִׁיפְּמַאנְ'ס שְׁטִיצֶע. אֶפְשַׁר וִויל דֶער מְחַבֵּר אוּנְז דֶערְמִיט זָאגֶען, אַז יוּדִישֶׁע עֲשִׁירוּת אִין גָלוּת הָאט נִיט קֵיין חִזוּק אוּנ דֶער נֶעכְטִיגֶער „מִיטְשֶׁעק״ דֶער פִירְמַא־קָאן מָארְגֶען זַיין אַ פָּשׁוּטֶ'ער קַבְּצָן.

דָוִד ליטְוַואק בֶּעמֶערְקְט דֶערְבַּיי, אַז די לַאשְׁנָער׳ס און זייעָר גְלַייכֶען, וועֶלְכֶע הָאבֶּען פְרִיהֶער גֶעשְׁפֶּעט פוּנ׳ם ציוֹנִיזְם, קוּמֶען הַיינְט אַהֶער קֵיין פַּאלֶעסְטִינַא זעהר גֶערְן, ווייל זיי גֶעפִינֶען דָא אַלֶע בֶּע־קְוֶועמְלִיכְקֵייטֶען ווי אִין די גְרוֹיסֶע אֵייְרָאפֵּייאִישֶׁע שְׁטֶעדְט, נָאר די נייע גֶעזֶעלְשַׁאפְט קוּקְט אוֹיף זיי מִיט פַּארְאַכְטֶען, אַזוֹי ווי זיי זֶענֶען עֶס וֶוערְט. די מִיטְגְלִידֶער פוּן דֶער נַייעֶר גֶעזֶעלְשַׁאפְט ווֶערֶען נִיט בָּטֵל פַאר גְבִירִים; זיי גֶעבֶּען אָפּ כָּבוֹד נָאר טִיכְטִיגֶע מֶענְשֶׁען, דַארוּם הָאט אַ מִין לַאשְׁנֶער דָא קֵיין וֶוערְט נִיט. גֶעווִיס אִיז עֶר פְרַיי צוּ לֶעבֶּען ווי עֶר וויל, נָאר די גֶעזֶעלְשַׁאפְט קוּקְט אוֹיף אִיהם ווי אוֹיף אַ פְרֶעמְדֶען.

XXIII.

אִין דֶער אָפֶּערֶע דֶערְוַוייל גֵעהט שַׁבְּתַי־צְבִי. די סְצֶענֶע שְׁטֶעלְט פָאר דֶעם פַאלְשֶׁען מָשִׁיחַ, ווי עֶר צִיהט צוּ זִיךְ צוּ מַאסֶען יוּדֶען, וֶועלְכֶע גְלוֹיבֶּען אִין אִיהם. פְרִידְרִיךְ בֶּעמֶערְקְט:

„סֶע אִיז אָבֶּער מֶערְקְווירְדִיג, וָואס אַזֶעלְכֶע שְׁווינְדְלֶער הָאבֶּען תָּמִיד גֶעפוּנֶען גְלוֹיבֶּען אִין פָאלְק“.

דְרוֹיף עֶנְטְפֶערְט דָוִד: „דָאס אִיז לַייכְט צוּ פַארְשְׁטֵעהן. נִיט דָאס פָאלְק הָאט גֶעגְלוֹיבְּט אִין זֵייעֶרֶע דִבּוּרִים, נָאר פַארְקֶעהְרְט, זיי הָאבֶּען גֶעזָאגְט וָואס דָאס פָאלְק הָאט גֶעגְלוֹיבְּט. זיי זֶענֶען אַ פְּרָאדוּקְט פוּן דֶער פָאלְקְס־נְשָׁמָה, וועֶלְכֶע הָאט אִין דֶער גַאנְצֶער לַאנְגֶער צַייט פוּנ׳ם גָלוּת אוֹיף קֵיין מִינוּט נִיט אוֹיפְגֶעהֶערְט צוּ גְלוֹיבֶּען, אַז סֶע וֶועט זִיךְ אַמָאל צוּרִיק אוּמְקֶעהְרֶען אִין זַיין פַאטֶערְלַאנְד. נָאר דָאס פָאלְק אִיז נִיט אִימְשְׁטַאנְד גֶעוֶועֶן צוּ פַארְשְׁטֵעהן אוֹיף וֶועלְכֶען אוֹפֶן סֶע קָאן

דיזער גלויבען פארוויקליכט ווערען. דרום האט עס געגלויבט יעדען משיח־שקר, וועלכער האט איהם צוגעזאגט די ישועה. ערשט אינ'ם סוף פון ניינצעהנטען יאהרהונדערט בעת אלע אנדערע פעלקער האבען אנגעהויבען זיך אליין צו דערפיהלען, איז אויך אונזער פאלק דערגאנ־גען, אז זיין הילף ליגט אין זיינע אייגענע הענט און אזוי האט זיך דאס יודישע פאלק אויפגעהויבען".

צווישען צווייטען און דריטען אקט, קומט צו זיי אין דער לאזשע דער דאקטאר ווערקין, דער סעקרעטער פונ'ם פרעזידענט און בעט זיי אינ'ם נאמען פונ'ם פרעזידענט צו איהם אין דער לאזשע, סע שטעלט זיך ארוים, אז פרעזידענט פון דער נייער געזעלשאפט איז דער אלטער רוסישער אוינגענדאקטאר, אייכענשטאם, מיט וועלכען זיי האבען זיך בעגעגענט צוריק מיט 20 יאהר ביי די חורבות פונ'ם כותל מערבי און אצינד האט ער זיי ווידער דערקענט און האט זיי געוואלט בעגריסען.

דער פרעזידענט דאקטאר אייכענשטאם איז אצינד שוין א גרייז־גרויער מאן. פאר אונזער פאלק, זאגט ער, איז איצט די בעסערע צייט פאר מיר אליין אבער איז דעמאלט געוועזען די בעסערע, ווייל איך בין געוועזען יונג און קרעפטיג, איצט אבער בין איך אלט און שוואך. דאך מוזען מיר מיט אלעם צופרידען זיין, וואס סע מוז זיין...

פון די דבורים מיט'ן פרעזידענט און זיין טאכטער ווערען אונ־זערע לייט געוואהרע, אז אין פאלעסטינע האט די מעדיצין דערלאנגט א זעהר הויכע שטופע. אז פון ארץ ישראל ווערד פארשפרייט די

בְּרָכָה פוּן מֶעדִיצִינִישֶׁער הִילְף אִין אַלֶע אַרוּמִיגֶע לֶענְדֶער אוּנ אַז בֶּע־זָאנְדֶערְס בֶּערִיהמְט אִיז דָאס בַּאקְטֶעדִיאָלָאגִישֶׁע אִינְסְטִיטוּט פוּן פְּרָאפֶּעסָאר שְׁטֵיינֶעק, דֶער בְּרוּדֶער פוּנ׳ם אַרְחִיטֶעקְטָאר שְׁטֵיינֶעק, — וָועלְכֶעס אִיז כְּדַאי צוּ זֶעהן. דָוִד זָאגְט זַיי צוּ מִיט דֶעם בֶּערִיהמְטֶען מַאן זַיי נָאךְ צוּ בֶּעקֶענֶען, דֶער פְּרֶעזִידֶענְט בֶּעט נָאךְ לִיטְוַואקֶען, אַז וָוען עֶר וֶועט מִיט זַיי קוּמֶען קַיין יְרוּשָׁלַיִם, זָאל עֶר זַיי צוּ אִיהם בְּרֶענְ־גֶען אוּנ דֶערְמִיט גִיט עֶר זַיי דִי הַאנְט אַלְס סִמָן, אַז דִי אוֹדִיֶענְץ אִיז גֶעעֶנְדִיגְט.

אַוָועקְגֶעהֶענְדִיג פוּנ׳ם פְּרֶעזִידֶענְט שְׁרַייט קִינְגְסְקָארְט אוֹיס:

„אַייֶער פְּרֶעזִידֶענְט וַוייזְט אוֹיס אַ גַאנְץ עֶהרְלִיכֶער יוּנְג, נָאר אַ בִּיסְל שׁוֹין צוּ אַלְט. פַאר וָואס הָאט אִיהר גְרָאד אִיהם אוֹיסְגֶעקְלִי־בֶּען?"

„דָאס קָאן אִיךְ אַייךְ זָאגֶען מִיט אֵיין וָוארְט", עֶנְטְפֶערְט אִיהם דָוִד, „מִיר הָאבֶּען אִיהם אוֹיסְגֶעקְלִיבֶּען דֶערְפַאר וָואס עֶר הָאט נִיט גֶעוָואלְט".

„אָהָא, דָאס אִיז נָאךְ שֶׁענֶער!"

„יָא, מִיר הָאבֶּען פוּן אוּנְזֶערֶע חֲכָמִים בֶּעקוּמֶען אַ כְּלַל: דֶעם כָּבוֹד דַארְף מֶען גֶעבֶּען דֶעם, וָועלְכֶער אַנְטְלוֹיפְט פוּן אִיהם".

XXIV

אִין עֶטְלִיכֶע טֶעג אַרוּם אִיז אוּנְזֶער קָאמְפַּאנִיֶע, דִי פַאמִילְיֶע לִיטְ־וַואק מִיט אִיהרֶע גֶעסְט, אַיינְגֶעשְׁטִיגֶען אִין אַ גְרוֹיסֶען מָאטָאר־וָואגֶען, אוּם צוּ פָאהרֶען קַיין טְבֶרְיָה צוּ דָוִד׳ס עֶלְטֶערְן אוֹיף פֶּסַח.

קינגסקאָרט האָט ווי זיין טבע איז געווען זיך געווערטעלט איבער דעם גרויסען וואָגען אונ האָט איהם גערופען „נח׳ס תּיבה״. דוד האָט איהם ערקלערט אַז זיי וועלען פאָהרען צוזאַמען עלף פּאַסאַזשירען אונ אַז ער האָט בכיון גענומען אַ מאָטאָר חאָמש זיי וואָלטען געקאָנט פאָהרען מיט׳ן באַהן, כדי בעסער צו קאָנען בע־טראַכטען די געגענד, דאָס בליהענדע יודישע לאַנד.

פאָהרענדיג האָבען זיי אויפגענומען אין וואָגען רעשיד ביי דעם אַראַבער אונ אַרחיטעקטאָר שטיינעק. דוד האָט זיי ביידע איינגעלאַדען צום סדר צו זיינע עלטערן פון טבריה.

דער שליח, אויף וועלכען זיי זענען געפאָהרען, האָט אַלע מאָל ביי אונזערע פרעמדע אַרויס גערופען פאַרוואונדערונג אונ ערשטוינען די בעוועגונג איז נאַטירליך געווען שוואַכער ווי אין שטאָדט, דאָך איז עס געווען זעהר לעבעדיג. מאָטאָר־וואָגען אונ וועלאָסיפּעדען, פוס־געהער אונ רייטער, טייל אין אַראַבישער טראַכט אונ טייל אין איראָפּייאישער קליידונג זענען געפלויגען הין אונ צוריק איבער דעם גלאַט געפלאַסטערטעם וועג. פון ביידע זייטען קליינע הייזער אונ גערטנער, ווייטער אַ הין פאַרזעהטע פעלדער אונ גרינע לוגען אונ ביי דער זייט — אַ שורה פון סטאָלבים מיט דראָהטען געצויגען.

קינגסקאָרט האָט בעמערקט אַז פון די סטאָלבים זענען געצויגען אַלע מאָל צוויי־דראָהטען אין יעדעם שטובּל אַריין. „איז עס טעלע־פאָן־דראָהטען״, פרעגט ער, „אונ וועד וואָהנט דאָ אין די שטובּליך?״

דאָ וואָהנען מעהרסטענטייל׳ס בעלי־מלאכות, קלערט איהם

רָעשִׁיר בַּיי אוֹיף, דָאס אִיז לְמָשָׁל אַ דָאְרף פוּן גָאלֶע שׁוּסְטֶער אוּנ דוּרְךְ דִי דְרָאטֶען פִיהְרְט מֶען זֵיי צוּ דִי עֶלֶעקְטֶערִישֶׁע קְרַאפְט צוּ זֵייעֶרֶע מַאשִׁינֶען. דִי קְרַאפְט גֶעהט פוּן פַארְשִׁיעדֶענֶע עֶלֶעקְטְרִיצִיטֶעטְס־סְטַאנְצִיעֶס, פוּן דִי רִיטְשְׁקֶעס בַּיים בַּארְג חֶרְמוֹן אוּנ לְבָנוֹן אָדֶער פוּנ'ם קַאנַאל בַּיים טוֹיטֶען יַם.

דִי בַּעֲלֵי מְלָאכוֹת דָא עֶרְקְלֶערְט וַוייטֶער דָוִד, זֶענֶען הַאלְב עֶרְד־אַרְבַּייטֶער הַאלְב הַאנְדְוֶוערְקֶער. בַּיי בֵּיידֶערְלֵיי זֶענֶען זֵיי פַארְבּוּנְדֶען אִין אַרְטֶעלֶען. זֵייעֶרֶע סְחוֹרוֹת פַארְקוֹיפְט דֶער אַרְטֶעל צוּ דִי גְרוֹיסֶע וַוארֶענְהַייזֶער אוּנ עֶקְסְפָּארְטֶערֶען. דָאס זֶעלְבֶּע אִיז מִיט זֵייעֶרֶע לַאנְד־ווִירְטְשַׁאפְט.

דֶער עֶרֶךְ צְווִישֶׁען פֶעלְדַארְבֵּייט אוּנ מְלָאכָה אִיז נִיט אִין יֶעדֶען דָארְף גְלַייךְ. דִי דֶערְפֶער וָואס זֶענֶען נֶעהֶענְטֶער צוּ דֶער גְרוֹיסֶער שְׁטָאדְט פִיהְרֶען הוֹיפְּטְזֶעכְלִיךְ הַאנְדְוֶוערְק אוּנ פֶעלְד־אַרְבֵּייט אִיז אַ בַּיי־זַאךְ, אַזוֹי אַז פוּן דֶער עֶרְד צִיהֶען זֵיי נָאר דָאס נֵייטִיגְסְטֶע פַאר זִיךְ אַלֵיין. דַאגֶעגֶען בֶּעשֶׁעפְטִיגֶען זִיךְ דִי וַוייטֶער דֶערְפֶער מֶעהְרְסְטֶענְטֵיילְס מִיט עֶרְד אַרְבֵּייט. הוֹיפְּטְזֶעכְלִיךְ פְלַאנְצְט מֶען פַארְשִׁיעדֶענֶע טַייעֶרֶע פְרוּכְטֶען, וֶועלְכֶע מֶע שִׁיקְט מִיט דֶער בַּאהן אִין דֶער גַאנְצֶער וֶועלְט אַרַיין, ־קֵיין פַּארִיז, בֶּערְלִין, מָאסְקוֹי, פֶּעטֶערְבּוּרג, אַזוֹי זֶענֶען אוּנְזֶערֶע דֶערְפֶער צֶעשְׁפְּרֵייט אִינְ'ם גַאנְצֶען בְּלִיהֶענְדֶען לַאנְד, ווִי לְמָשָׁל דָא וַוייטֶער אִינְ'ם טְהָאל פוּן יִזְרְעֶאל. נָאר אִיהר זָאלְט זִיךְ נִיט פָאר־שְׁטֶעלֶען אוּנְזֶערֶע דֶערְפֶער ווִי אַ מָאל דִי פַארְשְׁמוּצִיגְטֶע נֶעסְטֶען פוּן בּוֹיעֶרֶען. אִיהר וֶועט נָאךְ הַיינְט מִיט אוּנְז אָנְקוּקֶען אַ יוּדִישׁ דָארְף

װעלכעס איז אַ טיפּ פון דעם נייעם דאָרף װאָס די נייע געזעלשאַפט האָט אויפגעבויעט איבער גאַנץ פּאַלעסטינע, פון מזרח און מערב־זייט פונ׳ם ירדן.

זיי האָבען געדאַרפט איבערפאָהרען אַ בריק איבער׳ן כּישון, דער װאָגען איז געלויפען שנעלער צווישען די שיינע גערטנער פון לימונעס און מאַראַנצען. די רויטע און געלע פרוכטען האָבען געלויכטען פון די בלעטער אַרוים. קינגסקאָרט שרייט אויס ענטציקט: לאָז מיך דער ניט גוטער נעמען ווען דאָס איז ניט איטאַליע!

קולטור איז אַלעס ברומט שטיינעק, מיר יודען האָבען אַהער געבראַכט די קולטור.

האָט קיין פּאַראיבעל ניט, זאָגט רעשיד מיט אַ שמייכעל, דיזע קולטור איז שוין פריהער אויך געװען. נאָך מיין פאָטער האָט דאָ גע־פלאַנצט אָראַנזשען אַ גרויסע צאָהל. דאָס ווייס איך בעסער פון אונזער פריינד שטיינעק ווען אָט דאָ איז מיין פאָטערס גאָרטען אַצינד מיינער.

איך וועל ניט לייקענען, ענטפערט שטיינעק. איהר האָט שוין פאַר אונז געהאַט באַיאַרען, אָבער איהר האָט פון זיי ניט געקאָנט מאַכען קיין װערט. ערשט אַז מיר זענען געקומען האָט אַלעס בעקו־מען אַ װערט.

דאָס איז אמת, ענטפערט רעשיד. דורך אייער קומען און דורך די נייע פאַרקעהרס־װעגען האָט זיך דער עקספּאָרט צעהן מאָל אַזוי פיעל פאַרגרעסערט און אונזערע פּלאַנצונגען האָבען בעקומען אַ װערט אויפ׳ן מאַרק.

„איין פְרַאגֶע, רֶעשִׁיד בַּיי!״ וֶוענְדֶעט זִיךְ .קִינְגְסְקָארְט צוּם אַרַא־בֶּער. דִי הֶערֶען וֶועלֶען מִיר .קֵיין פַּארְאִיבֶּעל נִיט הָאבֶּען. אַז דִי יוּדֶען הָאבֶּען אַהֶער אַיינְגֶעוַואנְדֶערְט וֶוענֶען דִי פְרִיהֶערִיגֶע אַיינְווֹאהְנֶער נִיט גֶעוַאנְגֶען צוּ גְרוּנְד? אִיךְ מֵיין בִּכְלַל, דַאן אַז אֵיינְצִיגֶע מֶענְשֶׁען הָא־בֶּען זִיךְ גוּט גֶעמַאכְט אִיז נָאךְ .קֵיין רְאָיָה נִיט.

„חַס וְשָׁלוֹם!״ עֶנְטְפֶערְט רֶעשִׁיד. „אַדְרַבָּא פַאר אוּנְז אַלֶע אִיז דָאס גֶעוֶוען אַ יְשׁוּעָה. עֶרְשְׁטֶענְס נַאטִירְלִיךְ פַאר דִי בַּעֲלֵי־בָּתִּים וֶועלְכֶע הָא־בֶּען פַאר זַייעֶרֶע פֶּלֶעצֶער אָבְּגֶענוּמֶען הוֹיכֶע פְּרַייזֶען בַּיי דֶער נַייעֶר גֶעזֶעלְשַׁאפְט, סַיידֶען וֶוען עֶמִיצֶער הָאט נִיט גֶעוָואלְט פַּארְקוֹיפֶען מַחְמַת עֶר הָאט גֶעהָאפְט שְׁפֶּעטֶער נָאךְ אַ בֶּעסֶערֶען פְּרַייז צוּ בֶּעקוּמֶען. אִיךְ פַאר מִיר הָאבּ נִיט גֶעוָואלְט וַוארְטֶען אוּנ הָאבּ מֵיין עֶרְד פַּארְקוֹיפְט דֶער נַייעֶר גֶעזֶעלְשַׁאפְט, וַוייל אִיךְ הָאבּ מִיךְ אַזוֹי בֶּעסֶער אוֹיסְגֶערֶעכֶענְט״.

„אִיהר הָאט דָאךְ עֶרְשְׁט גֶעזָאגְט אַז דִי גֶערְטְנֶער זֶענֶען אַייעֶר?״

„בְּפֵירוּשׁ! נָאכְדֶעם וִוי אִיךְ הָאבּ זַיי פַּארְקוֹיפְט דֶער נַייעֶר גֶע־זֶעלְשַׁאפְט, הָאבּ אִיךְ זַיי ווִידֶער פוּן אִיהר גֶעדוּנְגֶען אוֹיף אַרֶענְדֶע״.

„וָואס־זְשֶׁע הָאט אִיהר גֶעדַארְפְט פְרִיהֶער פַּארְקוֹיפֶען?״

„פַאר מִיר אִיז אָבֶּער ווִיכְטִיגֶער גֶעוֶוען אַרַיין צוּ טְרֶעטֶען אִין דֶער נַייעֶר גֶעזֶעלְשַׁאפְט, אוּנ דִי מִיטְגְלִידֶער פוּן דֶער נַייעֶר גֶעזֶעלְ־שַׁאפְט טָארֶען נִיט הָאבֶּען .קֵיין פְּרִיוַואט־אֵייגֶענְטוּם״.

„פְרִידְרִיכְסְהַיים אִיז אַלְזָא נִיט אַייעֶרְס?״, פְרֶעגְט פְרִידְרִיךְ בַּיי לִיטְוַואקֶען.

ידי עֶרד נִיט. איך הָאבּ זִי נָאר גֶעדוּנגֶען בּיז צוּם יוֹבֵל־יָאהר, אַזוֹי ווי פְרַיינְד רֶעשִׁיד זַיינֶע גֶערְטְנֶער".

„יוֹבֵל־יָאהר? איך בֶּעט אַייך, עֶרְקְלֶערְט מִיר דַייטְלִיכֶער, סֶע שַׁיינְט מִיר, אַז אִיך הָאבּ דָארְט אוֹיף מַיין אִינְזֶעל וִוירְקְלִיךְ פִּיעל פַארְשְׁלָאפֶען".

„דָאס יוֹבֵל־יָאהר אִיז נִיט קֵיין נַייעֶס. סְ'אִיז אַיין אַלְטֶע אַיינְ־רִיכְטוּנְג פוּן מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, אַז נָאךְ זִיבֶּען מָאל זִיבֶּען יָאהר, אַלְזָא אוֹיף יֶעדֶען פִינְפְצִיגְסְטֶען יָאהר, קֶעהְרְט זִיךְ דִי פַארְקוֹיפְטֶע עֶרְד ווִידֶער אוּם צוּ אִיהר פְרִיהֶרִיגֶען אַייגֶענְטִימֶער. מִיר הָאבֶּען דָאס נָאר אוֹיף אַזוֹי פִיעל אִיבֶּערְגֶעאַנְדֶערְשְׁט, אַז סֶע קֶעהְרְט זִיךְ אוּם נִיט צוּם פַארְקוֹיפֶער, נָאר צוּ דֶער נַייעֶר גֶעזֶעלְשַׁאפְט, ווייל זִי אַלֵיין, דָאס הֵייסְט דֶער כְּלַל יִשְׂרָאֵל אִיז דָער אַייגֶענְטִימֶער פוּן דֶער עֶרְד. אוֹיף דֶעם וֶועג זֶענֶען מִיר גֶעזִיכֶערְט, אַז דִי וֶוערְט־פַארְמֶעהרוּנְג פוּן דָער עֶרְד פַאלְט נִיט אַרַיין צוּ יְחִידִים נָאר צוּם כְּלַל".

קִינְגְסְקָארְט דֶערְמָאהנְט, אַז שׁוֹין אִין לָאנְדָאן פְלֶעגֶען מֶענְשֶׁען בּוֹיעֶן הַייזֶער אוֹיף פְרֶעמְדֶער עֶרְד, וֶועלְכֶע זַיי הָאבֶּען פַאר אַרֶענְדֶעוֶועט אוֹיף 99 יָאהר... עֶר ווִיל אָבֶּער גֶעוָואהר וֶוערֶען ווִי אַזוֹי אִיז פָארְגֶע־קוּמֶען מִיט דִי אַיינְוואוֹהנֶער, וָואס הָאבֶּען נִיט גֶעהַאט קֵיין פַארְמֶעגֶען.

„דִיעזֶע שַׁאֲלָה, עֶנְטְפֶערְט רֶעשִׁיד, פַארְעֶנְטְפֶערְט זִיךְ פוּן זִיךְ אַלֵיין; דִי וָואס הָאבֶּען גָאר נִיט פַארְמָאגְט הָאבֶּען דָאךְ גָאר נִיט גֶעהַאט צוּ פַארְלִירֶען נָאר גֶעווינֶען, זַיי הָאבֶּען פוּן דֶער יוּדִישֶׁער אַיינְוַואנְדֶערוּנְג ווִירְקְלִיךְ גֶעווינֶען: אַרְבַּייטְסְגֶעלֶעגֶענְהֵייט אוּנ פַּרְנָסָה. סְ'אִיז אוֹיף דֶער

וועלט ניט געווען קיין ארעמערעס אונ דערשלאגענערס ווי איין אראבּיש דארף אין פּאלעסטינא איידער די יודען זענען געקומען... איצט איז עס אין גאנצען אנדערש. פון דער גרויסארטיגען איינ־וואנדערונג האבּען מיר אלע פּארדיענט. אפילו די אראבּער, וואס האבּען זיך ניט אנגעשלאסען דער נייער געזעלשאפט, האבּען בּיי איהר געקריגען ארבּייט. בּעת מע האט געדארפט אויסטרוקענען די בּלאטעס, גראבּען די קאנאלען, פלאנצען די אייקאליפּטען־בּיימער, האט מען די היימישע פעהיגע ארבּייטס־קרעפטען צום ערשטען בּע־נוצט, אונ גוט בּעלוינט. ניט נאר א קוק אויף דעם פעלד! איך דער־מאהן מיך נאך פון מיין קינדערצייט, אז דא איז געווען בּלאטעס. דעם פּלאץ האט די נייע געזעלשאפט צום בּילינגסטען געקויפט אונ האט איהם צום בּעסטען געמאכט. אט דארט איז איין אראבּיש דארף. איהר זעהט די קליינע מאשעע? (איין אראבּישער קלויסטער). די ארימע מענשען זענען פיעל גליקליכער געווארען. זיי קענען זיך ארענטליך דערנעהרען, זייערע קינדער זענען געזונטער אונ לערנען עפּיס - אין זייער גלויבּען אונ מנהגים שטערט זיי קיינער ניט״.

„איהר זענט איינענטליך א חדוש, איהר מאחמעד בּער! קוקט איהר דען ניט אויף די יודען ווי אויף אריינגערוקטע קאנקורענטען?“

„וואס רעדט איהר קריסט!“ ענטפערט איהם רעשיד. „ווי אזוי קאנט איהר אנרופען דעם רויבּער, וועלכער טוט אייך בּלויס גוטס? די יודען האבּען אונז רייך געמאכט, פאר וואס זאלען מיר אויף זיי אויפגעבּראכט זיין? זיי לעבּען מיט אונז ווי בּרידער, פאר וואס זאלען

מִיר זַיי נִיט לִיבּ הָאבֶּען? אִיךְ הָאבּ צְווִישֶׁען מַיינֶע מַאחְמֶעדַאנֶער קַיינְמָאל נִיט גֶעהַאט אַזאַ גוּטֶען פְרַיינְד ווִי דִיעזֶען דָוִד לִיטְוַואק. עֶר קָאן צוּ מִיר קוּמֶען בַּיי טָאג אוּנ בַּיי נַאכְט אוּנ בַּיי מִיר בֶּעטֶען וָואס עֶר ווִיל וָועל אִיךְ אִיהם גֶעבֶּען. אִיךְ וַויים, אַז אִיךְ קָאן אוֹיף אִיהם אוֹיךְ רֶעכֶענֶען ווִי אוֹיף אַ בְּרוּדֶער. עֶר אִיז מִתְפַּלֵל אִין אַיין אַנְדֶער מָקוֹם־קָדוֹשׁ דֶעם זֶעלְבֶּ׳גְן גָאט וָואס אִיךְ אִין מַיין מָקוֹם־קָדוֹשׁ. אוּנְזֶערֶע גֶעבֶּעט־הַייזֶער שְׁטֵעהֶען אָבֶּער אַיינְס גֶעבֶּען סְ׳אַנְדֶערֶע אוּנ אִיךְ גְלוֹיבּ תָּמִיד, אַז אוּנְזֶערֶע תְּפִלוֹת פַּארְאַיינִיגֶען זִיךְ עֶרְגִיץ וואוּ אִין דֶער הוֹיךְ אוּנ קוּמֶען בֵּיידֶע גְלַייךְ צוּ דֶעם אַיינְצִיגֶען כִּסֵא־הַכָּבוֹד, וָואס אִיז אִיבֶּער אוּנְז אַלֶע״.

רֶעשִׁיד הָאט גֶערֶעדְט מִיט אַזאַ גֶעזוּנְטֶען טָאן, אַז קִינְגְסְקָארְט אַפִילוּ אִיז גֶערִיהרְט גֶעוָוארֶען „יָא״, זָאגְט עֶר, אִיהר זֶענְט אַ גֶע־בִּילְדֶעטֶער מֶענְשׁ, שְׁטוּדִירְט אִין אֵייראָפַּא. וָואס אָבֶּער זָאגֶען דִי פְּשׁוּטֶ׳ע מֶענְשֶׁען, דֶער הָמוֹן?

„דִיעזֶע נָאךְ מֶעהר, הֶער קִינְגְסְקָארְט. אִיהר מוּזְט מִיר שׁוֹין מוֹחֵל זַיין, נָאר סַבְלָנוּת הָאבּ אִיךְ נִיט אִין אֵייראָפַּא גֶעלֶערְנְט, דִי מַאחְמֶע־דאנֶער הָאבֶּען תָּמִיד גֶעלֶעבְּט מִיט דִי יוּדֶען בֶּעסֶער ווִי אִיהר קְרִיסְטֶען. נָאךְ צוּרִיק מִיט צְוָואנְצִיג יָאהר, אַז דִי עֶרְשְׁטֶע יוּדִישֶׁע קָאלָאנִיסְטֶען הָאבֶּען זִיךְ דָא בֶּעזֶעצְט אִיז שׁוֹין פָּארְגֶעקוּמֶען, אַז דִי אַראַבֶּער הָאבֶּען אוֹיסְגֶעקְלִיבֶּען אַ יוּדֶען אַלְס אַ שׁוֹפֵט צְווִישֶׁען זִיךְ, אָדֶער זִיךְ צוּם וַעַד פוּן דֶער יוּדִישֶׁער קָאלָאנִיֶע גֶעוֶוענְדְט וֶועגֶען אַיין עֵצָה אָדֶער הִילְף אִין זַייעֶרֶע פְּרִיוַואט־אַנְגֶעלֶעגֶענְהַייטֶען״.

דָער מָאטָאר־וָואגֶען אִיז אַרוֹיס פוּנְ'ם טָאל אוּנ הָאט אָנְגֶעהוֹיבֶּען זִיךְ אַרוֹיפְדְרַ־פֶּען אוֹיפְ'ן בַּארְג אַרוֹיף. אוּמֶעדוּם זֶענֶען דִי בֶּערְגְלֶעךְ גֶעוֶוען בִּיז אַרוֹיף פַארְפְלַאנְצְט. יֶעדֶער פְלֶעק עֶרְד אוֹיסְגֶענוּצְט. אוֹיף דִי קְרוּמֶע בֶּערְג־הֶענְגֶען זֶענֶען גֶעוֶוען טֶערַאסֶען, אַזוֹי וִוי אִין דִי צַייטֶען פוּן שְׁלֹמֹה הַמֶלֶךְ. דָא הָאבֶּען גֶעוַואקְסֶען טְרוֹיבֶּען, גְרַאנַאטֶען אוּנ פַייגֶען.

וַוייטֶער זֶענֶען זַיי ווִידֶער אַרַיין אִין אַ לִיבְּלִיכֶען טָאל, וָועלְכֶער הָאט דִי רַייזֶענְדֶער אִיבֶּערַראשְׁט מִיט זַיינֶע בְּלוּמֶען. אַזוֹי וִוי אַ קָאוִויאָר מִיט וַוייסֶע, גֶעלֶע, רוֹיטֶע, בְּלוֹיֶע אוּנ גְרִינֶע פַארְבֶּען, אִיז פַאר זַיי דָאס שְׁטִיק לַאנְד גֶעוֶוען אוֹיסְגֶעשְׁפְּרֵייט אוּנ אוֹיפְ'ן הַארְצֶען אַזוֹי גוּט גְלַייךְ זַיי וָואלְטֶען אַרַיין אִין אַ יַם פוּן זִיסֶע רֵיחוֹת. אַ שְׁטִיל ווִינְטֶעלֶע הָאט גֶעקַאטְשֶׁעט דִי שְׁמֶעקֶענְדֶע לוּפְט־חְוַואלִיעֶס, אוּנְזֶערֶע צְוַויי גֶעסְט זֶענֶען פָּשׁוּט פַארְ'כִּשׁוּפְ'ט גֶעוָוארֶען פוּן דֶעם נַאטוּר־שְׁפִּיעל, וָואס זַיי הָאבֶּען גָאר נִיט גֶעקָאנְט פַארְשְׁטֵיהן פוּן וַואנֶען דָאס נֶעמְט זִיךְ. עֶרְשְׁט שְׁפֶּעטֶער הָאט מֶען זַיי עֶרְקְלֶערְט, אַז דָא הָאט מֶען אַיינְגֶע־רִיכְטֶעט אַ גְרוֹיסֶע בְּלוּמֶען־קוּלְטוּר סְפֶּעצִיעֶל פַאר דֶער פַאבְּרִיקַאצִיעֶ־ פוּן פַּארְפוּמֶע. דָא וֶוערֶען אִין גְרוֹיסֶע מַאסֶען גֶעצוֹיגֶען, זְשָׁאסְמִין, טוּבֶּערָאזֶעק, זְשֶׁערְאַנִיֶען, נַארְצִיזֶען, פִּיאָלְקֶעס אוּנ רוֹיזֶען. דֶער גַאנְצֶער טָאל אִיז אֵיין גָארְטֶען.

דִי אַרְבֵּייטֶער, וֶועלְכֶע הָאבֶּען אוּנְזֶערֶע רֵייזֶענְדֶער בֶּעגֶעגֶענְט הָאבֶּען זַיי אַלֶע מָאל גֶעגְרִיסְט, אַמָאל לִיטְוַואקֶען, אַמָאל שְׁטֵיינְעֶקֶען אוּנ אַמָאל רֶעשִׁידֶען. דֶערְפוּן הָאבֶּען דִי פְרֶעמְדֶע פַארְשְׁטַאנֶען, אַז

אַלֶע דְרַיי זֶענֶען שְׁטַארְק בֶּעקַאנְט אוּנ גֶעשֶׁעצְט אִינְ'ם לַאנְד. שְׁפֶּעטֶער זֶענֶען זַיי גֶעוָואהר גֶעוָוארֶען, אַז דָוִד אוּנ שְׁטַיינְעֶק זֶענֶען דִי פִיהרֶער פוּן אַ פָּאלִיטִישֶׁער פַּארְטֵיי, וָועלְכֶע הָאט מִלְחָמָה מִיטְ'ן דָאקְטָאר גַייֶער וָועגֶען דֶער פְרַאגֶע אוֹיבּ אַלֶע מֶענְשֶׁען אָדֶער נָאר יוּדֶען דַארְפֶען צוּגֶענוּמֶען וֶוערֶען אִין דֶער נַייֶער גֶעזֶעלְשַׁאפְט.

דָוִד בֶּעמֶערְקְט דֶערְבַּיי: „אִיךְ בִּין אַ פִיהרֶער נָאר אוֹיף צְוַויי וָואכֶען בִּיז דִי וִויבָּארֶעס צוּם קָאנְגְרֶעס. מַיין פְּרָאפֶעסִיֶע אִיז עֶס נִיט.“

XXV.

זַיי זֶענֶען אִיבֶּערְגֶעפָאהרֶען אַ בַּאהן-לִינִיֶע אוּנ הָאבֶּען גֶעמוּזְט אַבִּיסְל אָבְּוַוארְטֶען בִּיז דִי בַּאהן אִיז דוּרְכְגֶעפָאהרֶען. דִי פְרֶעמְדֶע הָאבֶּען בֶּעמֶערְקְט, אַז דִי בַּאהן-לָאקָאמָאטִיוֶוע הָאבֶּען נִיט קַיין קוֹימֶען אוּנ סֶע שְׁלָאגְט פוּן אִיהר קַיין רוֹיךְ נִיט.

דָוִד עֶרְקְלֶערְט זַיי:

— „בַּיי אוּנְז גֵעהֶען אַלֶע בַּאהנֶען מִיט עֶלֶעקְטֶערִיֶע. מִיר הָאבֶּען דָא שׁוֹין פוּנְ'ם אָנְהוֹיבּ אָן אַיינְגֶעפִיהרְט דָאס אַלֶערְנַייֶעסְטֶע, וַוייל פְרִיהֶער אִיז דָאךְ גָאר נִיט גֶעוֶוען. דַאגֶעגֶען הָאבֶּען מִיר גֶעהַאט דִי פְּרַאקְטִיקֶע פוּן דֶער גַאנְצֶער וֶועלְט, מִיר הָאבֶּען אוֹיךְ גֶעהַאט אַ גַאנְצֶע מַאסֶע גֶעבִּילְדֶעטֶע יוּנְגֶע לַייט, וֶועלְכֶע זֶענֶען צוּ אוּנְז גֶעקוּמֶען פוּן דִי אוּנִיוֶוערְזִיטֶעטֶען אוּנ פָּאלִיטֶעכְנִיקוּמְ'ס פוּן דֶער גַאנְצֶער וֶועלְט, פַארְזֶעהְן מִיט אַלֶע מֶעגְלִיכֶע וִויסֶענְשַׁאפְטֶען. אוּנ גְרָאד יֶענֶע יוּדִישֶׁע יוּנְגֶע אִינְטֶעלִיגֶענְץ, פַאר וֶועלְכֶע ס'אִיז קַיין פְּלַאץ נִיט גֶעוֶוען אִין דִי

אַנְטִיסֶעמִיטִישֶׁע לֶענְדֶער און וָועלְכֶע הָאבֶּען גֶעמוּזְט דָארְט פַאר פַארְצְוֵוייפְלוּנְג זִיךְ וַוארְפֶען אִין דִי אַרְגְסְטֶע כְּתוֹת אַרַיין, הָאבֶּען דָא בֶּעקוּמֶען אַ וֶוערְט און זִיךְ און זַייעֶר פָאלְק נִיצְלִיךְ גֶעוָוארֶען. דִי דָאזִיגֶע גֶעבִּילְדֶעטֶע יוּגֶענְד אִיז גֶעוָוארֶען דִי גְרֶעסְטֶע בְּרָכָה פַאר פַּאלֶעסְטִינַא, דֶען זִי הָאט מִיט זִיךְ גֶעבְּרַאכְט דִי נַייעֶסְטֶע וִויסֶענְ־שַׁאפְט און פְּרַאקְטִישֶׁע חָכְמָה״.

קִינְגְסְקָארְט וַוארְפְט אַרַיין אַ וֶוערְטֶל: „אִיהר זֶענְט דָאךְ אַ חִיטְרֶע פָאלְק. אוּנְז הָאט אִיהר גֶעלָאזְט דָאס אַלְטֶע אַייזֶען און אִיהר פָאהרְט דָא מִיט דִי נַייעֶסְטֶע מַאשִׁינֶען״.

„וָואס־זְשֶׁע, מִיר הָאבֶּען אֶפְשַׁר גֶעדַארְפְט אַלְטֶע שְׁמַאטֶעס, וֶוען מִיר הָאבֶּען פַאר דֶעם אֵייגֶענֶעם גֶעלְד גֶעקָאנְט קְרִיגֶען אָדֶער מַאכֶען פוּנְקֶעל נַייעֶס?״ שְׁרַייט אוּיס שְׁטֵיינְעֶק מִיט אַ גֶעבֵּייזֶער. „אִיבְּרִיגֶענְס אִיז אַלֶעס וָואס אִיהר זֶעהט גָאר קֵיין נַייעֶס נִיט. ס׳אִיז שׁוֹין אַלֶעס גֶעוֶוען אוֹיךְ דֶעמָאלְט אִין אֵיירָאפַּא און בֶּעזוּנְדֶערְס אִין אַמֶערִיקָא. בַּיי דִי אַמֶערִיקַאנֶער הָאבֶּען מִיר אַ סַךְ גֶעלֶערְנְט אִין עֶלֶעקְטְרִישֶׁע בַּאהנֶען וִוי אִין אַנְדֶערֶע זַאכֶען״.

„פַאר אוּנְז — זָאגְט וַוייטֶער דָוִד — אִיז פִיעל גְרִינְגֶער גֶעוֶוען דָאס נַייעֶסְטֶע צוּ מַאכֶען, וַוייל מִיר הָאבֶּען נִיט גֶעדַארְפְט פְרִיהֶער אוֹיסְנוּצֶען דָאס אַלְטֶע. אוּנְזֶערֶע וַואנָאגֶעס הָאבֶּען אַלֶעס נַייטִיגֶע, כְּדֵי דֶעם רֵייזֶענְדֶען בֶּעקְוֶועם צוּ מַאכֶען, סֶע טְרֵייסֶעלְט כִּמְעַט נִיט, חָאטְשׁ מִיר פָאהרֶען זֵעהר גֶעשְׁווִינְד. דִי אַרְבֵּייטֶער־בַּאהנֶען זֶענֶען אוֹיךְ גוּט פַארְזָארְגְט, וַוייל מִיר פַארְשְׁטֵעהֶען, אַז מֶע מוּז דָאס גֶעזוּנְט פוּן דִי

אַרבּייטער פֿאַרהיטען. הײנט װי בּיליג בּיי אונז קאָסט דאָס פֿאָהרען! מיר האָבּען דעם פּאַסאַזשירסקע טאַריף פֿון דעם הערצאָגטום באַדען אונטער דעם קלוגען גרױסהערצאָג פֿרידריך אײנגעפֿיהרט. מיר האָבּען קוֹדם כּל אין זינען געהאַט, אַז דורך בּיליגע טאַריפֿען זאָלען זיך די אַרבּייטער גרינג קענען איבּערפֿאָהרען פֿון די ערטער װי אַרבּייט פֿעהלט אין די ערטער װי סע פֿעהלען מענשען. דעריבּער ציהען זיך בּיי אונז די באַהן־ליניע פֿון איין עק לאַנד בּיז'ן אַנדערען, אַזױ װי אַ קאָלאָניזאַציע פֿון מענשענקראַפֿט״.

„פֿאַר װאָס מאַכען מיר בּעסער ניט אונזער רייזע מיט דער באַהן?״ פֿרעגט קינגסקאָרט.

„איבּער צװיי טעמים, ענטפֿערט דוד. ערשטענס װייל מיט'ן װאָגען קאָן מען זיך בּעסער אײנזעהן די שׁענע געגענד און צװייטענס װייל ס'איז אַצוּנד ערב פּסח און די באַהנען זענען אָנגעפֿולט מיט פֿרעמדע עוֹלי־רגל צו די קריסטליכע הײליגע ערטער״.

„יאָ, װי אַזױ זענט איהר דורכגעקומען מיט דער שאלה פֿון די הײליגע ערטער ?״ — פֿאַלט פֿרידריכ'ן איין אַ שאלה.

„גאָר פּשוט, ענטפֿערט דוד. דעמאָלט װען די שאלה איז אױפֿגעשטעלט געװאָרען צוליב דער ציוניסטישער בּעװעגונג, האָבּען אַ סך יודען געגלױבּט װי איהר, אַז די שאלה איז װירקליך זעהר האַרב. פֿון די קריסטליכע פּובּליציסטען אָבּער האָט זיך אַרױסגעשטעלט, אַז די מעשׂה איז ניט אַזױ. ערשטענס האָבּען זיך די הײליגע ערטער שוין בּיז איצט אױך געפֿונען ניט אין קריסטליכען, נאָר

אִין מַאחְמֶעדַאנִישֶׁען רְשׁוּת. צְווייטֶענְס הָאט דִי נַייעֶ צַייט גֶעגֶעבֶּען צוּ פַארְשְׁטֶעהן, אַז דִי הַיילִיגֶע עֶרְטֶער קֶענֶען עֶרְשְׁט דֶעמָאלְט רֶעכְט הַיילִיג עֶרְהַאלְטֶען וֶוערֶען, וֶוען זַיי וֶועלֶען קֵיינֶעם נִיט גֶעהֶערֶען. אַזוֹי הָאבֶּען מִיר עֶס אוֹיךְ גֶעמַאכְט: דִי הַיילִיגֶע עֶרְטֶער זֶענֶען דָאס אֵיי־גֶענְטוּם פוּן דֶער גַאנְצֶער מֶענְשֶׁענְהַייט אוּנ אַלֶע פִיהלֶען זִיךְ דָארְט בַּיי זִיךְ אִין דֶער הַיים״.

XXVI.

זַיי זֶענֶען גֶעקוּמֶען קֵיין נַיידָארְף, דָארְט הָאט מֶען זַיי שׁוֹין לַאנְג עֶרְוַוארְטֶעט, אוּנ דֶערִיבֶּער הָאט זַיי בַּיים אָנְקוּמֶען אַרוּם גֶערִינְגֶעלְט אַ מֶענְגֶע מֶענְשֶׁען אוּנ בֶּעגְרִיסְט מִיטְ׳ן יוּדִישֶׁען ״הֵידָד!״ אַ קְלֵיינֶער חָאר פוּן רֵיין גֶעקְלֵיידֶעטֶע חֵדֶר־קִינְדֶער אוּנְטֶער דֶעם קָאמַאנְדָא פוּן זַייעֶר לֶעהרֶער הָאט זַיי בֶּעזוּנְגֶען מִיט אַ לָשׁוֹן־קֹדֶשׁ בֶּעגְרִיסוּנְגְס־לִיעד, וֶועלְכֶעס זַיי הָאבֶּען גֶעמוּזְט שְׁטֶעהֶענְדִיג אוֹיסְהֶערֶען.

דָא זֶעהט מֶען, אַז דִי קִינְדֶער אִין אַלְטְנַיילַאנְד לֶערְנֶען אִין דִי חֲדָרִים אַ פָּנִים לָשׁוֹן־קֹדֶשׁ אַלְס מוּטֶערְשְׁפְּרַאכֶע אוּנ אַז לָשׁוֹן־קֹדֶשׁ הָאט אִין אַלְטְנַיילַאנְד אַ פָּנִים אַ חֲשִׁיבוּת, גֶערַאדֶע נִיט ווִי עֶמִיצֶער הָאט גֶעוָואלְט אַנְדֶערְשׁ אוֹיסְדְרִינְגֶען! נָאר נִיט דָאס אִיז דֶער מְחַבֵּר אוֹיסֶען.

דַאגֶעגֶען וֶוערְד בְּפֵירוּשׁ גֶעזָאגְט, אַז דֶער ראש־הַקָהָל, פְרִידְמַאן, הָאט זַיי בֶּעגְרִיסְט מִיט אַ קוּרְצֶער רֶעדֶע אוֹיף פְּרָאסְט יוּדִישׁ, מַחֲמַת דֶער מְחַבֵּר אִיז נִיט אַזַא תָּם אוּנ הַאלְט זַיינֶע לֶעזֶער אוֹיךְ פַאר פְּרַאקְטִישֶׁע מֶענְשֶׁען, וֶועלְכֶע וָואלְטֶען נִיט גֶעגְלוֹיבְּט, אַז אִין אַזַא קוּרְצֶער

צייט הָאבֶּען שוין דִי עֶלְטֶערֶע מֶענְשֶׁען זיך אויף אויסְגֶעלֶערְנְט רֶעדֶען לָשוֹן־קֹדֶש, אָדֶער אַז אִין אַזַא סוּלְטוּרְנֶע לַאנְד ווִי אַלְטְנַייְלַאנְד הָאבֶּען זיך דִי אַיינְוואהנֶער גֶעבְּרַאכֶען דִי צוּנְגֶער און זיך גֶעשְׁפִּילְט מִיט לָשוֹן־קֹדֶש רֶעדֶען ווִי אִין דִי אַמָאלִיגֶע שָׂפָה־בְּרוּרָה חֲבְרוֹת. דֶער מְחַבֵּר קָאן גְלוֹיבֶּען גְלַייך מִיט אוּנְז אַלֶע, אַז לָשוֹן־קֹדֶש וֶועט סוֹף כָּל סוֹף ווערֶען דִי פָאלְקְס־שְׁפְּרַאכֶע אִין אַלְטְנַייְלַאנְד, נָאר וֶוען זְשֶׁע? אַז אַלְטְנַייְלַאנְד וֶועט שוין זַיין אויסְגֶעבּוֹיעֶט און לָשוֹן־קֹדֶש וֶועט זַיין אַיין אָפִּיצִיעֶלֶע שְׁפְּרַאכֶע אִין אַלֶע קַאנְצֶעלַארִיעֶס, דֶעמָאלְט וֶועלֶען דִי עֶלְטֶערֶע זיך מוּזֶען אויסְלֶערְנֶען לֶעזֶען און שְׁרַייבֶּען, און דִי יוּנְגֶע קִינְדֶער אִין דִי חֲדָרִים וֶועלֶען שוין אויסְלֶערְנֶען זיך אויף צוּ רֶעדֶען אויף אִיהר. און אַז דֶער יוּנְגֶער דוֹר וֶועט נָאכְדֶעם אויסְוואַקְסֶען און וֶועט אַרוּם זיך נִיט הָאבֶּען קֵיין סְבִיבָה, וָואס נֵייט אִיהר צוּ רֶעדֶען אַנְדֶערֶע שְׁפְּרַאכֶען, וֶועט דָאס לָשוֹן־קֹדֶש רֶעדֶען מִיט דֶער צַייט וֶוערֶען נִיט קֵיין שְׁפִּיל, נָאר אַ נַאטִירְלִיכֶער לֶעבֶּענְס־בֶּעדַארְף און פַּאמֶעלִיך וֶועט עֶר אַרוֹיסְשְׁטוּפֶּען דֶעם זְשַׁארְגָאן בִּיז דִיזֶער לֶעצְטֶערֶער וֶועט אִין גַאנְצֶען פַארְגֶעסֶען וֶוערֶען.

אַזוֹי, קָאן זַיין, שְׁטֶעלְט זיך דֶער מְחַבֵּר פָאר זַיין אִידֶעאַל וֶועגֶען דֶעם אוֹיפְלֶעבֶּען פוּן אוּנְזֶער הֵיילִיגֶער שְׁפְּרַאך, לע״ע אָבֶּער הָאלְט עֶר עֶרְשְׁט בַּיים אוֹיפְבּוֹיעֶן פוּן אַלְטְנַייְלַאנְד און בַּיי זַיין סָאצִיאַל־פָּאלִיטִישֶׁע אַיינְאָרְדְנֶען זיך.

דִי עֶרְשְׁטֶע שְׁאֵלָה וָואס אִיז אִין אַלְטְנַייְלַאנְד גֶעבֶּארֶען גֶעוָוארֶען אִיז גֶעוֶוען: אוֹיב פְרֶעמְדֶע, נִיט־יוּדֶען, קֶאנֶען אויף אוֹיפְגֶענוּמֶען

װערען, אין דער נייער געזעלשאפט. דאס פאלק האט זיך געטיילט אויף צװיי פארטײען, די איינע פארטײ, די פריי־דענקער, די סבלנים האט געפיהרט דוד ליטװאק מיט ארחיטעקט שטיינעק, די אנדערע, די פאנאטיקער, די שאװאניסטען זענען געפיהרט געװארען דורך דעם דאקטאר גייער, איין איבערלעבעניש פון די אמאליגע דייטשע פראטעסט־ראבינער, װאס האבען מלחמה געהאלטען אקעגען ציוניזם אין גלות אינ׳ם נאמען פון דער יודישער מיסיע און קאסמאפאליטיזם. אציגד אבער, אז „אונזער הויז איז אויסגעבויעט געװארען״, האבען זיי זיך א װארף געטאן צוריק, זענען געקומען ־קיין אלטניילאנד און געװארען מיטגלידער פון דער נייער געזעלשאפט. נאר זייער האס א קעגען די ציוניסטישע פיהרער װילען זיי אויסגיסען אין איין אנדער פארם, אין דעם בונטעװען דאס פאלק אקעגען די פרעמדע.

די שאלה האט געדארפט געטעשעט װערען אויף דעם קאנגרעס, װעלכער האט געדארפט זיך צוזאמען קלויבען אין קורצען און דעריבער האט די מלחמה צװישען די צװיי פארטײען אויסגעבראכען אין אלע יודישע ישובים. יעדע פארטיע האט געװאלט, אז צום קאנגרעס זאלען קומען װאס מעהר דעלעגאטען פון איהר זייט. אין ניידארף האט אויך געדארפט פארקומען איין אספה װעגען דעלעגאטען און ליטװאק מיט שטיינעקען זענען טאקי צוליב דעם אראבגעפאהרען, כדי זייער אגיטאציע אויסצונוצען.

אין ניידארף איז די גייערשע פארטיע געװען ניט שטארק אין

צאהל, זי האָט אָבער דאָרט געהאַט אַ שאַרפען פאַרשטעהער, איינעם פון די בעלי־בתּים מיט דעם נאָמען מענדעל.

אַז פרידמאַן דער ראש־הקהל האָט אָבגעהאַלטען זיין רעדע, אין וועלכער ער האָט אַזוי הארץ־פריינדליך בעגריסט די פאַרטיי־פיהרער ליטוואק און שטיינעק, האָט זיך מענדעל צו געשטיפּט און מיט זיין דונער־שטימע אויך געבעטען אַ וואָרט. דאַ איז געוואָרען אַ געפילער, דער רוב עולם פון פרידמאַנ׳ס זייט האָט געשריגען: „מענדעל זאָל ניט רעדען!“ מענדעל אָבער האָט זיך רוהיג און בעשטימט געזאָגט: „איך וועל רעדען!“ און אַ קליינער עולם פון זיין זייט האָט איהם אונטער געהאַלטען מיט די אויסגעשרייען: „יאָ, ער זאָל רעדען, נאָר רעדען!“

דוד בערוהיגט די אסיפה מיט איין האַנט אויפהעבען און זאָגט: „געוויס זאָל ער רעדען!“

מענדעל רייצט זיך מיט זיינע געגנער: איהר זעהט! העד ליט־וואַק איז קלוגער פון אייך, חמורים! אַלזאָ וואָס איך וויל זאָגען איז נאָר דאָס, „אַז פרידמאַנ׳ס רעדע איז ניט אינ׳ם נאָמען פון גאַנץ קהל“.

ווידער וועדר אַ לאַרם, אַ געפילדער. „אַ ודאי, אַ ודאי פון גאַנץ קהל, שרייט מען, ער איז דאָך דער פאַרשטעהער!“.

מענדעל אָבער זאָגט ווייטער: „יאָ, די געסט בעגריסען דאַרף ער. דאָס מוז ער אינ׳ם נאָמען פון אַלע אונזערע ניידאָרפער בעלי־בתּים. אָבער אַלס פאַרטיי־פיהרער דאַרף ער די העררען ניט אָננעמען. ביי אונז אין ניידאָרף זענען דאָ מענשען, וואָס געהערען ניט צו זייער

פּאַרְטַיי. אוּנ דָאס הָאבּ אִיךְ גֶעוָואלְט אִיהר זָאלְט וִויסֶען הֶער לִיטְוַואק אוּנ הֶער שְׁטַיינֶעק".

מִיט דִיזֶער עֶרְקְלֶערוּנְג זֶענֶען שׁוֹין אַפִּילוּ דִי גֶעגְנֶער מֶענְדֶעל'ס צוּ פְרִידֶען גֶעבְּלִיבֶּען.

אוֹיפְ'ן פְּלַאץ וֶוערְד אוֹיפְגֶעשְׁטֶעלְט אַ רֶעדְנֶער־בִּימָה. אִין דֶער פַארְזַאמְלוּנְג לָאזְט זִיךְ הֶערֶען אַ גֶערוֹישׁ: "רֶבּ שְׁמוּאֵל גֶעהט!" אַלֶע מַאכֶען אִיהם אַ וַוארֶע אוּנ עֶר פַארְנֶעמְט זַיין אָרְט רֶבּ שְׁמוּאֵל אִיז דֶער רָב פוּן נֵיידָארְף אַיין אַלְטֶער יוּדִישֶׁער רָב פוּן רוּסְלַאנְד, וֶועלְכֶער הָאט שׁוֹין פוּן אָנְהוֹיבּ אָן אַנְגֶעזֶעהן דִי וִויכְטִיגְקֵייט פוּנ'ם צִיוֹנִיסְטִישֶׁען רַעְיוֹן אוּנ הָאט זִיךְ אִיהם אַנְגֶעשְׁלָאסֶען נָאךְ אִין יֶענֶער צַייט, וֶוען אַלֶע רַבָּנִים וּבִפְרַט דִי דַייטְשֶׁע, זֶענֶען גֶעוֶוען דִי בִּיטֶערְסְטֶע גֶעגְנֶער. מִיט דִי עֶרְשְׁטֶע עֶמִיגְרַאנְטֶען אִיז עֶר אָנְגֶעקוּמֶען קַיין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אוּנ גֶעוָוארֶען אַ מִיטְגְלִיד פוּן דֶער נַייֶער גֶעזֶעלְשַׁאפְט. דֶעם גָארְטֶען אַרוּם רֶבּ שְׁמוּאֵלְ'ס הַייזֶעל רוּפְט מֶען: גַן־שְׁמוּאֵל.

XXVII

דֶער רֹאשׁ הַקָהָל פְרִידְמַאן עֶפֶענְט דִי אֲסֵפָה מִיט קוּרְצֶע עֶטְלִיכֶע וֶוערְטֶער, אִין וֶועלְכֶע עֶר דֶערְמַאנְט דֶעם עוֹלָם זַיי זָאלֶען זִיךְ רוּהִיג פַארְהַאלְטֶען אוּנ לָאזֶען אוֹיסְרֶעדֶען זַייעֶרֶע גֶעגְנֶער אַפִּילוּ וֶוען זַיי גֶע-פֶעלְט נִיט יֶענֶעמְ'ס דִבּוּרִים. נָאךְ דֶעם גִיט עֶר דָאס וָוארְט דֶעם אַרְכִי־טֶעקְטָאר שְׁטַיינֶעק.

שְׁטַיינֶעק חַאַראַקְטֶערִיזִירְט אִין אַ פַייעֶרִיגֶער רֶעדֶע דֶעם דָאקְטָאר גַייעֶר אַלְס רַאבִּינֶער, וָואס זוּכְט נָאר צוּ חַנְפֶענֶען זַיינֶע לַייט. עֶר מָאלְט

אִיהם אָפּ ווי אַזוֹי ער האָט אִין גָלוּת גֶעשַׁאדְט דֶעם צִיוֹנִיזְם דוּרְךְ זַיינֶע פַּאלְשֶׁע תּוֹרוֹת, מִיט וועלכֶע ער האָט זִיךְ נָאר גֶעמֵיינְט אוּנְטֶערְ־צוּחַנְפֶ'נֶען צוּ דִי רַייכֶע בַּעֲלֵי־בַּתִּים, דִי יוּדִישֶׁע גְבִירִים, וָואס דֶער צִיוֹנִיזְם האָט זֵיי נִיט גֶעשְׁמֶעקְט. אַצִינְד וויל ער אוֹיךְ זִיךְ אוּנְטֶערְחַנְפֶ'נֶען דֶער מַאסֶע. מִיט אֵיינֶעם וָוארְט שְׁטֵיינֶעק וֶוענְדְט אָן אַלֶע זַיינֶע כּחוֹת צוּ אוּנְטֶערְגְרָאבֶען אוּנְטֶער גַייעָרְ'ם אַוְוטָארִיטֶעט אוּנ אִיהם אַרָאבְּצוּוַוארְפֶען אִין דִי אוֹיגֶען פוּן דֶעם עוֹלָם.

אַלְס שְׁטֵיינֶעק האָט גֶעעֶנְדִיגְט בֶּעקוּמְט מֶענְדֶעל דָאס וָוארְט, „הֶער שְׁטֵיינֶעק, זָאגְט ער, האָט אוּנְז אַרֶעדֶע גֶעהַאלְטֶען”. „מֶע קָאן זָאגֶען סֶע אִיז אַ שֵׁענֶע רֶעדֶע גֶעווֶען, מֶע קָאן אָבֶּער אוֹיךְ זָאגֶען סֶע אִיז אַ גְרָאבֶּע רֶעדֶע גֶעווֶען. אִיךְ זָאג אַז ס'אִיז אַ גְרָאבֶּע רֶעדֶע גֶעווֶען. הֶער שְׁטֵיינֶעס האָט אוּנְז אַלֶע בֶּעלֵיידִיגְט בְּעֵת ער האָט גֶעזָאגְט, אַז מִיר זֶענֶען נִיט וֶוערְט, וָואס דִי זוּן שֵׁיינְט אוֹיף אוּנְז. פַאר וָואס זֶענֶען מִיר עֶס נִיט וֶוערְט? ווייל מִיר ווילֶען נִיט יֶעדֶען אַרַיינְלָאזֶען? וֶוער האָט דִי שְׁטֵיינֶער אַרוֹיס גֶעקְלָאפְּט? מִיר! וֶוער האָט זִיךְ גֶעפְּלַאגְט אוּנ גוֹבֵר גֶעווֶען דִי פַארְלָאזְטֶע עֶרְד? מִיר! וֶוער האָט אוֹיסְגֶעטְרוּקֶענְט דִי בְּלָאטֶעס, גֶעגְרָאבֶּען ־קַאנַאלֶען, גֶעפְּלַאנְצְט בֵּיימֶער, וֶוער האָט גֶע־שְׁווִיצְט אוּנ גֶעפְרוּירֶען בִּיז דָאס אַלֶעס אִיז פַּארְטִיג גֶעווָארֶען? מִיר מִיר, מִיר! אוּנ אַצִינְד אוֹיף אַ מָאל זָאל עֶס נִיט זַיין אוּנְזֶערְס. דָא שְׁטֶעקְט אוּנְזֶער שְׁווייס אוּנ בְּלוּט, אוּנְזֶער אַרְבֵּייט אוּנ מִיט אַ מָאל זָאלֶען מִיר עֶס אַוֶועקְגֶעבֶּען פְרֶעמְדֶע? נֵיין דָאס וָועט נִיט זַיין! אוּנ ווֶענֶען דָאקְטָאר גַייעָר אִיז נִיט מַיין עֵסֶק וָואס ער אִיז פְּרִיהֶער גֶעווע

און וואָס ער האָט פריהער געזאָגט. אַצינד האָט ער רעכט — דאָס ווייס איך, וואָס מיר האָבען אונז מיט אונזערע הענט פאַרשאַפט מוז אונז בלייבען, מיר וועלען קיינעם ניט לאָזען עס אַוועקנעמען — מעהר האָב איך ניט וואָס צו זאָגען.

דער מחבר פון אַלטנייַלאַנד, געוויינהנליך האַלט ניט מיט מענד־לען און זיין פאַרטיע, נאָר פון דעסטוועגען זעהט מען, אַז פונקט אַזוי פיעל ווי ער איז אויפגערייצט אַקעגען גייער'ן דעם חונף פון דער מאַסע, דעם „פּאָליטיקער פון דעם נאָהנסטען פּאַרטייל", פונקט אַזוי איז ער פול מיט סימפּאַטיע צו דעם גראָבען נאָר ערהרליכען מענדעל. הערצל האָט מיט זיין רייכען גייסט תופס געוועזן די נשמה פון דעם פּראָסטען יודען און פאַרשטעהט זי צו שעצען, אויך די פיגור פון דעם אַלטען רב, רב שמואל מאַלטער מיט שיינבאַרער ליבע און דרך־ארץ. אומזיסט זאָגען אַנדערע, אַז הערצל פאַרשטעהט אונז די מזרח יודען גאָר ניט אָדער ווייניג!

איך וויל ניט מאַריך בדרוש זיין, די לאַנגע רעדע פון דוד ליטוואַק איז אַ שטיק פּידוש אויפ'ן אַלטנייַלאַנד. ליטוואַק ערקלערט זיינע הערער, אַז די הצלחה פון אַלטנייַלאַנד דאַרף מען פאַרדאַנקען ניט נאָר דעם שוויים און בלוט פון די קאָלאָניסטען אַליין, נאָר אפשר נאָך מעהר דער אַלגעמיינער וועלט־קולטער, וועלכע האָט שוין פריהער אין פאַרשידענע ערטער פון דער וועלט צו געגרייט התחלות צו אַ נייער אָרדנונג און צו אַ נייעם סאָרט געזעלשאַפטליכער איינריכטונג. מע האָט אונז אויך פריהער צוגעגרייט אַלע חכמות און המצאות ווי

עֶלֶעקְטְרִיטְשֶׁעסְטְוֶוע און אִיהְרֶע אֵיינְרִיכְטוּנְגֶען. מִיר הָאבֶּען נָאר גְעהַאט דָאס אַלֶעס צוּנוֹיפְצוּנֶעמֶען אִין אֵיינֶעם, אוֹיף אַלֶערְלֵיי אוֹפַנִים אוֹיס־טֶעצֶען און דוּרְךְ דֶעם זִיךְ שַׁאפֶען אַ גְלִיקְלִיךְ לֶעבֶּען אִין אוּנְזֶער גְלִיקְלִיךְ לַאנְד מִיר טוּעֶן דֶערִיבֶּער דַאנְקְבַּאר זַיין דֶער מֶענְשֶׁעְנְהֵייט און מָארֶען בְּשׁוּם אוֹפֶן זִיךְ נִיט אָבְּשְׁלִיסֶען און פַארְשְׁפַּארֶען אִין אַיין עֶנְג רֶעמֶעל פוּן אוּנְזֶער גֶעזֶעלְשַׁאפְט אַלֵיין. מִיט דִי לִיפֶּען פוּן דָוִד לִיטְוַואק הָאט דָא דֶער מְחַבֵּר אַרוֹיסְגֶעזָאגְט זַיינֶע אֵיינֶענֶע גֶעדַאנְקֶען, און זַיין אִידֶעאַל וָועגֶען דֶעם פַארְהַאלְטֶען זִיךְ פוּן דֶער קִינְפְטִיגֶער יוּדִישֶׁע גֶעזֶעלְשַׁאפְט צוּ דֶער וֶועלְט אִיז וִוירְקְלִיךְ דֶער אִידֶעאַל פוּן אַלֶע בֶּעסְטֶע יוּדֶען, דֶער אִידֶעאַל פוּן אוּנְזֶערֶע הֵיילִיגֶע נְבִיאִים.

XXVIII.

פוּן נֵיידָארְף אִיז אוּנְזֶער עוֹלָם שׁוֹין גֶעפָארֶען גְלֵייךְ ־סיין טְבֶרְיָה צוּ דָוִד'ס עֶלְטֶערְן.

דִי אַלֶע מֶערְקְוִוירְדִיגְקֵייטֶען, וָואס זֵיי הָאבֶּען בַּאגֶעגְנְט אוֹיפְ'ן וָועג און וָואס זֵיי הָאבֶּען גֶעזֶעהן אִין טְבֶרְיָה אִיז גָאר נִיט אִיבֶּערְצוּגֶעבֶּען. אַלְטְנֵיילַאנְד אִיז נִיט נָאר אַ גַן־עֵדֶן דוּרְךְ זַיין רַייכֶע נַאטוּר, נִיט נָאר אַ וואוּנְדֶערְלִיכֶער לֶעבֶּענְס־ און גֶעזוּנְטְס־וִוינְקֶעל דוּרְךְ זַיין רַייכֶער פְרִישֶׁער לוּפְט און וואוּנְדֶערְלִיכֶע בֶּעדֶער — אַלְטְנֵיילַאנְד אִיז נָאךְ דֶערְצוּ דָאס קְלוּגְסְטֶע און גֶעבִּילְדֶעטְסְטֶע לַאנְד אִין דֶער וֶועלְט, פוּן וַואנֶען סֶע שַׁיינְט אַרוֹיס אַ גְרוֹיסֶע זוּן פוּן וִויסֶענְשַׁאפְט אִין אַלֶע בְּרַאנְשֶׁען, אָנְגֶעהוֹיבֶּען פוּן מֶעדִיצִינִישֶׁע קְלִינִיקֶען און בַּאקְטֶערִיאָלָאגִישֶׁע אַנְשְׁטַאלְטֶען בִּיז אַרְכִיטֶעקְטוּר און שֶׁענֶע קוּנְסְט. מִיט־אֵיינֶעם

וָואָרְט: אַלְטְנַיילַאנְד אִיז דֶער מְקוֹר פוּן בְּרָכָה אוּנ גְלִיק פוּן דֶער גַאנְ־צֶער מֶענְשְׁהַייט.

נָאר וִוי אַזוֹי אִיז דָאס אַלֶעס גֶעוָוארֶען? וִוי אַזוֹי הָאט דָאס צֶע־זַייעֶטֶע אוּנ צֶעשְׁפְּרַייטֶע פָאלְק דָאס אַלֶעס צוּ שְׁטַאנְדֶע גֶעבְּרַאכְט אוּנ דֶערְצוּ נָאךְ אִין אַזַא קוּרְצֶער צַייט פוּן צְוָואנְצִיג יָאהר? אָט אוֹיף דֶער שַׁאֲלָה הָאבֶּען אוּנְזֶערֶע אִינְזֶעל־גֶעסְט בֶּעקוּמֶען אַ קְלָארֶע תְּשׁוּבָה בַּיים סֵדֶר אָבְּרִיכְטָען בַּיי לִיטְוַואקְס עֶלְטֶערְן אִין שְׁטוּב. נָאךְ דֶער גֶעוואהנְ־לִיכֶער הַגָּדָה מִיט דֶעם גֶעווֹאהְנְלִיכֶען סֵדֶר, וֶועלְכֶער קוּמְט אוֹיס נַא־טִירְלִיךְ אַבִּיסְל פְרַייהְלִיכֶער וִוי אוּנְזֶערֶע סְדָרִים אִין גָלוּת, וָואס יֶעדֶער יוּדִישׁ הַארְץ מוּז אַ צִיטֶער גֶעבֶּען בַּיי דֶעם אֵיינֶעם גֶעדַאנְק נָאר, אַז מָארְגֶען אִיז מֶען נִיט זִיכֶער מִיט׳ן לֶעבֶּען — וִויפִיעל יוּדִישׁ בְּלוּט אִיז שׁוֹין פַארְגָאסֶען גֶעוָוארֶען אִין דִי פֶּסַח־טֶעג אָדֶער תֵּיכֶף נָאךְ פֶּסַח זִינְט מִיר זֶענֶען אִין גָלוּת! — נָאךְ דֶעם פְרַייהְלִיכֶען סֵדֶר פוּן יְצִיאַת מִצְרַיִם הָאט מֶען אוּנְזֶערֶע גֶעסְט בַּיי לִיטְוַואקֶען אִין שְׁטוּב מְכַבֵּד גֶעוֶוען מִיט אַ נַייעֶר הַגָּדָה — דִי הַגָּדָה פוּן יְצִיאַת־אֵייְרָאפַּא.

אִין אַ גְרַאמָאפָאן אִיז גֶעוֶוען אַייִנְגֶעזֶעצְט אַ רֶעדֶע פוּן יָאזֶעף לֶעוִוי, דֶער הוֹיפְּט־פִיהרֶער פוּן אַלֶע גֶעשֶׁעפְטֶען פוּן דֶער נַייעֶר גֶע־זֶעלְשַׁאפְט, דֶער גְרִינְדֶער אוּנ בֶּעשַׁאפֶער פוּנ׳ם יוּדִישֶׁען יִשׁוּב אִין אֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל; מִיט אֵיינֶעם וָוארְט: דִי נְשָׁמָה אוּנ דֶער גֵייסְט פוּן גַאנְץ אַלְטְ־נַיילַאנְד, וֶועלְכֶער פַארְמָאגְט אַ זַאךְ, וִוי שְׁטֵיינֶעק זָאנְט, וֶועלְכֶע אִיז זֶעלְטֶענֶער פוּן גָאלְד, זֶעלְטֶענֶער פוּן פְּלַאטִין, זֶעלְטֶענֶער פוּן אוּרַאק,

װעלטענער פוג׳ם װעלטענסטען אין דער װעלט — אַ פּראָסטען געזונ־
טען מענשען־פאַרשטאַנד.

יאָזעף לעװי איז אַצינד אין מאַרסעל, וואוהין ער איז געפאָהרען
אָנקוקען אַ נייע מאַשינע, פון דאָרט װעט ער מסתּמא פאָהרען קיין
אַמעריקא אָדער ערגעץ אַנדערש.

בּיי לעװי׳ן װעט איהר איבּערהויפּט ניט װיסען, וואו ער װעט
זיין מאָרגען, ער פליהט שטענדיג אַרום װי אַ װינבער פון איין עק װעלט
אין דעם אַנדערען, אונ איז תּמיד דאָרט וואו מע דאַרף איהם.
קיינמאָל גאָרניט פאַרשפּעטיגט, קיינמאָל קיין זאַך ניט פאַרשלאָפען.

לעװי לויפט ניט נאָך דעם כּבוד אונ חאָטש ער װאָלט געקאָנט
זיין פּרעזידענט אין אַלטנײַלאַנד, װײַל ער איז די פּאָפּולערסטע פּער־
זענליכקייט דאָרט? װיל ער אָבער אַרבּייטען אונ גליקליך מאַכען זיין
פאָלק. עס רוהט דעריבּער ניט קיין רגע אונ האַלט אין איין בויען די
יודישע מדינה בּיז זי װעט זיין די גרעסטע אונ די שענסטע אין דער
װעלט. פּרעזידענט איז דער אַלטער, עהרליכער דאָקטאָר אייכענשטאַם.

ליטװאַק האָט אָנגעצויגען דעם גראַמאָפאָן אונ די קלאָרע שטי־
מע פון יאָזעף לעװי האָט זיך געלאָזט הערען:

„מיינע געעהרטע צוהערער!

איהר װילט איך זאָל אייך דערצייהלען די מעשׂה פון דעם יודי־
שען בּעזעצען זיך אין ארץ־ישׂראל. די גאַנצע זאַך איז זעהר פּשוט.
קיין פּאָליטיקער בּין איך ניט געװען, אונ װעל אויך ניט זיין. איך האָבּ
נאָר געהאַט איין אויפגאַבּע, װעלכע איך האָבּ גליקליך אויסגעפיהרט.

מיר האָבּען לְכַתְחִלָה גֶעגְרִינְדֶעט אוּנְזֶער גֶעזֶעלְשַׁאפְט אוּנְטֶער'ן נָאמֶען נַייֶע גֶעזֶעלְשַׁאפְט צוּ קָאלָאנִיזִירֶען פַּאלֶעסְטִינַא". דִי גֶעזֶעלְשַׁאפְט הָאט גֶעשְׁלָאסֶען אַ קָאנְטְרַאקְט מִיט דֶער טֶערְקִישֶׁער רֶעגִירוּנְג וֶועגֶען בֶּעזֶעצֶען יוּדֶען אִין אֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל. דִי תְּנָאִים פוּנ'ם קָאנְטְרַאקְט זֶענֶען אַצִינְד בֶּעקַאנְט פַאר דֶער גַאנְצֶער וֶועלְט. בְּעֵת מֶע הָאט מִיךְ פַארְ'ן אָבְּשְׁלִיסֶען דֶעם טְשַׁארְטֶער גֶעפְרָעגְט, צִי מִיר וֶועלֶען אִימְשְׁטַאנְד זַיין אָבְּצָאהלֶען אַלֶע יָאהר דִי גְרוֹיסֶע סוּמֶע, וָואס מִיר הָאבֶּען זִיךְ אוּנְטֶערְ־גֶענוּמֶען אַקֶעגֶען דֶער טֶערְקִישֶׁער רֶעגִירוּנְג, הָאבּ אִיךְ אָהן שׁוּם סָפֵק גֶעזָאגְט: יָא! מִיר הָאבֶּען גֶעדַארְפְט דֶער טֶערְקִישֶׁער רֶעגִירוּנְג תֵּיכֶּף בַּיים קָאנְטְרַאקְט אַנִידֶער לֵיגֶען צְוָואנְצִיג מִילְיָאן רוּבְּל מִיט אַ מָאל אוּנ אַ פִיעֶרְטֶעל פוּן אוּנְזֶער רֵיינֶעם פַּארְדִינְסְט. דָאס אַלֶעס אִין אַ מֶשֶׁךְ 30 יָאהר. נָאךְ דִי 30 יָאהר אָבֶּער טֵיילֶען מִיר זִיךְ מִיט דֶער טֶערְקִישֶׁער רֶעגִירוּנְג מִיטְ'ן גַאנְצֶען רֵיוַח אִין גְלַייכֶע טֵיילֶען. אָבֶּער דִי רֶעגִירוּנְג הָאט אַ בְּרֵירָה צוּ בֶּעשְׁטִימֶען אַלְס אַיין אֵייבִּיגֶע אָבְּצָאהלוּנְג דִי סוּמֶע פוּן אַ דוּרְכְשְׁנִיטְלִיכֶער יָאהר־אָבְּצָאהלוּנְג פוּן דִי לֶעצְטֶע צֶעהן יָאהר. פַאר דִיזֶע אָבְּצָאהלוּנְגֶען בֶּעקוּמֶעי מִיר דִי גַאנְצֶע פַארְוַואלְטוּנְג אִין דִי יִשׁוּבִים אוּנ דִי אֵייבֶּערְשְׁטֶע הֶערְשַׁאפְט גֶעהֶערְט דֶעם סוּלְטַאן..."

אִיךְ קָאן דָא נִיט אִיבֶּערְגֶעבֶּען דִי גַאנְצֶע רֶעדֶע פוּן יָאזֶעף לֶעוִוי, חָאטְשׁ זִי אִיז זֵעהר אִינְטֶערֶעסַאנְט, וַוייל אִין אִיהר זֶעהט מֶען וִוי אַזוֹי הֶערְצְל שְׁטֶעלְט זִיךְ פָאר דִי אוֹיסְפִיהרוּנְג פוּן זַיין פְּלַאן. בִּקְצוּר וֶועל אִיךְ נָאר זָאגֶען, אַז אִין דֶעם פְּלַאן אִיז אַלֶעס אוֹיסְגֶערֶעכֶענְט בִּיזְ'ן מִינְדֶסְטֶען. דִי הוֹיפְּטְפְּרִינְצִיפֶּען אָבֶּער זֶענֶען: שְׁטְרֶענְגֶע אָרְגַאנִיזַאצִיע,

װעלכע גיט די מעגליכקייט די שװערסטע זאכען דורכצופיהרען אין דער קורצעסטער צייט, אונבעדינגטע דיסציפּלין אין דער פּארטיי, א דאנק װעלכער די פיהרערשאפט בעקומען א גאנצע ארמיע מיטהעלפער אהן שום הוצאות אונ די ברייטעסטע אויסנוצונג פון אלע נייעסטע המצאות, אלע בעסטע טעכנישע מיטעל, װעלכע קאסטען אויפ'ן ערשטען קוק זעהר טייער, באלד אבער שטעלט זיך ארויס, אז װאס טייער איז װאלװיל.

אט אויף דעם באזיס ארגאניזירט זיך די ארבייט. א צענטראלע ביורא פיהרט אלע געשעפטען, פּארטיילט אבער די ארבייט אין עטליכע טיילען אונ גיט יעדען אפּ זיין ספּעציאלנאסט פריי אין די הענט צו טון אזוי װי זיין שכל טראגט. א בעשטענדיגער טעלעגראפען-דיענסט פּאראייניגט די פּארשידענע ביורא'ס מיט דער צענטראלע אונ אין יעדער מינוט װייסט מען מיט אלע פּישטשעװקיס, װאו מע האלט אין דער ארבייט. אין יעדער מינוט קאן דאס ביורא גענוי אנװייזען. װעלכע פלעקען ערד איז שוין בעזעצט, װאסער א צאהל מענשען זענען שוין אין לאנד אונ װאסער א צאהל אונטערװעגס אונ װאו זיי געפינען זיך. אין יעדער רגע קענט איהר זעהן אין ביורא, װעלכע אנשטאלטען זענען שוין אויסגעבויעט, װעלכע האלטען אין מיטען ארבייט אונ װעלכעס מאטעריאל שװימט נאך אונטערװעגס אונ װאו סע געפינט זיך אצינד. דאס אלץדינג איז גראסארטיג בערעכענט אונ דורך בעזונדערע לאנד-קארטען אויף אזא אופן איינגעריכטעט, אז די גאנצע ריזען-ארבייט קאן איבערבליקט װערען װי א פּלאן פון א דירה.

די בּיוּראָ'ס זעֶנעֶן פאַרטײלט אויף אַזאַ אופן: פאַר פּערזאָנעֶן-טראַנספּאָרט אונטער דער אויפזיכט פון הערן סמיט; פאַר פּראַכטען אונטער ריבּענץ; פאַר אַרחיטעקטור אונטער שטײנעק; פאַר מאַשינען-אײנקויפען אונטער וואַרשאַווסקי; פאַר ערד-קויפען אונטער אַלאַ-דינאַ; פאַר פּראָוויאַנט אונטער קאהן און בּרוינשטײן; פאַר סעמענעס און בּוימפּלאַנצונגען אונטער האַרבּורגער. לעאַנקין האט געפיהרט די חשבונות און וועלכע דער גלאַווניע סעקרעטאַר. אַלע ציוניסטען און ציוניסטישע אגודות פון דער גאַנצער וועלט זעֶנעֶן די אַנגעֶנגטען פון דער געזעלשאַפט.

דעם טשאַרטער איז מען ניט בּאַלד מודיע דער גאַנצער וועלט, אַדרבּא מע האלט איהם בּסוד און מיט דער טערקישער רעגירונג נעמט מען אויס, אַז אַ געוויסע צײט זאָלען נאָך בּלײבּען אַלע גזירות, וועלכע מאַכען שווער דאס אַרײנפאָהרען קיין ארץ-ישראל. דאס אַלעס כּדי ניט אַנצומאַכען קײן מהומה פאַר דער צײט, סע זאָלען זיך ניט אָנ-לויפען קײן טויזענטער פאַמיליעס אײדער מע איז צוגעגרייט זײ אויפ-צונעמען, און כּדי די אַראַבּער זאָלען ניט צופיעל פאַרגרייסען די פּרײזען פאַר דער ערד.

דאס ערשטע שיקט לעווי אַלאַדינאַן קיין ארץ ישראל. דער אַלאַדינאַ איז אַ העכסט קלוגער און פאַרשטענדיגער יוד, פאַרשטעהט גוט אַראַבּיש און גריכיש און מע איז זיכער, אַז ער וועט זיך ניט לאָזען פאַרפיהרען אַפילו פון די שפּיצינסטע מעקלער'ס.

צו דער זעלבּער צײט פאָהרט האַרבּורגער קיין אויסטראַליא אײנ-

צוקויפֿען די אייקאַליפּטוס-בוימער אויף געזונט צו מאַכען דעם אַויר אונ אויסטרוקענען די בלאָטעס. ווי אונ וויפֿיעל ער האט איינגעקויפֿט, האט ער אַלע טאָג געמוזט טודיע זיין ריבענץ, וועלכער איז געוועזען ממונה אויף די פּראַכטען.

וואַרשאַווסקי'ן האט ער געשיקט קיין אַמעריקא איינקויפֿען פֿון אַלערלײַ מאַשינען. וואַרשאַווסקי איז געוועזען אַיין אויסגעצייכענטער אינזשעניער אונ אַז לעווי האט איהם אָנגעזאָגט ביים אָבפֿאָהרען: „קויפֿט נאָר ניט קיין אַלט אַייזען!״ האט ער פֿאַרשטאַנען וואָס מען מיינט.

וואַרשאַווסקי האט נאָך געהאַט אין אַמעריקא נאָך אַ פּקודה, ער האָט געדאַרפֿט פֿון דאָרטען אומקעהרען קיין פּאַלעסטינאַ די אײַנגעוואַנדערטע יודען פֿון מזרח-אייראָפּאַ. לעווי האט מיט רעכט גע-רעכענט, אַז די יודען וואָס זענען שוין אויסגעשטאַנען אַיין עמיגראַציע איינמאָל וועלען מעהר פֿעהיג זיין צו דער נייער עמיגראַציע. וואַר-שאַווסקי האט דעריבער אין אַלע ערטער מיט הילף פֿון די ציוניסטישע אגודות, געקריגען ליסטען פֿון געלערנטע אונ פּראָסטע אַרבייטס-קרעפֿטען, אין וועלכע ס'איז געשטאַנען גענוי דער נאָמען, די יאָהרען, דאס אָרט וואו ער איז געבאָרען, די ביזהעריגע בעשעפֿטיגונג, וויפֿיעל נפֿשות אין דער פֿאַמיליע, וואָס פֿאַרמאָגט ער אַצינד.

די ציוניסטישע אגודות האָבען עס רעקאָמאַנדירט די קאַנדידאַ-טען אונ די מאָראַלע פֿאַראַנטוואָרטליכקייט פֿאַר זיי געטראָגען — דאס ווירט דער מחבר אונטער עטליכע מאָל, דערמיט וויל ער אָנמערקען אויף וואָס סע טויגען נאָך זיין מיינונג די ציוניסטישע אגודות אונ

וָואס פַאר אַ רָאלֶע זַיי דַארְפָן שְׁפִּילֶען אִין דֶער גֶעשִׁיכְטֶע פוּן שְׁפֶּע־סֶער. דִי אֲגוּדוֹת דַארְפָן זִיךְ אַלְזָא בַּייצַייטֶענְס שׁוֹין זֶעהן פַארְזָארְגֶען מִיט דִי נֵייטִיגֶע יְדִיעוֹת אוּנ וִויסֶענְשַׁאפְטֶען, כְּדֵי זַיי זָאלֶען קֶענֶען זַייעֶר זַאךְ טוּן בִּשְׁלֵימוּת — נִיט וִוי אוּנְזֶערֶע אֲגוּדוֹת הַיינְט פַארְבְּרֶענְ־גֶען דִי צַייט מִיט פּוּסְטֶע חֲקִירוֹת אוּנ וִוינְד־פִּילוֹסוֹפְיָא!

אַרְחִיטֶעקְט שְׁטֵיינֶעק אִיז דֶערְוַוייל אוֹיךְ אַוֶועקְגֶעפָאהרֶען קֵיין פַּאלֶעסְטִינַא אוּם זִיךְ נֶעמֶען צוּם אוֹיפְבּוֹיעֶן דִי נֵייטִיגֶע בִּנְיָנִים, זַיין רֵייזֶע מַאכְט עֶר דוּרְךְ שְׁוֶועדֶען פִינְלַאנְד, וואו עֶר קוֹיפְט אַיין בִּילִיג הָאלְץ, דֶערְנָאךְ דוּרְךְ דַייטְשְׁלַאנְד אוּנ עֶסְטְרַייךְ — דָארְט קוֹיפְט עֶר אַייזֶען — אוּנ אַלֶע זַיינֶע בֶּעשְׁטֶעלוּנְגֶען נִיט עֶר אִיבֶּער רִיבֶּענְץ צוּ בֶּעזָארְגֶען עֶס קֵיין פַּאלֶעסְטִינַא.

רִיבֶּענְץ וִוידֶער מַאכְט דֶערְוַוייל אָב מִיט בַּאהנֶען אוּנ פַּארַאחַאדְ־סְטְוֶועס. אַז מֶע זָאל רֶעכֶענֶען בִּילִיגֶע פְרַאכְטֶען עֶר מַאכְט אוֹיסֶערְדֶעם קָאמְבִּינַאצִיֶעס מִיט גֶעבְּרָאכֶענֶע טַארִיפֶען אוּנ פַארְדִינְט דוּרְךְ דֶעם אִי גֶעלְד אוּנ בִּילִיגֶער פַארְפְרַאכְטוּנְג, אִי צַייט דוּרְךְ גִיכֶער צוּשְׁטֶעלוּנְג פוּן דִי סְחוֹרוֹת קֵיין אֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל.

מִיט אַיינֶעם וָוארְט יֶעדֶער פוּן דִי סְפֶּעצִיאַלִיסְטֶען פִיהְרְט זַיין זַאךְ. אוּנ אַזוֹי וִוי אַלֶע אַרְבֵּייטֶען מִיט עֶנֶערְגִיֶע אוּנ אָנְגֶעוַואסְפֶּענְט מִיט דִי וִויסֶענְשַׁאפְטֶען אוּנ הַמְצָאוֹת פוּן דֶער לֶעצְטֶער צַייט, גֶעהט דִי אַרְבֵּייט רִיזֶען־טְרִיט פָארְוֶוערְטְס אוּנ אִין אֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל בֶּעקוּמֶען מִיר אַ יִשׁוּב. וֶועלְכֶער אִיז בֶּאֱמֶת דָאס לֶעצְטֶע וָוארְט פוּן קוּלְטוּר אוּנ מֶענְשְׁ־לִיכֶע עֶרְפִינְדוּנְג.

סֶע שְׁטֶעלְט זִיךְ נָאכְדֶעם אַרוֹים, אַז דִי חֶשְׁבּוֹנוֹת זֶענֶען אוֹיךְ רִיכְטִיג גֶעוֶוען. דָאס הֵייסְט, אַז דִי גְרוֹיסֶע אוֹיסְגַאבֶּען, וָואס לֶעווִי אוּנ זַיינֶע חֲבֵרִים הָאבֶּען פְרִיהֶער אוֹיסְגֶעבְּרַאכְט אוֹיף דִי אַלֶע אֵיינְרִיכְטוּנְגֶען אוּנ אוֹיף אָרְגַאנִיזַאצִיָע, הָאבֶּען תֵּיכֶף שׁוֹין אָנְגֶעהוֹיבֶּען צוּ טְרָאגֶען פֵּירוֹת אוּנ דִי נַייָע גֶעזֶעלְשַׁאפְט הָאט בַּאלְד אָנְגֶעהוֹיבֶּען פַארְדִינֶען אַ סַךְ גֶעלְד.

דָער גַאנְצָער פְּלַאן אוּנ דִי אָרְגַאנִיזַאצִיָע אִיז אַ גְרוֹיסְקַאפִּיטַא־לִיסְטִישֶׁע. דִי „נַייֶע גֶעזֶעלְשַׁאפְט“ אִיז דָער אוּנְטֶערְנֶעמֶער, דָער פַאבְּ־רִיקַאנְט אוּנ דִי גַאנְצֶע מַאסֶע אַיינְוַואנְדֶערֶער זֶענֶען דִי פּוֹעֲלִים וֶועלְכֶע בֶּעקוּמֶען אַיינֶעמְלִיךְ נָאר טָאג־לוֹין, דִי גֶעזֶעלְשַׁאפְט צָאהלְט פוּן אִיהרֶע רְוָוחִים אָב דֶעם סוּלְטַאן, וָואס אִיהם קוּמְט לוֹיט קָאנְטְרַאקְט אוּנ דָאס אִיבֶּערִיגֶע דַארְף זִי פַארְטַיילֶען אַלְץ דִיוִוידֶענְד אִיהרֶע אַקְצִיאָ־נֶערֶען. נָאר דִי עֶמִיגְרַאנְטֶען וֶוערֶען אָבֶּער אַיינְגֶערִיכְטֶעט אַלְץ אַרְטֶעל צְווִישֶׁען זִיךְ אוּנ מִיט דָער צַייט קוֹיפְט דָער אַרְטֶעל אָב אַלֶע אַקְצִיֶעס פוּן דֶער נַייעֶר גֶעזֶעלְשַׁאפְט דוּרְךְ אַיין אַנְלַייהֶע, וָואס דָער אַרְטֶעל מַאכְט אוּנ אַזוֹי אַרוּם גֶעהט דִי נַייֶע גֶעזֶעלְשַׁאפְט אִיבֶּער פוּן דָער פָארְם פוּן אַ פְּרִיוַואטֶער אַקְצִיֶען־גֶעזֶעלְשַׁאפְט אִין דִי פָארְם פוּן אַ סָאצִיאַל־פָּאלִיטִישֶׁער חֶבְרָה.

אִין דֶעם פּוּנְקְט לָאזְט זִיךְ נַאטִירְלִיךְ נָאךְ פִיעל רֶעדֶען. הֶערְצְל מֵיינְט, אַז כְּפִי דִי אַקְצִיֶען־גֶעזֶעלְשַׁאפְט אִיז פוּן אָנְהוֹיב אָן צוּ־נוֹיפְגֶעשְׁטֶעלְט נִיט פוּן קַאפִּיטַאלִיסְטֶען, וָואס זוּכֶען רֶוַח, נָאר פוּן צִיוֹ־נִיסְטֶען, וָואס שְׁטְרֶעבֶּען צוּ אַ נַאצִיאָנַאלֶען אִידֶעאַל אוּנ אַזוֹי ווִי דִי

גֶעזֶעלְשַׁאפְט אִיז אָבְּהֶענְגִיג פוּן דֶעם יוּדִישֶׁען פָאלְק דוּרְךְ דִי גְרִינְדֶער־
אַקְצִיֶען, װֶעלְכֶע גֶעפִינֶען זִיךְ אִין דִי הֶענְט פוּן דִי אוֹיסֶגֶעקְלִיבֶּענֶע פוּן
פָאלְק, אוּנ װֶעלְכֶע הָאבֶּען הַאלְבּ דֵעוֹת בַּיי יֶעדֶער אֲסֵפָה — אִיז
שׁוֹין דֶערְמִיט גַארַאנְטִירְט, אַז דִי גֶעזֶעלְשַׁאפְט זָאל נִיט אַרַיין־פַאלֶען
אִין דִי הֶענְט פוּן גֶעזֶעלְשַׁאפְט־מַאכֶערְס, װֶעלְכֶע װֶעלֶען דִי עֶמִיגְרַאנְ־
טֶען הַאלְטֶען אִין אַייזֶערְנֶע הַאנְטְשׁוּהֶען טַאקִי אֵיינְפַאךְ װִי גֶעדוּנְגֶענֶע
פּוֹעֲלִים, אָבֶער װִי גֶעזָאגְט לָאזְט זִיךְ דֶערְבַּיי נָאךְ פִיעל רֶעדֶען אוּנ
אִיךְ מֵיין, אַז װֶען סֶע װֶעט הַאלְטֶען דֶערְבַּיי װָעלֶען נָאךְ אִין דִיזֶען
פְּלַאן פִיעל זַאכֶען גֶעעֶנְדֶערְט װֶערֶען.

יֶעדֶענְפַאלְס אָבֶער אִיז דֶער פְּלַאן פוּן דֶער אוֹיפְבּוֹיאוּנְג פַאלֶעסְ־
טִינַאס אוּנ צוּרִיקְקֶעהרוּנְג פוּן דִי יוּדֶען אַהִין אַזוֹי קְלוּג אוּנ פְּרַאקְטִישׁ
צוּנוֹיפְגֶעשְׁטֶעלְט בִּכְלַל, אַז סֶע בֶּאֱמֶת אַ תַּעֲנוּג צוּ לֵייעֶנֶען. אִיךְ בִּין
נִיט אִימְשְׁטַאנְד דִי גַאנְצֶע רֶעדֶע פוּן לֶעוִוי דָא אִיבֶּערְצוּזֶעצֶען אוּנ
פַארְלָאז מִיךְ אוֹיף דִי לֶעזֶער, אַז זֵיי װֶעלֶען שׁוֹין נָאכְזוּכֶען דִי אִיבֶּערְ־
זֶעצוּנְג פוּנ'ם סֵפֶר אַלֵיין, וואוּ זֵיי װֶעלֶען אַלֶעס לֵייעֶנֶען בִּפְרָטִיּוּת.

XXIX.

דִי לֶעצְטֶע קַאפִּיטְלֶען אִין אַלְטְנַיילַאנְד שְׁטֶעלֶען פָאר דִי רֶעזִי־
דֶענְץ־שְׁטָאדְט יְרוּשָׁלַיִם.

דָאס אִיז בֶּאֱמֶת אַ הֵיילִיגֶע שְׁטָאדְט, וואוּ סֶע אִיז קָאנְצֶענְטְרִירְט
אַלֶעס גוּטֶע, אַלֶעס שֵׁיינֶע!

דָאס גְרֶעסְטֶע אוּנ שֶׁענְסְטֶע הוֹיז אִין יְרוּשָׁלַיִם אִיז נַאטִירְלִיךְ
דִי גְרוֹיסֶע שׁוּהל אָדֶער דֶער בֵּית מִקְדָשׁ־מְעַט, װָעלְכֶער אִיז גֶעשְׁטַאנֶען

ניט ווייט פוּנ'ם אָרט, וואוּ סע איז געוועזן דער אַמאָליגער בית-המקדש, אוּנ איז אין רייכקייט אוּנ שיינקייט ניט ווייניגער פוּנ'ם אַמאָליגען. סע איז געוועזן אַ גאַנצער וואַלד פוּן זאַלען מיט גאָלדענע דעכער בעדעקט!

פרייטאג נאָך מיטאג איז פלוּצים דאָס גערויש אין די גאַסען אָבגעשטעלט געוואָרען. דער שבת הייבט זיך אָן. אוּנ פוּן אַלע זייטען שטראָמען מענגען מענשען צוּ דער גרויסער שוהל צוּ, אָדער צוּ די קלענערע בתי-מדרשים, וועלכע האָבען זיך געפוּנען אין אַלע עקען פוּן דער שטאָדט. פרידריך מיט דוד'ס פאַמיליע, וועלכע זענען אַצינד אין ירושלים, געהען אויך אין שוהל אַריין, אוּנ פרידריך האָט זיך גע־פיהלט ווי אַ קינד, וואָס האָט נאָך לאַנגע ליידען צוּריקגעפוּנען זיינע עלטערן.

ירושלים איז איינגעטיילט אין צווייען: די אַלטע אוּנ די נייע שטאָדט. די אַלטע שטאָדט אייגענטליך איז איין אָרט וואוּ אַלע פעלקער פוּן דער וועלט געפינען אַ היים, ווייל דאָרט איז געוועזן דאָס מענש־ליכסטע פוּן דער וועלט — דאָס ליידען. אין דער אַלטער שטאָדט פוּן ירושלים איז איבערהויפּט קיין פּריוואַט-הייזער ניט געוועזן, נאָר לויטער וואהלטעטיגע הייזער, פערשידענע פּריוּטען אוּנ שפּיטעלער אוּנ ד. ג.

אין דער אַלטער שטאָדט פוּן ירושלים איז אויך געוועזן אַ הויז, וועלכעס סע האָט געהייסען „פריעדענס פּאַלאַסט". אויף די טויערען איז געשטאַנען אָנגעשריבען: „אַלעס מענשליכע קעהר זיך מיט מיר

אָן. אִין דֶעם פַּאלַאסְט אִיז גֶעזֶעסֶען אַ בֶּעשְׁטֶענְדִיגֶער רַאט, אוּנ וואוּ עֶרְגֶעץ אִין דֶער וָועלְט סֶע הָאט זִיךְ גֶעמַאכְט אַיין אוּמְגְלִיק, לְמָשָׁל גְרוֹיסֶע שְׂרֵפ֗ת, גֶעוְוִיסֶער, הוּנְגֶער יָאהר, עֶפִּידֶעמִיֶע — וֶוערְד בַּאלְד אַהֶער טֶעלֶעגְרַאפִירְט אוּנ פוּן דַאנֶען וֶוערְד בַּאלְד הִילְף גֶעשִׁיקְט. אַהֶער קוּמֶען פוּן דֶער גַאנְצֶער וֶועלְט נְדָבוֹת אוּנ אַיידְלֶע גְבִירִים זָאגֶען אַהֶער אָב זַייעֶרֶע עוֹלָמוֹת׳ן. אִינ׳ם פְרִידֶענְסְפַּאלַאסְט וִוירְקְט מֶען נִיט פַאר׳ן יוּדִישֶׁען לַאנְד אוּנ זַיינֶע בֶּעוואוֹהנֶער, נָאר בְּפֵירוּשׁ פַאר אַנְדֶערֶע לֶענְדֶער אוּנ פֶעלְקֶער, וַוייל אִינ׳ם יוּדִישֶׁע לַאנְד קָאן שׁוֹין אזא גְרוֹיסֶע נוֹיט נִיט הֶערְשֶׁען, נָאכְדֶעם ווִי דִי גֶעזֶעלְשַׁאפְטְלִיכֶע אַיינְרִיכְטוּנְג הָאט דֶערְלַאנְגְט אַזַא שְׁטוּפֶע.

אוֹיסֶערְדֶעם הָאט זִיךְ אִין יְרוּשָׁלַיִם גֶעפוּנֶען אַ „יוּדִישֶׁע אַקַאדֶעמִיֶע", אִין וֶועלְכֶער סֶע אִיז גֶעוֶוען דֶער רֹאשׁ דֶער בֶּעקַאנְטֶער גֶעלֶעהְרְטֶער דָאקְטָאר מַארְקוּס. דִי אַקַאדֶעמִיֶע אִיז בֶּעשְׁטַאנֶען, אַזוֹי ווִי דִי פְרַאנְצוֹיזִישֶׁע אַקַאדֶעמִיֶע פוּן פֶערְצִיג חֲבֵרִים, וֶועלְכֶע וֶוערֶען אוֹיסְגֶעקְלִיבֶּען אוֹיף לֶעבֶּענְסְלַאנְג, אוּנ נָאר וֶוען אַיינֶער פֶּטָ׳הלְט זִיךְ, קְלוֹיבֶּען דִי חֲבֵרִים אוֹיס אַיין אַנְדֶערֶען חָכָם אוֹיף זַיין אָרְט. דִי אַקַאדֶעמִיֶע הָאט נִיט צוּ טוּן מִיט אַיינִיגֶע נַאצִיאָנַאל־אִינְטֶערֶעסֶען. זִי דַארְף אָבְּשַׁאצֶען דִי פַארְדִינְסְטֶען פוּן יֶעדֶען חָכָם אַקֶעגֶען דֶער גַאנְצֶער מֶענְשְׁהַייט. דִי אַקַאדֶעמִיֶע עֶנְטְוִוִיקֶעלְט דֶערִיבֶּער הוֹיפְּטְזֶעכְלִיךְ פִילָאזָאפִיֶע אוּנ שֵׁיינֶע קוּנְסְט, טֶעכְנִישֶׁע אוּנ מֶעדֶעצִינִישֶׁע וִויסֶענְשַׁאפְט אוּנ אִיז אִין אַ גְרוֹיסֶע מָאס דִי גְרוֹיסֶע זוּן פוּן חָכְמָה, וָואס בֶּעשַׁיינְט נִיט נָאר דָאס יוּדִישֶׁע לַאנְד אַלֵיין נָאר דִי גַאנְצֶע וֶועלְט.

הערצל אלס קינד פון דער אייראפייאישער ליבעראלער וועלט־אנשויאונג קאן זיך ניט פארשטעלען א קולטור-לאנד, וואו די חכמים פארשליסען זיך אין איין ענג רעמל פון אייגענע פאלקס־אינטערעסען. אזא לאנד האט ניט קיין ווערט פאר דער מענשהייט. הערצל וויל אבער וויזען, אז די יודישע מדינה וועט ניט נאר זיין א מקום מקלט פאר די געיאגטע און געפלאגט יודען אליין. זי וועט ווערען א מדינה פון ליכט און בילדונג פאר דער גאנצער וועלט. זיין אידעאל דערביי איז אויך דאס אידעאל פון די נביאים און פון אלע בעסערע מענשען פון אונזער פאלק. אחד־העם שרייבט אין איין ארט, אז ער קאן זיך ניט פארשטעלען, אז נאר צוליב דעם האבען מיר געליטען גלות אזוי פיעל יאהר-הונדערט, כדי נאכדעם צו ווערען א קליין אומה'לע ערגעץ אין א ווינקעלע, מיט וועלכער די דיפלאמאטיע זאל זיך שפּילען ווי מיט א מיאטשיקעל. ניין, זאגט ער, אז די יודישע מדינה וועט אויפגעבויעט ווערען, מוז זי זיין א מקום מקלט פאר דער אייביגער גערעכטיגקייט און דאס יודישע פאלק דארף ווערען לאור גוים, א שיין פאר אלע פעלקער. אזוי שטעלט אונז אויך הערצל פאר אין זיין אלטניילאנד און די יודישע אקאדעמיע, און דער בעוואוסטער מאלער איזאאקס און דער פריעדענס־פאלאסט און אלעם אנדערע, וואס מיר זעהען אין הערצל'ס ירושלים, שטעלט דאס אידעאל ארויס אין דער פראכט־פאלסטען פארמע.

נאכדעם ווי די וויבארעס צום קאנגרעס זענען שוין געענדיגט געווארען און די גייערשע פארטיע האט בעקומען אזא שלאג, אז זי

האט שוין מעהר ניט געקאנט האפען אויף א נצחון — האט זיך דער קאנגרעס געדארפט צענויפפאהרען.

פלוצים אבער האט זיך דער אלטער פרעזידענט ד"ר אייבענ־שטאם אבגעזאגט און דאס לאנד האט בעקומען א נייע זארג, אויס־צוקלויבען א נייעם פרעזידענט.

דא האבען זיך געבילדעט צוויי פארטייען. איינע איז געשטא־נען פאר לעווי און די אנדערע פאר דעם פרעזידענט פון דער אקא־דעמיע דאקטאר מארקוס.

אינטערעסאנט אבער איז, אז געראד דיזע צוויי קאנדידאטען האבען ביים קאנגרעס זיך קאטעגאריש אבגעזאגט פון דער גרויסער שטעלע. לעווי וויילער האט בעסער געוואלט בלייבען ביי זיין ריהריגער ארבייט, ביי וועלכער ער האט געגלויבט מעהר נוצען צו ברענגען, און מארקוס ווייל ער האט זיך גערעכענט שוין פאר צו אלט און ניט פעהיג צו פארשטעהן די בעשטרעבונגען פון די יונגע לייט.

דאקטאר מארקוס מיט לעווי'ן צוזאמען רעקאמאנדירען דעם קאנגרעס, מע זאל אויסקלויבען דוד ליטוואק אלס דעם פעהיגסטען און קלוגסטען מאן אין לאנד. דאקטאר מארקוס ערקלערט דערביי, אז אזוי ווי ליטוואק האט זיך פון דער קלענסטער שטופע ארויפגעארבייט צו זיין איצטיגער מדרגה, איז איהם דעריבער נאך מעהר צו שעצען. מע דארף ווייזען, אז יעדעס מיטגליד פון דער נייער געזעלשאפט קאן קומען צו דער העכסטער מדרגה אין דער מדינה.

דער קאנגרעס קלויבט ווירקליך אויס דוד ליטוואק. ער אליין

אָבֶער איז בַּיים קאנגרעס נִיט גֶעוֶוען, וַוייל עֶר אִיז גֶעוֶוען דֶעמָאלְט בַּיי זַיין קְרַאנקֶער מוּטֶער. דִי בְּשׂוֹרָה, אַז אִיהר זוּהן אִיז גֶעוָוארֶען דֶער גְרֶעסְטֶער מֶענְשׁ אִין דֶער מְדִינָה, טְרֶעפְט דִי אָרֶעמֶע לַיידֶענְדֶע נֶעבִּיךְ אִין דֶער לֶעצְטֶער מִינוּט פוּן אִיהר לֶעבֶּען אוּנ פַארְשְׁלִיסְט אִיהר דִי אוֹיגֶען מִיט אַ שְׁמֵייכֶעל פוּן גְלִיק. אִין דִיזֶער לֶעצְטֶער מִינוּט וֶוערְד אוֹיךְ גֶעשְׁלָאסֶען דֶער שִׁדוּךְ צְווִישֶׁען פְרִידְרִיכְ'ן אוּנ מִרְיָם, דָוִד'ס שְׁוֶועסְ־טֶער אוּנ פְרִידְרִיךְ מִיט קִינְדֶסְקִינְדֶער טְרֶעטֶען אַרַיין אִין דֶער נַייֶער גֶעזֶעלְשַׁאפְט.

אִין שִׁבְעָה זֶענֶען זִיךְ אַלֶע פְרַיינְד צוּנוֹיפְגֶעקוּמֶען מְנַחֵם־אָבֵל זַיין דָוִד לִיטְוַואק דֶעם נַייֶעם פְּרֶעזִידֶענְט אוּנ זַיין אַלְטֶען פָאטֶער, דָוִד אִיז גֶעוֶועז זֶעהר נִידֶערְגֶעשְׁלַאגֶען פוּן דֶער מוּטֶערְ'ס טוֹיט. דָאקְ־טָאר מַארְקוּס אָבֶער הָאט אִיהם גֶעוָואלְט אַרוּיס צִיהֶען פוּן דִי טְרוֹיעֶרִיגֶע גֶעדַאנְקֶען אוּנ אִיהם אוּמְקֶעהרֶען צוּם לֶעבֶּען. עֶר זוּכְט דֶערִיבֶּער צוּ פַארְפִיהרֶען אַ שְׁמוּעס וֶועגֶען דֶער נַייֶער גֶעזֶעלְשַׁאפְט אוּנ אִיהרֶע עִנְיָנִים. פְרִידְרִיךְ שְׁטֶעלְט דֶערְבַּיי אוֹיף אַ שַׁאֲלָה, וֶועלְכֶע יֶעדֶער פוּי דִי גֶעסְט בֶּעעֶנְטְפֶערְט אוֹיף אַיין אַנְדֶער אוֹפָן.

דִי שַׁאֲלָה אִיז גֶעוֶוען:

„מִיר זֶעהֶען דָא אַ נַייֶע, אַ גְלִיקְלִיכֶער פָארְם פוּן צוּזַאמֶען־לֶעבֶּען פוּן מֶענְשֶׁען — וֶוער הָאט דָאס אַלֶעס בַּאשַׁאפֶען?"

דֶער אַלְטֶער לִיטְוַואק עֶנְטְפֶערְט: „דִי נוֹיט!"

דֶער אַרְכִיטֶעקְטָאר שְׁטַיינֶעק זָאגְט: „דָאס וִוידֶער־פֶערַאַיינִיגְטֶע פָאלְק!"

[...]ן נ ס ק א ר ט זאָגט: „די נייע המצאות!“
[...]קטאָר מ א ר ק ו ס זאָגט: „די חכמה!“
[...]ל ע ו וּ י זאָגט: „דער רצון!“
פּראָפּעסאָר שׁ ט ײ נ ע ק זאָגט: די כּחות פון דער טבע!“
דער ענגלישער ג ל ה זאָגט: „דאס סבלנות!“
ר ע שׁ י ד־ב י י זאָגט: „די אמונה אין זיך אַליין!“
דוד ל י ט וו אַ ק זאָגט: „די ליבע און דאס לײדען!“
דער אַלטער רב, ר ב שׁ מ ו א ל אָבער הויבט זיך אויף און זאָגט מיט כּונה: „גאָט!“

דער מחבר אַליין אָבער, וועלכער האט אין אָנהויב פון זיין ביכל געשטעלט אַלס עפּיגראַף די ווערטער: „אַז איהר וועט וועלען איז עס ניט קיין מעשׂה“ שׁרײבט אַצינד צום סוף אַזוי:

„... אַז איהר וועט אָבער ניט וועלען, איז עס און סע בלײבט אַ מעשׂה, אַלסדינג וואס איך האב אײך דא דערצײהלט.

איך האב געוואָלט אַ מעשׂה שׁרײבען, וועלכע זאל אין גלײכער צייט זיין אַ תּורה. מעהר מעשׂה ווי תּורה! וועלען זאָגען אַטייל — — מעהר תּורה ווי מעשׂה! וועלען זאָגען אַנדערע.... ווען אָבער דו, מיין ביכל וועסט קומען צו פריינדליכע לייט, גריס זשע זיי פון מיין נאָמען און זאָג זיי, אַז איך מיין: אַז חלום'ן איז אויך אַ ניצליכע זאַך, מיט וועלכער ס'איז כּדאי צו פאַרברענגען די צייט. חלום איז ניט אַזוי ווייט פון ווירקליכקייט אַזוי ווי אַ טייל מיינען. אַלע גרויסע מעשׂים פון די מענשען זענען פריהער געווען אַ חלום און וועלען אויך שׁפּעטער ווערען אַ חלום.

אָט האָב איך גֶעעֶנְדִיגְט דֶעם "קִצוּר אַלְטְנַיילַאנְד"
זֶעהט האָב איך מְקַיֵים גֶעוֶועזֶען מַיין הַבְטָחָה. איך האָב מִיך בַּא
אַריין קְרִיכֶען אִין דִי רֶעד פוּנ'ם מְחַבֵּר, איך האָב נִיט גֶעוָואלְט
אָדֶער שֶׁענְדֶען דאָס וֶוערְק, וָואס האָט צְוִוישֶׁען אוּנְז אָנְגֶעמַאכְט
רוֹשֶׁם. איך האָב נָאר גֶעוָואלְט דֶעם יוּדִישֶׁען עוֹלָם בְּקִצוּר בַּאקֶע
מִיט דֶעם אִינְהַאלְט פוּן דֶעם סֵפֶר. אוּנ דאָס האָב איך, דַאכְט זִיך
אַבִּיסְל דֶערְלַאנְגְט.

איך האָב נַאטִירְלִיךְ נִיט גֶעקָאנְט אַייך אַ לֶ עָ ס אִיבֶּערְשְׁרַייבֶּען.
איך וָואלְט גֶעמוּזְט אַיינְפַאך דאָס וֶוערְק אִיבֶּערְזֶעצֶען, וַוייל אִין אַלְט־
נַיילַאנְד שְׁטֶעלְט כִּמְעַט יֶעדֶעס וָוארְט פָאר אַ גְרוֹיסֶען אִינְטֶערֶעס. אָיך
מַיין אָבֶּער, אַז דֶער לֶעזֶער וֶועט נָאך דֶעם זִיך פַארְאִינְטֶערֶעסִירֶען אוּנ
לַייֶענֶען דאָס וֶוערְק אִין דֶער יוּדִישֶׁער אָדֶער לָשׁוֹן־קוֹדֶשׁ'עֶר אִיבֶּערְ־
אִיבֶּערְזֶעצוּנְג, וֶועלְכֶע וֶועט גִיךְ עֶרְשַׁיינֶען.

נָאכְדֶעם אָבֶּער ווִי איך בִּין מִיט מַיין אַרְבַּייט פַארְטִיג גֶעוָוארֶען
מֶעג איך מִיר עֶרְלוֹיבֶּען אוֹיךְ אַ וָוארְט וֶועגֶען סֵפֶר בִּכְלַל אַרוֹיסְצוּזָאגֶען.

מַאקְס נָארְדוֹי הָאט זֶעהר רִיכְטִיג גֶעזָאגְט, אַז דאָס סֵפֶר אִיז נִיט
נָאר וִויכְטִיג פַאר יוּדֶען אוּנ צִיוֹנִיסְטֶען, סְ'אִיז אַ קְלַאסִישׁ וֶוערְק אִין
דֶער אֵייראָפֵּייאִישֶׁער לִיטֶערַאטוּר. דִי רַייכֶע פַאנְטַאזִיעָ. וֶועלְכֶע דֶער
מְחַבֵּר וַוייזְט אַרוֹיס בַּיים שִׁילְדֶערֶען דִי אוּטָאפִּיכְטִישֶׁע לַאגֶע פוּן דֶער
יוּדִישֶׁער מְדִינָה, אִיז אַזוֹי עֶנְג אוּנ קוּנְצִיג פַארְבּוּנְדֶען מִיט גֶעזוּנְטֶען
רֶעאַלִיזְם, ווִי נָאך בַּיי קֵיינֶעם פוּן דִי אוּטָאפִּיסְטֶען. דֶערִיבֶּער לַייֶענְט
זִיך דאָס וֶוערק מִיט אַיין אֶמֶת'ן פַארְגֶעניגֶען.

ר אונז ציוניסטען אָבער האָט עס גאָר אַ בעזונדער ווערט.
ענדיג שוין דערפון וואס דאס ווערק קלערט מיט איינמאל
וי אזוי דער דאקטאר הערצל שטעלט זיך פאר די אויספירונג
ציוניסטישען רעיון, וועלכעס איז שוין פאר זיך זעהר וויכטיג
אונז — אויסערדעם אָבער געפינען מיר אינ׳ם ווערקל אַזוי פיעל
עזונטע ציוניסטישע רעיונות אונ אַזוי פיעל תשובות אויף שאלות,
וואס ווערען אָפט געפרעגט בײַ ציוניסטען, אַז דאס ווערק. בעקומט
מיט אַ מאל איין אגיטאציאָנס־ווערט פון דער ערשטער מדרגה. אונ
ווען איינער איז ברוגז אַמאי האָט מען געהאפט דאס ווערק צום אי־
בערזעצען, בעשטעטיגט ער נאָר דעם אַלטען כלל: „שנאה מקלקלת
את השורה" די שנאה פארשטעלט די אויגען אונ מאכט פון ווייס
שוואַרץ אַזוי ווי די ליבע מאכט פאַרקעהרט פון שוואַרץ — ווייס.

אמת אין דעם ספר זענען דא שטעלען, וועלכע זענען ניט
מוסכם מיט אונזערע פארשטעלונגען וועגען דער יודישער מדינה
דערפון אָבער וואס איינער זאָגט אָפען אונ עהרליך אַרויס זיין אמונה
ווערד גאָר ניט קאַליע. דערצו איז דא אַ קריטיק, איין עהרליכע אונ
ערנסטע, וועלכע ווייזט אָן, אַז דא האָט דער מחבר אַ פאַלשע ידיעה
אָדער אַ שעדליכען דרך אונ דער מחבר האָט די מעגליכקייט אויף
זיינע אַנזיכטען ליטעראריש צו בעשיצען, דעמאָלט ווערד דאס פובּ־
ליקום אויפגעקלערט. איך קאָן די אָנפאַלער פונ׳ם אַלטנייַלאַנד פאַר־
זיכערען (איך רוף זיי אָנפאַלער ווייל קיין קריטיק אויף אַלטנייַלאַנד
האָט נאָך קיינער ניט געשריבען) אַז אַסך פון זייערע שרייבערייען
האָבען אויך בײַ איימיצען אַרויס גערופען פּראָטעסטען. אַסך פון זייערע
איי־עאַלען זענען אויך בײַ איימיצען אויסגעקומען אפּיקורסות. איין אומ־

גְלִיק פַארְ'ן פָאלְק. פַאר וָואס זְשֶׁע קֶענֶען זַיי צוּ אַנְדֶערֶע נִיט
דֶעם אֵייגֶענֶעם אַרְ'שִׁין, מִיט וֶועלְכֶען זַיי ווִילֶען אַלֵיין גֶעמָאסְטֶען

אֶמֶת אִין אַלְטְנַיילַאנְד זֶענֶען מַאנְכֶע זַאכֶען פַארְשְׁווִיגֶע
וָוארֶען, וֶועלְכֶע קָאכֶען אוּנְז דָאס בְּלוּט אוּנ מִיר וָואלְטֶען גֶעווָ
וויסֶען וָואס מֵיינְט דֶערִיבֶּער הֶערְצְל — נָאר פוּן דֶעם וָואס אֵיינֶ
זָאגְט נִ י ט זַיין מֵיינוּנְג קָאן. מֶען דָאךְ נִיט אַרוֹיסְדְרוּנְגֶען, אַז עֶר הָאט
גְרַאדֶע דִי אָדֶער יֶענֶע מֵיינוּנְג אוּנ וֶוער סֶע טוּט עֶס, בֶּעווַייזְט דֶערְמִיט
אַז עֶר זוּכְט זִיךְ פָּשׁוּט ווִי מֶע זָאגְט, פוּן פוֹילֶע פֶערְד פִּידְקָאוֶועס! -

מִיר פָּאלִיטִישֶׁע צִיוֹנִיסְטֶען ווִילֶען אוּנְזֶער פָאלְק גֶעבֶּען אַ הֵיים.
מִיר ווִילֶען אוּנ גְלוֹיבֶּען אִין דֶער אוֹיפְלֶעבּוּנְג פוּן זַיין גֵייסְט אוּנ זַיין
שְׁפְּרַאךְ צוּזַאמֶען מִיט זַיין פָּאלִיטִישֶׁער פְרַייהַייט, נָאר מִיר גְלוֹיבֶּען
אָבֶּער אוֹיךְ, אַז דָאס פָאלְק בִּ כְ לַ ל אִיז נִיט קֵיין שְׁטִיק מֵייג, וָואס מֶע
קְנֵייט דֶערְפוּן וָואס מֶע ווִיל. אוּנְזְער פָאלְק אִיז אַ פְלֵייסִיגֶער תַּלְמִיד
עֶר לֶערְנְט אַלֶעס וָואס מֶע טְרָאגְט אִיהם אוּנְטֶער: אַחַד־הָעָם, הֶערְצְל,
נָארְדוֹי, בְּרִיסְקֶער רָב, גוּרֶער רֶבִּי; אָבֶּער סוֹף כָּל סוֹף שְׁלָאגְט עֶר זִיךְ
אַרוֹיס אוֹיף זַיין הִיסְטָארִישֶׁען וֶועג. מִיר ווִינְשֶׁען דֶערִיבֶּער, אַז דָאס
בִּיכְל אַלְטְנַיילַאנְד זָאל בַּאקֶענְט וֶוערֶען בַּיי אַלֶע יוּדֶען. דָאס גֶעזוּנְטֶע
אוּנ רִיכְטִיגֶע וָואס דָארְט אִיז דָא זָאל עֶס אַרַיין נֶעמֶען אִין קָאפּ אוּנ
דָאס פַאלְשֶׁע אוּנ שְׁוַואכֶע זָאל פַארְשְׁטוֹיסֶען וֶוערֶען דוּרְךְ אַנְדֶערֶע
גוּטֶע וֶוערְק, וָואס אוּנְזֶער לִיטֶערַאטוּר הָאט שׁוֹין גֶעשַׁאפֶען אוּנ וֶועט
נָאךְ בַּאשַׁאפֶען!

עולם קטן

תון שבועי מצויר לבני הנעורים.

המו"ל: | העורכים:
באת „תושיה" בורשה. | א. ל. בן־אביגדור וש. ל. גרדון.

תון המצויר האחד בספרותנו בכלל והיחיד ומיוחד לבני הנעורים שלנו בפרט.

שפת ה„עולם קטן" קלה וטבעית והסגנון נאה ומלבב.

ה„עולם קטן" הוא מנוקד כלו.

כל גליון מלבד שהוא נעים לקריאה ומלבב את נפש הקוראים הקטנים והצעירים, הנהו גם מעין חריסטומטיה מצוינה ללמוד שפת עבר. העתון נדפס על ניר יפה ובדפוס מהודר והתמונות מצוינות ביפין וטובן.

מחירו 4 רובל לשנה

2 רובל לחצי שנה, 1 רובל לרבע שנה.

חותמים לשנה שלמה (מראשית שנת תרס"ג או מראשית שנת האזרחים) יקבלו בסוף השנה תשורה יפה הנם. דמי החתימה יוכלו לשלם גם לשעורין: 2 רובל בעת החתימה ושני הרובל הנותרים בראשית הרבע השני.

בתור הוספה מיוחדת ל„עולם קטן" ירחון פדגוגי בעד ההורים והמורים בשם:

„הפדגוג"

בו יבואו מאמרים בכל מקצעות החנוך וההוראה, החדשות במקצוע החנוך, החנוך העברי ביחסו אל החנוך הכללי, כרוניקה מעולם ההוראה העברית והמורים העברים, בקרת ספרי הלמוד והקריאה לבני הנעורים, לשכת מודיעין (ביורא) בעד הורים ובתי ספר המבקשים להם מורים, ובעד מורים המבקשים להם משרות ומקומות להוראה ועוד.

מחיר „הפדגוג": 3 רובל לשנה, 1.50 רובל לחצי שנה, 75 קאפ. לרבע שנה.
לחותמי „העולם קטן" 2 רובל לשנה, 1 רובל לחצי שנה, 50 קאפ. לרבע שנה. פרוספקט מפורט ע"ד ה„עולם קטן" ו„הפדגוג" ישלח חנם לכל דורש.

האדריסה:

Издат. „Тушія" Варшава. — Verlag „Tuschija" Warschau

בע"פ: נבוליפקי 7 מעון 9.

4 רובל יעהרליך, 2 רובל האלביעהר
1 רובל פיערטעליעהרליך

יודישע
פאלקס־צייטונג

די איינציגע יודישע וואכענבלאט.

יעהרליכע אבאָנענטען בעקומען אַ וויכטיגע פרעמיע:

שלום־עליכם׳ס אלע ווערק

(מיט דער ביאָגראפיע אונ בילד פון מחבר)

פאר 1 רובל מיט פארטא.

יעהרליכע אבאָנענטען קענען די 5 רובל אויך אויסצאהלען אין ראטען: ביים אויסשרייבען 2 רובל; דעם צווייטען פּיערטעל יאָהר 1 רובל; דעם דריטען פּיערטעל יאָהר 1 רובל; דאָס לעצטע פּיערטעל יאהר 1 רובל.

אדרעסע פאר רוסלאנד:
Издат. „ТУЩІЯ“
Варшава
для Фолксбилдунгъ
מינדליך: נאוואליפקי 7, וו. 9

אדרעסע פאר אויסלאנד:
Administration
Jüdische Volks-Zeitung
Krakau,
Sebastianergasse 32.